कैलाश गाउँपालिकाको विपद् व्यवस्थापन तथा प्रतिकार्य योजना, २०८१

(Disaster Management and Response Plan)

स्थानीय सरकार

कैलाश गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

वागमती प्रदेश, मकवानपुर

दस्तावेजः कैलाश गाउँपालिका, विपद् व्यवस्थापन तथा प्रतिकार्य योजना, २०८१

सर्वाधिकारः © कैलाश गाउँपालिका, मकवानपुर

तयारी तथा प्रकाशनका लागि प्राविधिक सहयोगः Skill Nox pvt. Ltd., Kathmandu

कार्यपालिकाबाट स्वीकृत मितिः २०८१ असोज ७ गते

विषय सूची

खण्ड १ ....१०

परिचय १०

१.१ कैलाश गाउँपालिकाको परिचय १०

१.१.१ भौर्गभिक अवस्था ११

खण्ड २ ....१८

योजनाको उद्देश्य र आवश्यकता १८

२.१ योजनाको उद्देश्य १८

२.१.१ समष्टिगत उद्देश्य १८

२.२ योजनाको अपेक्षित नतिजा १९

२.३ योजनाको सिमितता २०

२.४ अवधारणा..२०

२.५ योजनाको महत्व २२

२.६ योजना कार्यान्वयन रणनीति २३

२.७ विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धि संबैधानिक कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्थाहरु.....................................२३

२.७.१ नेपालको संविधान...२३

२.७.२ स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४...२३

२.७.३ विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४..२४

२.७.४ १५ औं आवधिक योजना...२४

२.७.५ विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय नीति, २०७५ ....२५

२.७.६ राष्ट्रिय विपद् प्रतिकार्यको कार्यढाँचा, २०७० (प्रथम संशोधन, २०७५) २५

२.७.७ दीगो विकास लक्ष्यहरु (२०१५-२०३०) २५

२.७.८ विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजनाः२०१७-२०३० ....२५

खण्ड ३ ....२७

कैलाश गाउँपालिकाको विपद् जोखिमको अवस्था २७

३.१ भूमिका...२७

३.२ कैलाश गाउँपालिकामा देखिने मुख्य विपद्हरु २८

३.२.१ पहिरो २८

३.२.२ बाढी २८

३.२.३ आगोलागी २८

३.२.४ सरुवा रोग तथा महामारी २८

३.२.५ भूकम्प २९

३.२.६ हावाहुरी २९

३.२.७ चट्याङ...२९

३.२.८ खडेरी २९

३.२.१० वन्यजन्तुको आक्रमण २९

३.३ गाउँपालिकामा देखिएका मुख्य विपदका घटनाहरु २९

३.४ कैलाशगाउँपालिकाको पहिरो तथा बाढी जोखिम क्षेत्रको नक्शा ४३

३.५ प्रकोप पात्रो...४४

खण्ड ४ ....४५

विपद् जोखिम न्युनिकरण, पुर्वतयारी, प्रतिकार्य तथा पुनःस्थापना योजना ४५

४.१ विपद् जोखिम रोकथाम तथा न्युनिकरणका लागि संचालन गर्नुपर्ने गतिविधि.................................४५

४.२ विपद् पुर्वतयारीका लागि संचालन गर्नुपर्ने गतिविधि ४९

४.३ विपद् प्रतिकार्यका लागि संचालन गर्नुपर्ने गतिविधि...५४

४.४ विपद् पुनस्थापनाका लागि संचालन गर्नुपर्ने गतिविधि ५८

४.५ विपद् प्रतिकार्य समय तालीका..६१

४.६ विपद् पश्चात देखापर्ने समस्या तथा गर्नुपर्ने विषयगत कार्य योजना..६३

४.६.१ सूचना तथा समन्वय ६३

४.६.२ खोज तथा उद्धार व्यवस्थापन...६४

४.६.३ आपतकालीन खाद्य सामाग्री व्यवस्थापन...६५

४.६.४ पोषण, उपचार र औषधी व्यवस्थापन ६६

४.६.५ संरक्षण व्यवस्थापन...६८

४.६.६ खानेपानी तथा सरसफाई व्यवस्थापन ६९

४.६.७ शव व्यवस्थापन ७०

४.६.८ आपत्कालिन शिक्षा ७०

४.६.९ फोहोरमैला व्यवस्थापन ७१

४.७ कार्य विभाजन ७२

खण्ड ५ .... ७४

विपद् जोखिम न्युनिकरण तथा व्यवस्थापनका लागि आवश्यक अन्य विषयहरू ७४

५.१ विपद् न्यूनिकरण तथा व्यवस्थापन कोष ७४

५.२ विपद् व्यवस्थापन समिति ७६

५.२.१ गाउँपालिका विपद् व्यवस्थापन समिति ७७

५.२.२ वडा विपद् व्यवस्थापन समिति ७७

५.२.३ समुदाय विपद् व्यवस्थापन समिति ७७

५.३ विपत उद्धारका लागि आवश्यक पर्ने सामाग्रीहरू ७८

५.४ प्रभावित व्यक्तिहरूका लागि तत्काल आवश्यक खाद्य सामाग्रीको विवरण ८०

५.५ केलाश गाउँ कार्यपालिकाका पदाधिकारीहरूको विवरण ८१

५.६ कैलाश गाउँपालिकाका कर्मचारीहरुको नामावली ८१

५.७ विपद व्यवस्थापनका लागि तार्किक फ्रेमवर्क दृष्टिकोण (LFA) ८४

५.७.१ नीतिगत तयारी ८४

५.७.२ भौतिक विकास तथा निर्माण ८५

५.७.३ संस्थागत क्षमता विकास ८८

५.७.४ मानव संसाधन विकास ८९

५.७.५ प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन ९१

५.७.६ जीवनयापन विकास (Livelihood Development) ९२

५.७.७ पूर्व सुचना जानकारी प्रणाली ९४

५.७.८ आपत्कालीन विपद् प्रतिकार्य योजना ९५

५.७.९ पुर्नस्थापना तथा पुर्ननिर्माण ९६

संक्षेपीकरण..९९

अनुसूचीहरु..१००

अनुसूची १: विपद् प्रारम्भिक द्रुत लेखाजोखा फाराम १०१

अनुसूची २: स्थानीय विपद व्यवस्थापन समितिको विवरण ११४

अनुसूची ३: फोटोहरू ११५

अनुसूची ४: वडा भेलाका माइन्यूट..१२०

स्थानीय सरकार

कैलाश गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

कालिकाटार, मकवानपुर

बागमती प्रदेश, नेपाल

शुभकामना

दिगो विकास लक्ष्यले निर्दिष्ट गरेको लक्ष्य हासिल गर्न विपद् जोखिम व्यवस्थापन लाई मुलप्रवाहीकरण गर्नु अत्यावश्यक रहेको छ। नेपाल सरकारबाट जारी विपद् जोखिम व्यवस्थापन राष्ट्रिय रणनीति, २०६६ मा व्यवस्था भए बमोजिम विपद् जोखिम व्यवस्थापनलाई स्थानीय तहसम्म विस्तार गरी स्थानीय तहका सबै विकास नीति तथा कार्यक्रममा मूलप्रवाहीकरण गर्न को लागि स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना आवश्यक हुन्छ।

कैलाश गाउँपालिका मकवानपुर जिल्लाको एक विकट गाउँपालिका हो। बर्षेनी वर्षातको समयमा पहिरो, बाढी र अन्य विपदको कारण घर संरचनाहरु ध्वस्त भई स्थानियवासीहरुले जीवन गुमाउने गरेका छन् र सबै वडाहरु प्रभावित हुन्छन। कमजोर भौर्गभिक तथा भौगोलिक अवस्था, प्राकृतिक स्रोत माथीको अधीक निर्भरता, कमजोर भौतिक संरचना, गरिवी, विधमान शैक्षिक अवस्था तथा चेतनास्तर र विकासमा विपद् जोखिम व्यवस्थापनलाई मुलप्रभावाहीकरण गर्न नसकिदा यो क्षेत्र विपद्का दृष्टिले बढी संकटासन्न स्थानिय तहको समुहमा पर्दछ।

यो योजना विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा ब्यवस्थापन ऐन २०७४ को मूल भावना तथा मर्मलाई आत्मसात गर्दै स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी नेपाल सरकार, सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय ले तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा ल्याएको स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा निर्देशिका, २०६८ ले निर्धारीत गरेको विभिन्न चरणहरु पुरा गर्दै आएको र निर्देशिकाले तोकिए बमोजिम नै योजनाको स्वीकृति तथा कार्यान्वन, अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा पुनरावलोकन हुनेमा कैलाश गाउँपालिका आशावादी छ।

कैलाश गाउँपालिकाको विपत व्यवस्थापन तथा प्रतीकार्य योजना निर्माणमा सहयोग पुर्याउने SKILL NOX pvt. Ltd., Kathmandu लाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु।

कैलाश गाउँपालिकाका स्थानीय जनता, गाउँपालिकाका कर्मचारी, राजनीतिक दलहरु तथा अन्य सरोकारवाला व्यक्ति तथा संघ संस्थाको यो योजना निर्माणमा खेलेको भूमिका प्रती आभार व्यक्त गर्दै अब यसको कार्यान्वयनमा पनि उतिकै मेहनत र समन्वयका साथ अघि बढ्न सबैसंग अनुरोध गर्दछु। विपद् व्यवस्थापन तथा प्रतिकार्य योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्दछु।

....

(लोक बहादुर मुक्तान)

अध्यक्ष

मेरो भन्नु

कैलाश गाउँपालिका बिपद् जोखिमका दृष्टिकोणले अत्यन्तै संवेदनशिल एवं बहुप्रकोप जोखिमयुक्त पालीकाको रुपमा रहेको छ । मुख्यतया पहिरो, बाढी, भुकम्प, आगलागी, हिमपात, वन्यजन्तु आक्रमण लगायत यस क्षेत्रका मुख्य विपद्हरु हुन । भिरालो जमिन, बलौटे माटो, अवैज्ञानिक भू–उपयोग, कमजोर भौगोलीक बनावट, अबैज्ञानिक सडक सञ्जालिकरण, पानिको स्रोतको कमजोर व्यवस्थापन लगाएतका प्राकृतिक तथा गैर प्राकृतीक कारण विपद् जोखिमहरु वढ्दै गएको पाइन्छ् ।

कैलाश गाउँपालिकाको विपत व्यवस्थापन तथा प्रतीकार्य योजना निर्माणमा सहयोग पुर्याउने SKILL NOX pvt. Ltd., Kathmanduलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

साथै यस योजना मा उल्लेखित क्रियाकलापहरु कार्यान्वयवका लागी सबै सरकारी, अर्धसरकारी निकाय, स्थानिय तह, जनप्रतिनिधीहरु, राजनैतिक दल, जलबिद्युत आयोजना, नागरिक समाज तथा सम्पूर्ण जनसमुदाय प्रती हार्दिक अपिल गर्दछु ।

....

(बाल कुमार मल्ल ठकुरी)

उपाध्यक्ष

दुइ शब्द

नेपाल बाढी, पहिरो, भूकम्प, आगलागी, महामारी एवं जलवायु परिवर्तन जस्ता विविध प्रकृतिका प्रकोपका घटनाहरुबाट संकटासन्न अवस्थामा रहेको छ । सेन्डाई फ्रेमवर्क (कार्य संरचना) कार्यान्वयन गर्न नेपाल प्रतिवद्ध भएकोले एउटा ठोस, सारभुत एवं एकीकृत योजनाको रुपमा विपद् जोखिम व्यवस्थापन राष्ट्रिय रणनीति, २०६६ तर्जुमा गरी कार्यान्वयन ल्याएको छ, जसले राष्ट्रिय, जिल्ला हुँदै गाँउ तथा समुदाय स्तरसम्म विपद् व्यवस्थापनलाई सम्बोधन गर्ने उल्लेख छ । विपद् जोखिमहरुलाई स्वीकार्य स्तरमा घटाउन संभाव्य पहलहरु सबै तहबाट गर्नु जरुरी छ । यसका लागी प्रतिकूल प्रभावको अल्पीकरण, पूर्वतयारी तथा प्रभावकारी प्रतिकार्य र पुनर्लाभका कार्यमा सबै निकाय तथा व्यक्तिको भूमिका अहम हुन्छ ।

विपद् जोखिम व्यवस्थापनका लागि स्थानीय समुदायलाई पहिलो विपद् सामनाकर्ताको रुपमा लिई प्रस्तुत योजना स्थानीय स्तरमै विपद् अल्पीकरण, पूर्वतयारी, सचेतना अभिवृद्धिका उपायहरुलाई प्रभावकारी बनाउन र स्थानीय विकास कार्यमा विपद् जोखिम न्यूनिकरणको अवधारणालाई मूलप्रवाहीकरण गर्न एक कोसेढुङ्गा हुनेछ ।

विपद् जोखिम व्यवस्थापन राष्ट्रिय रणनीति,२०६६ र स्थानीय विकास मन्त्रालयबाट जारी भएको स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा मार्गदर्शन २०६८ अनुसार निर्माण भएको यो दस्तावेज नेपाल सरकार तथा स्थानीय समुदायको साझा सम्पति हो । कैलाश गाउँपालिकाको विपत व्यवस्थापन तथा प्रतिकार्य योजना निर्माणमा सहयोग पुर्याउने SKILL NOX pvt. Ltd., Kathmanduलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु । साथै यो योजनाको सफल कार्यान्वयनको शुभकामना दिन चाहान्छु ।

....

(विनोद रोका)

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

खण्ड १

परिचय

१.१ कैलाश गाउँपालिकाको परिचय

क. भौगोलिक स्थितिः

नेपालको बागमति प्रदेश अन्तर्गत मकवानपुर जिल्लामा पर्ने यस कैलाश गाउँपालिका भौगोलिक हिसाबले पहाडी क्षेत्रमा पर्दछ। साविकका डाँडाखर्क, कालिकाटार, गोगने, भार्ता र नामटार (२,५-९) गा.वि.स. गाभेर यस कैलाश गाउँपालिकाको स्थापना भएको हो। यस गाउँपालिका १० वटा वडामा विभाजित भएको छ। भौगोलिक हिसाबले ८४°९०'७९" देखि ८४°९८'२५" पूर्वि देशान्तर सम्म तथा २७°५१'९८" देखि २७°६९'९५" उत्तरी आक्षांश सम्म अवस्थित कैलाश गाउँपालिका एउटा प्राकृतिक र साँस्कृतिक विविधताले भरिपुर्ण पहाडी क्षेत्र हो। यस कैलाश गाउँपालिकाको क्षेत्रफल २०४.४८ वर्ग किलोमिटर रहेको छ।

गाउँपालिकाको क्षेत्रफल	२०४.४८ वर्ग किलोमिटर
भौगोलिक अवस्थिति	८४°९०'७९" देखि ८४°९८'२५" पूर्वि देशान्तर २७°५१'९८" देखि २७°६९'९५" उत्तरी आक्षांश
सिमाना	पुर्वः भीमफेदी गा.पा. र थाहा गा.पा. पश्चिमः राक्सिराङ्ग गा.पा. उत्तरः धादिङ्ग जिल्ला दक्षिणः हेटैडा उ.म.न.पा., भीमफेदी र राक्सिराङ्ग गा.पा.
भौगोलिक विभाजन	पहाड
गाउँपालिकाको केन्द्र	कालिकाटार
जम्मा वडा संख्या	१०
निर्वाचन क्षेत्र	

यस गाउँपालिकाको पुर्वमा भीमफेदी गा.पा. र थाहा गा.पा., पश्चिममा राक्सिराङ्ग गा.पा., उत्तरमा धादिङ्ग जिल्ला र दक्षिणमा हेटैडा उ.म.न.पा., भीमफेदी र राक्सिराङ्ग गा.पा. पर्दछन्। पहाडी क्षेत्रमा पर्ने गाउँपालिकाको ३८.०८ प्रतिशत खेतियोग्य उर्वर जमीनले ओगटेको भएपनि पछिल्ला वर्षहरूमा सहरीकरणको प्रभावले जग्गा टुक्रिने क्रम बढेको छ। जंगल तथा जलाधार क्षेत्रको कमि नभएको यस गाउँपालिका भएर सानाठूला गरी एक दर्जनभन्दा बढी खोला तथा नदीहरू बग्ने गर्दछन्। गाउँपालिकाको नक्सा –

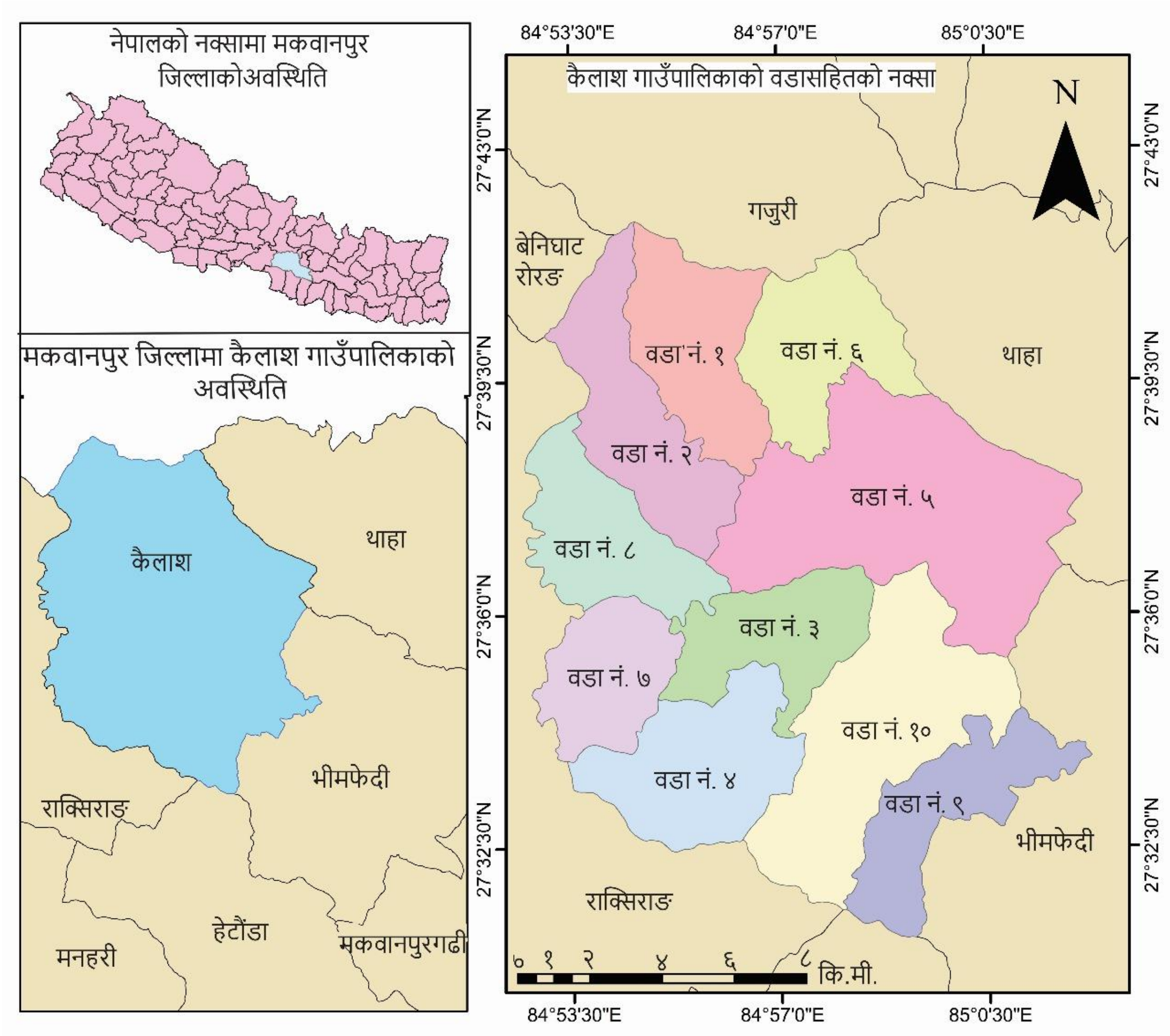

१.१.१ भौगर्भिक अवस्था

गाउँपालिका नेपालको Lesser Himalaya मा पर्दछ। यहाँ मुख्यतया पत्रे चट्टानबाट Sedimentary Rocks परिबर्तित भई बनेका निकै पुराना परिबर्तित चट्टानहरु Metamorphic Rocks पाइन्छन । मुख्य चट्टानहरुमा Phyllite, Schist र Quartzite पर्दछन । पत्रे चट्टानमा चुनढुँगा मुख्य हो । कतै कतै फलाम र तामा रहित चट्टानहरु पनि भेटिएको छ । यहाँ पाइने चट्टानहरु मध्य Phyllite, Schist भएका क्षेत्रहरु साधारणतया पहिरोका लागी बढी जोखिममा हुने गर्छन ।

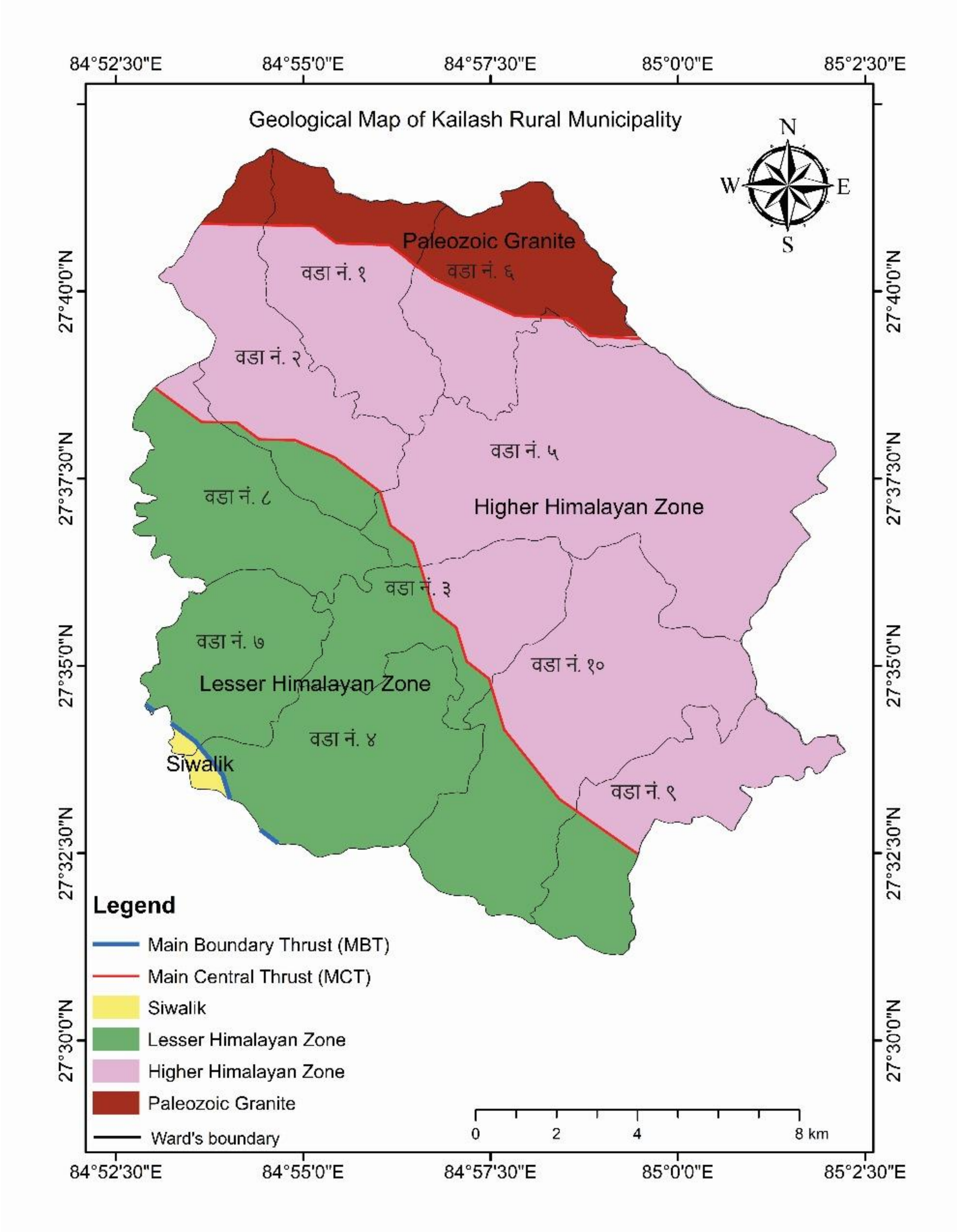

ख. हावापानी

कैलाश गाउँपालिकाको अधिकतम तापक्रम २७.८ डिग्री सेल्सियस, न्यूनतम तापक्रम ५.८ डिग्री सेल्सियस रहेको पाईन्छ । जलवायुको हिसाबले यस गाउँपालिका उप-उष्णकटिबंधीय तथा शितोष्ण प्रकारको हावापानी रहेको छ । प्रदेशीय हावापानी पाइएता पनि बाहै महिना एकैनासको हावापनी छैन । चैत्र महिनादेखि आश्विनको सुरुसम्म गर्मी

हुन्छ। आश्विन, कार्तिक र फागुनमा यहाँको हावापानी शितोष्ण हुन्छ भने मंसिर, पौष र माघमा निकै जाडो हुन्छ। जेष्ठको अन्त्यदेखि आश्विनको सुरुसम्म मनसुनी वायुका कारण प्रशस्त वर्षा हुने गर्छ।

ग. नदीनाला, ताल तथा पोखरी

गाउँपालिकाका विभिन्न भौगोलिक क्षेत्र तथा वडाहरूमा फैलिएर रहेका नदी,खोला नाला तथा पोखरीहरूले विभिन्न किसिमका जलचरहरू र पंछीहरूलाई सुरक्षित बासस्थानको रूपमा आश्रय दिइरहेको पाइन्छ। साथै यस्ता जलाधार क्षेत्रबाट पशुहरूले पानी पिउने र किसानहरूले समेत सिंचाईको लागि पानीको प्रयोग गर्दछन्। मानव वस्तीको क्रमिक विकास साथै अनुत्पादक पशुहरूको चरीचराउ र उपयोगले प्राकृतिक जलक्षेत्रहरू सुक्ने सम्भावना रहेको छ।

घ. जैविक विविधता

जैविक विविधताले धनि रहेको यस कैलाश गाउँपालिका वन जङगलले भरिपुर्ण रहेको छ। यस गाउपालिकामा विभिन्न जातका वनस्पतिहरु जस्तै चिलाउने, उत्तीस, तिजु, सल्लो, टुनि, ओखर, ढाइरो, कटुस, सिस्नो, गुरास, लोक्ता, अल्लो, सेतो चन्दन, काउलो, दालचिनी, काठेकाउलो, साल, म्याल, दबदबे, काठे केरा, पैयाँ, दुधीलो, चुत्रो, मौवा, चाप, बास, सिमल, कुटमिरो, लाकुरी, फुर्से, अगेर, किम्बु, कालीकाठ, लौठ सल्ला, लप्सी, बीलउने, निगालो, चिउरि आदि पाईन्छन।

सिलटीम्मुर, पाषाढवेद, सुगन्धवाल, सतुवा, चिराइतो, पाचऔले, चोखोबिख, माङग्रा, हर्रो, बर्रो, टोर्पेझार, सिलाजीत, अमला, बोझो, जटामसि, पदमचाल्नो, बनलसुन, दालचीनी जस्ता प्रसस्त जडिबुटीहरु पाइन्छ्।

मकै, धान, गहु, कोदो, फापर, तोरि, जौ, आलु, गोभी, भागो, सिमी, मुला, लसुन, गोलभेडा, प्याज, रोयो, भटमास, जस्ता कृषी वालीहरु विभिन्न भेगमा उत्पादन गरिन्छ्।

असला, कत्ला, गडेरा, बुधुने, फोगटे, बाम जस्ता माछाहरु पाईन्छ्।

सम्पुर्ण बनस्पति, जिबजन्तु, खोलानाला, वनजङगलहरुको बिबिधताले धनि कैलाश गाउँपालिका साच्चिकै प्राकृतिक स्रोत एवं सम्पदाले भरिपुर्ण छ।

ङ. धार्मिक, सांस्कृतिक एवम् ऐतिहासिक स्थलहरू

कैलाश गाउँपालिकामा पर्यटकीय आकर्षणहरुः

यस गाउँपालिकाको पुर्वमा भीमफेदी गा.पा. र थाहा गा.पा., पश्चिममा राक्सिराङ्ग गा.पा., उत्तरमा धादिङ्ग जिल्ला र दक्षिणमा हेटैडा उ.म.न.पा., भीमफेदी र राक्सिराङ्ग गा.पा. पर्दछन्। गाउँपालिकामा रहेका विभिन्न पर्यटकीय आकर्षणहरुलाई तल उल्लेख गरिएको छ।

- कैलाश डाँडा
- कैलाश गुफा

- विष्णु कुण्ड ताल
- गुप्तेश्वर गुफा र झरना

च. भू–उपयोग

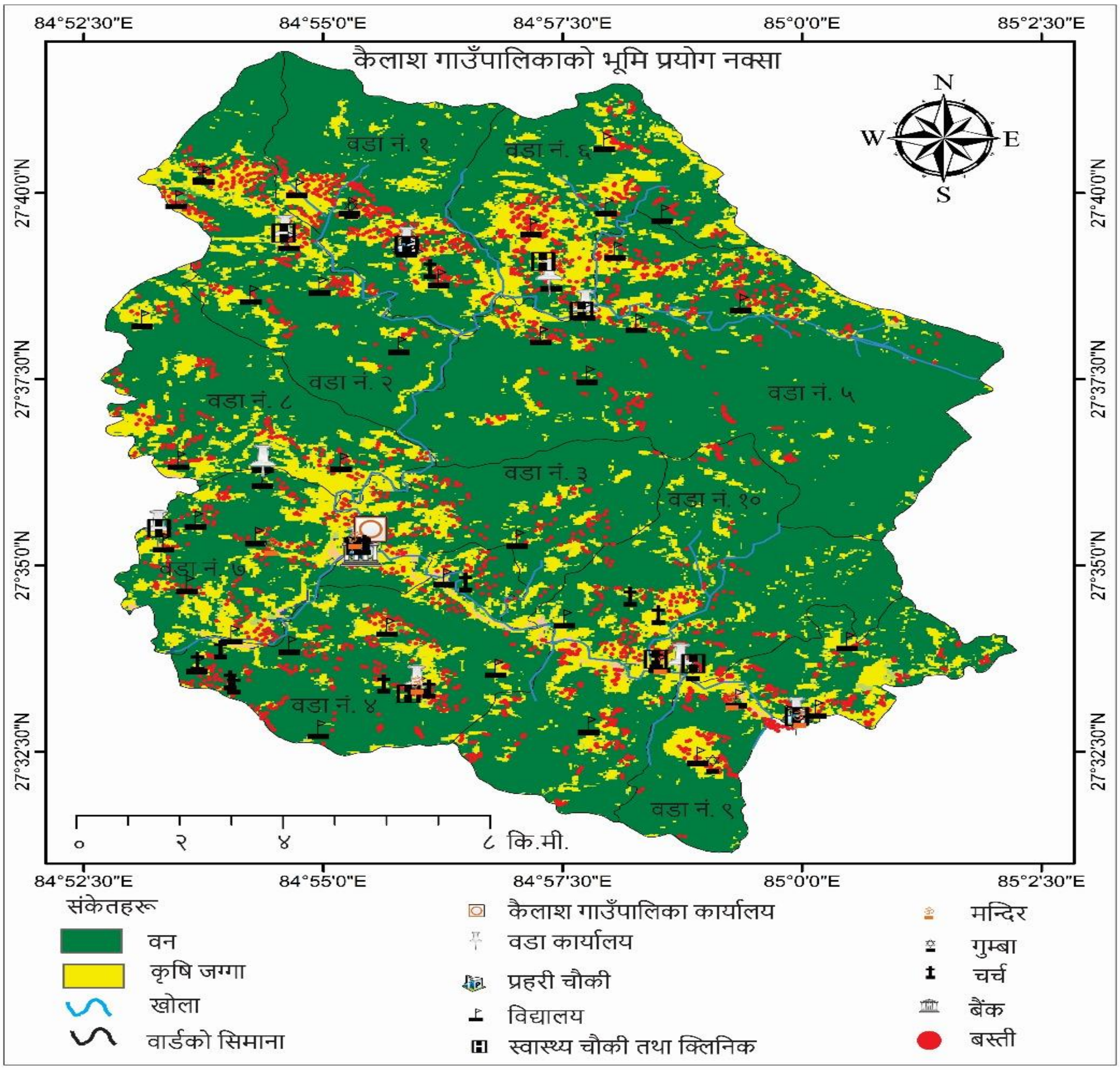

छ. प्रशासनिक विभाजन

सङ्घिय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले तयार गरेको नमुना वमोजिम व्यवस्था भए बमोजिम गठित गाउँपालिका, नगरपालिका तथा विशेष, संरक्षित वा स्वायत्त क्षेत्रको संख्या तथा सिमाना निर्धारण आयोगले मिति २०७३ पुस २२ मा पेश गरेको प्रतिवेदनअनुसार माननीय सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्री संयोजकत्वमा गठित समितिले मिति २०७३/११/२० मा पेश गरेको प्रतिवेदनको आधारमा नेपाल सरकारले मिति २०७३/११/२२ मा साविकका गाविसहरू डाँडाखर्क, कालिकाटार, गोगने, भार्ता र नामटार (२,५-९) गा.वि.स. गाभेर जम्मा १० वटा वडाहरू कायम गरी कैलाशगाउँपालिका स्थापना गरीएको हो।

वडा नं.	समावेश भएका साबिकका गा.वि.स. हरू	साबिकको वडा नं.
१	डाँडाखर्क	१-४,६

२	डाँडाखर्क	५,७-९
३	कालिकाटार	१-३, ६
४	कालिकाटार	२,४,५,७-९
५	गोगने	१-६
६	गोगने	७-९
७	भार्ता	१,४-६,८
८	भार्ता	२,३,७,९
९	नामटार	२,५,७
१०	नामटार	६,८,९

ज. जनसंख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को तथ्याङ्कअनुसार कैलाश गाउँपालिकाको जनसंख्या २१,८५६ रहेको छ जसमा ५०.९ प्रतिशत पुरूष र ४९.१ प्रतिशत महिला रहेको छ। जम्मा घरधुरी ४३९१ रहेको छ भने लैगिक अनुपात (प्रति १०० महिलामा पुरुषको संख्या) १०३.६१ रहेको छ।

विवरण	**२०७८**
जम्मा जनसंख्या	२१८५६
पुरूष	१०९८७
महिला	१०८६९
लैगिक अनुपात (प्रति १०० महिलामा पुरुषको संख्या)	१०३.६१
जम्मा घरधुरी	४३९१
जनघनत्व (प्रतिवर्ग कि.मि.)	१०७

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०७८

तालिका नं.१ वडाअनुसार क्षेत्रफल, जनसंख्या तथा घरधुरी विवरण

वडा नं.	**घरधुरी संख्या**	**जनसंख्या**			**अषत परिवार संख्या**	**लैंगिक अनुपात**
		जम्मा	पुरूष	महिला		
१	३७०	१६९९	८७३	८२६	४.९८	१०५.६९
२	४१०	१९३०	९४५	९४५	४.७१	१०४.२३
३	४००	२०९४	१०७२	१०२२	५.२४	१०४.८९
४	४४०	२२९६	११२८	११६८	५.२२	९६.५८
५	५१८	२७४१	१३९८	१३४३	५.२९	१०४.१०
६	४७१	२०४६	१०२६	१०२०	४.३४	१००.५९
७	४२०	२५२६	१२९८	१२२८	६.०१	१०५.७०
८	२९७	१७८४	९२०	८६४	६.०१	१०६.४८
९	५१५	२२८७	११६३	११२४	४.४४	१०३.४७
१०	५५०	२४५३	१२५९	११९४	४.४६	१०५.४४

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०७८

झ. जात–जाति, भाषा र धर्म

यस कैलाश गाउँपालिकामा विभिन्न जाती, धर्म सम्प्रदाय र भेषभुषाका मानिसहरू बसोबास गर्दछन् । यहाँ अधिकांश हिन्दू धर्म मान्ने पहाडी भेगका मानिसहरू रहेका छन् भने त्यस्तै बौद्ध र क्रिस्चियन धर्म मान्ने मानिसहरू पनि छन् । सबै जातजाती र सम्प्रदायका आ–आफ्नै खाले धर्म संस्कृति र चालचलनहरू छन् । जसमा बडादशैं, तिहार, रामनवमी, महाशिवरात्री, हरितालिका, श्रीपञ्चमी, श्रीकृष्ण जन्माष्टमी, विवाह पञ्चमी, होली, चैते दशैं, साउने–माघे संक्रान्ती, असारे १५, मातातीर्थ औंसी, अक्षय तृतीया, हरिशयनी–हरिबोधनी एकादशी, नागपञ्चमी, रक्षाबन्धन (जनैपूर्णिमा), कुशे औंसी, बालाचतुर्दशी, कोजाग्रत पूर्णिमा, श्री स्वस्थानी पूर्णिमा, नयाँ वषर्, सोहश्राद्ध, कर्कट संक्रान्ति, संकट पूजा आदि चाडपर्वहरू रहेका छन् ।

परम्परागत संस्कृतिमा आधारित असारे गीत, तीज गीत, झ्याउरे भाका र दोहोरीगीत आदि यस गाउँपालिकामा सर्वाधिक लोकप्रिय छन् । बैशाखी पूर्णिमा, असार १५ मा दही चिउरा, बैशाख संक्रान्ति, जेठानी पूर्णिमा, भदौरेऔँसी, साउने संक्रान्ति, नागपञ्चमी, ऋषितर्पणी पूर्णिमा, बडा दशैँ, सरायँ, तिहार, देउली, कात्तिक पूर्णिमा, माघे संक्रान्ति, फागु पूर्णिमा (होली), रामनवमी, ठूलो एकादशी यहाँका जनमानसले मनाउने मुख्य पर्वहरू हुन् । रजवारा मेला, लाटो नाच तथा भुमे पुजा यहाँका मौलिक साँस्कृतिक निधिहरु हुन् । यस्ता नृत्य र पर्वहरू यहाँ आउने पर्यटकहरूका लागि आकर्षक पक्षहरु हुन सक्छन् र स्थानीय जनतालाई पर्यटनबाट लाभान्वित गराउनका लागि सहायक हुन सक्छन् । यसर्थ, कैलाशगाउँपालिका सँस्कृति, कला र रीतिरिवाजको दृष्टिकोणले सम्पन्न रहेको छ । यहाँ प्रचलित विशेष संस्कृति हरु रजवारा सरायँ नाच, भुमे पुजा, अर्खाको लाटो नाच,मारुनी नृत्य आदी रहेका छन्ः

तालिका नं. २ धर्मअनुसार जनसंख्याको विवरण

धर्म	**हिन्दु**	**बैद्ध**	**इस्लाम**	**क्रिष्चियन**	**प्रकृति**	**बोन**	**जम्मा**
संख्या	५२४५	१४०७५	८	२४९१	६	३१	**२१८५६**
प्रतिशत	२४	६४.४	०.०४	११.४	०.०३	०.१४	**१००**

तालिका नं. ३ जातिअनुसार जनसंख्याको विवरण

धर्म	**तामाङ**	**चेपाङ**	**क्षेत्री**	**मगर**	**विश्वकर्मा**	**गुरूङ**	**ब्राह्मण**	**भुजेल**	**परियार**	**नेवार**	**अरू**
संख्या	१३९२२	५०२७	८३१	५०३	४८१	३९३	२६२	८७	८७	६६	१९७
प्रतिशत	६३.७	२३	३.८	२.३	२.२	१.८	१.२	०.४	०.४	०.३	०.९

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०७८

ञ. बारुण यन्त्रको ब्यवस्था

मानवीय, वातावरणीयरुपमा आइपर्ने विपद्लाई न्यूनिकरण गरी त्यसको उचित व्यवस्थापनबाट संभावित जनधनको क्षति रोक्न विभिन्न क्रियाकलापबाट यसको न्यूनिकरण गर्न सकिन्छ । आगलागी हुनु पनि एक मानवीय विपद्को अवस्था हो । यसबाट बच्नुको निम्ति समयमै व्यवस्थापनको क्रियाकलापहरु गर्नुपर्ने हुन्छ । त्यसैको निम्ति यस कैलाश गाउँपालिकामा बारुण यन्त्रको व्यवस्था गरिएको छ।

ट.सुरक्षा निकायको उपस्थिति

कुनै पनि ठाउँको विकासका लागि शान्ति सुरक्षा एक महत्वपूर्ण विषय हो । त्यहाँ बस्ने बासिन्दाहरुको लागि आवश्यक सुरक्षाको प्रत्याभूति दिन सकिएन भने उनीहरु निरुत्साहित हुन्छन् र त्यस क्षेत्रको विकासमा गम्भीर असर पर्दछ । हरेक व्यक्तिले निर्वाधरुपमा आफ्नो पेशा व्यवसाय सञ्चालन गर्न तथा ठुला लगानीका व्यवसाय सञ्चालन गर्न सुरक्षाको व्यवस्था हुनु जरुरी छ ।

विपद् व्यवस्थापनका लागि ठुलो जनशक्ति आवस्यक हुनुको साथै बल, हिम्मत र सीपको पनि आवस्यकता पर्दछ । सुरक्षा निकायलाई विपद् व्यवस्थापनका लागि First Responder कारुपमा पनि लिन सकिन्छ । सुरक्षा निकायले शान्ति सुरक्षा कायम गर्ने कार्यका अलावा विपद् प्रतिकार्य गर्ने कार्यलाई पनि असरदार ढङ्गबाट सम्पादन गर्न सक्ने भएकोले सुरक्षा निकायको उपस्थिति अपरिहार्य छ । लिवासेमा प्रहरी चौकी रहेको ।

ठ. बस्ती तथा घरको प्रकार

ग्रामीण क्षेत्रको रूपमा रहेको गाउँपालिकामा प्राकृतिक स्रोत तथा सामाजिक महत्त्वका क्षेत्रहरू रहेका छन् । औषत पारिवारिक आम्दानीमा कृषि व्यवसायको सबैभन्दा ठूलो हिस्सा रहेको छ र स्थानीय बासिन्दाको आम्दानीको अर्को मुख्य स्रोतको रूपमा वैदेशिक रोजगारी पनि एक हो । परम्परागत प्रणालीको कृषि ब्यवसायको विकल्प खोजिरहेका यहाँका बासिन्दा आफ्नै जीवनशैलीमा रमाउन थालेका छन् । गाउँपालिकामा नै विभिन्न कृषक समूहको विस्तार एवंम विकासले व्यवसायिक कृषि तर्फ केही उत्साह थपिएको भएता पनि स्थानीय जनशक्ति मजदुरी तथा अध्ययनका लागि विदेशिने क्रम अत्यधिक बढिरहेको छ ।

आगोलागीको समस्या र गरिविका कारण खरले छायका घरहरुलाई विस्थापित गर्न खरले छायका घरहरुलाई अनुदान स्वरुप गाउँपालिका मार्फत टिन सहयोग गरियको छ ।

खण्ड २

योजनाको उद्देश्य र आवश्यकता

२.१ योजनाको उद्देश्य

२.१.१ समष्टिगत उद्देश्य

२.१.१.१ सोच

कैलाश गाउँपालिकालाई विपद् जोखिमबाट बचाउनका लागि विपद्को संभावनालाई कम गर्दै आईपर्ने विपद्लाई प्रभावकारी ढंगबाट सामना गर्ने र उक्त गाउँपालिकालाई विपद् उत्थानशील गाउँपालिकाको रुपमा विकास गर्ने सोचका साथ यो योजना तयार पारिएको हो ।

२.१.१.२ लक्ष्य

विभिन्न समयमा हुने विपद् तथा प्राकृतिक प्रकोपले जनधनमा पर्न जाने क्षतिलाई न्यूनीकरण गर्दै मानव जिवनका लागि नभई नहुने भौतिक पूर्वाधारहरू जस्तै घर, सडक, सञ्चार, खानेपानी, शिक्षा, स्वास्थ्य, उद्योग तथा अन्य आधारभूत मानविय सेवाहरूमा पर्न जाने प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष नकारात्मक प्रभावलाई कम गरी सम्पूर्ण क्षेत्रलाई सुरक्षित राख्नु यो योजनाको लक्ष्य रहेको छ ।

२.१.२ निर्दिष्ट उद्देश्यहरुः

प्राकृतिक प्रकोपबाट व्यक्तिको जीवन तथा सम्पत्ति, स्वास्थ्य र जीविकाका साधनहरू साथै साँस्कृतिक, सामाजिक र भौतिक पूर्वाधार र सम्पदाहरूको संरक्षण गर्ने यस योजनाको मूल उद्देश्य हो । यस बाहेक यो योजनाका अन्य उद्देश्यहरू निम्नानुसार छनः

- गाउँपालिकाको विपद् जोखिमको अवस्था बारे सम्पूर्ण सूचना संकलन गर्नु ।
- गाउँपालिकामा आउने विपद्को प्रकार, तिब्रता तथा असरको बारेमा अध्ययन गर्नु ।
- गाउँपालिकामा देखा पर्ने मुख्य विपद्को लेखाजोखा गर्नु ।
- विपद् जोखिम बढाउने मानविय गतिबिधिहरुको बारेमा आम जनसाधारणलाई सुसुचित गर्नु ।
- गाउँपालिकाको विपद् जोखिम नक्शा तयार पार्नु ।
- विपद् व्यवस्थापनमा स्थानीय श्रोत, साधन, समुदाय तथा सीपको अधिकतम प्रयोगका लागि उत्प्रेरित गर्नु ।
- विपद्को समयमा प्रयोग गर्न सकिने खुला तथा सुरक्षित स्थानको पहिचान गर्नु ।
- जनसमुदायमा विपद्को सम्बन्धमा सचेतना फैलाउनु ।
- गाउँपालिकामा हुनसक्ने विपद्को जोखिम न्युनिकरण, पुर्वतयारी, प्रतिकार्य तथा पुर्नलाभको खाका तयार पार्नु ।
- मानविय गतिविधि तथा विकास निर्माणका कार्यले विपद्मा पार्न सक्ने असर तथा त्यसमा ध्यान दिनु पर्ने कुराहरुको बारेमा जानकारी प्रदान गर्नु ।

- विपद् व्यवस्थापन लागि कार्य विभाजन, जिम्मेवारी प्रदान, कोष निर्माण र उद्धार टोली तथा उपकरण व्यवस्थापनको लागि खाका तयार पार्नु।
- स्थानीय जनता, जनप्रतिनिधि, सघसस्था तथा सम्पुर्ण सरोकारवालाहरुलाई विपद् व्यवस्थापनका लागि प्रोत्साहित गर्ने।
- प्रकोप, जोखिम तथा संभावित विपद्को प्रचार, प्रसार तथा सूचना प्रवाह प्रभावकारी बनाउनु।
- विपद् जोखिम न्यूनिकरण तथा व्यवस्थापनमा संलग्न सरकारी निकाय, गैर सरकारी एवं सामुदायिक संघ, संस्थाका साथै निजी क्षेत्रको पनि भूमिकालाई स्पष्ट पारी समन्वयात्मक ढंगले कार्य गर्नु।
- विपद् जोखिम न्यूनिकरणलाई जलवायु परिवर्तन अनुकुलनका कार्य, दिगो विकास लक्ष्य तथा विकासमूलक क्रियाकलापहरूसँग एकीकरण तथा मूलप्रवाहीकरण गर्नु।
- विपद् जोखिम न्यूनिकरणका लागि सार्वजनिक तथा निजी लगानी वृद्धि गरि उत्थानशीलता अभिवृद्धि गर्नु।
- विपद् जोखिमको लेखाजोखा, नक्शाङ्कन तथा राष्ट्रिय भूउपयोग नीतिको आधारमा जमिनको वर्गीकरण गरी सो अनुरुप जमिनको समुचित उपयोग गर्नु।
- विपद् प्रभावमा आधारित बहुप्रकोप पूर्व सूचना प्रणालीको विकास गरी प्रभावकारी पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य मार्फत क्षतिलाई न्यूनिकरण गर्नु।
- विपद्बाट प्रभावित व्यक्ति, परिवार र समुदायलाई समयमै उचित राहतको व्यवस्था सुनिश्चित गर्नु।
- विपद् पश्चात पुनर्लाभ, पुनः स्थापना र पुनर्निर्माणमा उत्थानशील संरचना विकास निर्माण गर्नु।
- उपलब्ध सीमित साधन स्रोतको अधिकतम परिचालन गर्दै विपद् राहत, उद्धार र प्रतिकार्यका विषयमा नेपाल सरकारबाट भएका निर्णयको कार्यान्वयन गर्नु।
- प्राकृतिक वा गैर प्राकृतिक विपद्को जोखिमलाई न्यूनिकरण गर्न विपद्को उचित व्यवस्थापनका तरिका अवलम्बन गरी मानवीय, भौतिक र प्राकृतिक सम्पदा एवं संरचनाको संरक्षण र प्रर्वद्धन गर्नु।

२.२ योजनाको अपेक्षित नतिजा

यस योजनाले प्राप्त गर्न खोजेको परिणामहरू मुख्यतया निम्न रहेका छन्

- गाउँपालिकाको समग्र वस्तु स्थिति विवरण संकलन हुनेछ।
- विपद्बाट प्रभावित हुन सक्ने क्षेत्र एवं समुदायको संख्या र अवस्थितिको जानकारी हासिल हुनेछ।
- विपद् जोखिम र संकटासन्नताको अवस्थाको आधारमा जोखिम विश्लेषण हुनेछ।
- पूर्व चेतावनी प्रणाली राख्न सहज हुनेछ।
- विपद् जोखिम न्यूनिकरणका लागि स्थानीय समुदायहरु सचेत हुनेछन्।
- विपद् जोखिम न्यूनिकरण तथा व्यवस्थापनका लागि संलग्न सरोकारवाला निकाय तथा संघ संस्थाहरुसँग प्रभावकारी सहयोग, समन्वय र सहकार्य हुनेछ।
- विपद् व्यवस्थापनका लागि गाउँपालिकामा कार्यरत सबै गैरसरकारी संस्था, आयोजना लगायत नीजि क्षेत्रहरुबाट समेत विपद् व्यवस्थापनका लागि सहयोग उपलब्ध हुनेछ।

- विपद् प्रतिकार्यका सन्दर्भमा खोज तथा उद्धारका लागि आवश्यक दक्ष जनशक्ति तयार हुनेछन् ।
- विपद् पूर्वतयारी, प्रतिकार्य तथा पुनर्लाभका लागि विभिन्न सरकारी, गैरसरकारी तथा नीजि क्षेत्रको संलग्नतामा गठित विभिन्न विषयगत क्षेत्रहरुबाट विशिष्ट तथा प्रभावकारी कार्यसम्पादन हुनेछ ।
- विपद् जोखिम न्यूनिकरण तथा व्यवस्थापनका लागि पुर्वतयारी, प्रतिकार्य तथा पुर्नलाभका क्रियाकलापहरु समयमानै व्यवस्थित एवम् तरिकाले प्रभावकारी सम्पन्न हुनेछन् ।
- विपद्को समयमा प्रभावित समुदायलाई तत्काल उद्धार गर्न सजिलो हुनेछ ।
- विपद् प्रभावितहरूलाई सहज र सरल माध्यमबाट तत्काल राहत सेवा उपलब्ध गराउन सजिलो पर्नेछ।
- विपद् जोखिम न्यूनिकरण गर्न सरोकारवालाहरू बीच समन्वयात्मक संयन्त्रको निर्माण भई विपद्को समय र विपद् पश्चातको समयमा प्रतिकार्य गर्न सहज हुनेछ ।

२.३ योजनाको सिमितता

कैलाश गाउँपालिकाका सवै वडा कार्यालयमा वडाका जनप्रतिनिधीहरु, सामाजिक परिचालकहरु, राजनितिक दलका प्रतिनिधि तथा समाजसेवीहरु, विभिन्न गैरसरकारी सँस्थाका कर्मचारीहरु लगाएत सँग वडा तहको व्यापक छलफल साथै व्यापक स्थलगत भ्रमण गरे पछि विपद्को अवस्था, संकटाभिमुखता, जोखिम र क्षमताको लेखाजोखाका विभिन्नऔजारहरुको प्रयोग गरी छलफल तथा अन्रतक्रिया गरिएको थियो। संकटासंन्नता तथा क्षमताको पहिचान हरेक वडाका विभिन्न ठाँउमा गरिएको थियो ।

यस गाउँपालिकाको विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजनाको कार्य क्षेत्र गाउँपालिकाभित्र आइपर्न सक्ने साना तथा मध्यमस्तरीय विपद् जोखिम न्यूनिकरण, पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका क्रियाकलापहरूमा सीमित रहने छ । विपद्को कुनै पनि घटना राजनैतिक वा प्रशासनिक सिमाना भित्र सीमित नहुने हुँदा यस योजनाको कार्यान्वयनको क्रममा छिमेकी स्थानीय निकायमा आवश्यक समन्वय गरिने छ ।

यस योजनामा समावेश भएका विपद् जोखिम व्यवस्थापनका क्रियाकलापहरुको लागि आवश्यक आर्थिक स्रोत, साधन र जनशक्ति, गाउँपालिकाको आन्तरिक स्रोतसाधनबाट व्यवस्था गरिनेछ । यसको लागि गाउँपालिकाभित्र कार्यरत विभिन्न दातृ निकाय र गैरसरकारी संघसंस्थाहरूको सहयोग पनि लिन सकिनेछ । यस योजनाले गाउँपालिका भित्र हुने विकास निर्माणका योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनको क्रममा विपद् जोखिम न्यूनिकरणका विधाहरूलाई समाहित गर्न सघाउने छ ।

२.४ अवधारणा

नेपाल प्राकृतिक तथा मानव श्रृजित प्रकोपहरुको जोखिममा रहेको तथ्याङ्क विभिन्न अनुसन्धानबाट प्राप्त भएको छ । यसमा मुख्य गरी भुकम्प, बाढी, पहिरो, मौसमजन्य प्रकोप, सडक दुर्घटना जस्ता प्रकोप रहेका छन । प्राकृतिक तथा मानव श्रृजित जोखिमहरुले जुनसुकै अवस्थामा प्रकोप तथा विपद् हुन सक्ने खतरा हुनाले यस्ता जोखिमहरुलाई निक्र्याैल गरी यस सम्बन्धी एकिकृत, समावेशी र समय सापेक्षित विपद् व्यवस्थापन नीति तथा कार्यान्वयन वर्तमान समयमा अपरिहार्य देखिन्छ । संयुक्त राष्ट्र संघले निर्दिष्ट गरेको दिगो विकासको लक्ष्यले तय गरे अनुसारका सामाजिक, आर्थिक राजनीतिक र सांस्कृतिक विकासलाई अवरोध गर्न सक्ने सबै प्रकारका विपद्लाई व्यवस्थापन गर्नुपर्ने आवश्यकता छ । १ सय ८७ देशहरुको सहभागितामा संयुक्त राष्ट्र संघले सन्

२०१५ मा जारी गरेको विश्वव्यापी विपद् जोखिम न्यूनिकरणका लागि सेन्डाई अवधारणापत्र २०१५–२०३० का अनुसार प्राकृतिक वा मानव सिर्जित प्रकोपहरूका साथै वातावरणीय, प्रविधिजन्य र जैविक प्रकोप तथा जोखिमबाट सिर्जित साना तथा ठूला स्तरका, तारनतार तथा आकल– झुकल, अचानक तथा बिस्तारै हुने, सबै प्रकारका विपद् जोखिमलाई सम्बोधन गर्नेछ । यसले सबै तहमा गरिने सबै क्षेत्रका विकासका अन्तर्निहित एवं परस्परमा अन्तर सम्बन्धित विपद् जोखिमको बहुप्रकोप व्यवस्थापनमा मार्गदर्शन गर्ने उद्देश्य राख्दछ । विश्वव्यापीरुपमा विभिन्न प्रकोपहरुबाट विपद् घटनाहरु वृद्धि भई धेरै जनधनको क्षति भैरहेको र विपद् व्यवस्थापनलाई उच्च प्राथमिकतामा राखी कार्यहरु भैरहेको सन्दभमा नेपालले पनि प्राकृतिक तथा मानवजन्य प्रकोपहरुको प्रभावहरुलाई न्युनिकरण गर्ने उद्देश्यलाई प्राथमिकतामा राखेको छ ।

कमजोर भौगोलिक बनावट, मौसमी घटनाहरु, तीव्र जनसंख्या वृद्धि, अव्यवस्थित बसाई तथा विकास गतिविधिहरुका कारणले नेपाल प्राकृतिक प्रकोपहरुको उच्च जोखिममा रहेको छ । यस किसिमको विषम परिस्थितिमा सम्भावित विपद्कोे व्यवस्थापन गरी क्षति न्यूनिकरणको लागी देशका विभिन्न तह देखि समुदाय स्तरसम्म प्रयासहरु हुनु जरुरी छ । विगतका अनुभवहरु तथा विपद् व्यवस्थापनको क्षेत्रमा विकसित नीति र अवधारणाहरुको आधारमा विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनाको महत्व तथा आवश्यकता अपरिहार्य भएको कुरा महसुस गरिएको छ । मानवीय दुर्घटनाहरुमा कमी ल्याउने र प्राकृतिक प्रकोपका असर न्यूनिकरण गर्ने विभिन्न गतिविधिहरु मध्ये विपद् पूर्वतयारी एउटा महत्वपुर्ण गतिविधि हो । यस सन्दभमा नेपाल सरकार, संयुक्त राष्ट्र संघका एजेन्सीहरु, राष्ट्रिय, अन्तराष्ट्रिय गैर सरकारी सघं संस्थाहरु तथा रेडक्रस अभियानले विगत बर्ष देखि देशका सम्पुर्ण जिल्ला तथा स्थानीय निकायमा आपतकालीन योजना सहित विपद् पूर्वतयारी योजना निर्माणका लागि आपसमा समन्वय गर्दै आएका छन् । विपद् जोखिम न्यूनिकरण तथा व्यवस्थापन योजना देहाय बमोजिमको अवधारणामा आधारित रहेको छः

- विपद् जोखिम न्यूनिकरण, नियन्त्रण तथा व्यवस्थापनमा नेपालको संविधान २०७२ ले निर्दिष्ट गरे बमोजिम संघीय शासन प्रणाली अनुरुपको अवधारणा अवलम्बन गर्ने ।
- विपद् जोखिम न्यूनिकरण तथा व्यवस्थापनमा व्यापक जनसहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।
- विपद् जोखिमका कारक तत्वहरुको निराकरणको लागि विपद् जोखिम न्यूनिकरणमा केन्द्रित अभियानहरू संचालन गर्ने ।
- जोखिम सम्बन्धी पूर्व जानकारीका आधारमा विपद् जोखिम न्यूनिकरणका कार्यहरु गर्ने।
- विपद् जोखिम न्यूनिकरण, नियन्त्रण तथा व्यवस्थापनमा बहु प्रकोप विपद् जोखिम व्यवस्थापनको अवधारणा अवलम्बन गर्ने ।
- विपद् जोखिम न्यूनिकरणका कार्यहरुलाई क्षेत्रगत नीति र योजनाहरुमा मूलप्रवाहीकरण गर्ने ।
- दिगो विकास लक्ष्य, खाद्य सुरक्षा, स्वास्थ्य सुरक्षा, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन, वातावरण व्यवस्थापन र विपद् जोखिम न्यूनिकरण बीच सामञ्जस्यता कायम गर्ने ।
- विपद् जोखिमका स्थानीय तथा विशिष्ठ विशेषतालाई बुझी जोखिम न्यूनिकरणका उपायहरु अवलम्बन गर्ने ।
- विपद् जोखिम न्यूनिकरणमा सार्वजनिक, सहकारी तथा निजी क्षेत्रको संलग्नता वृद्धि गर्ने ।

- विपद् जोखिम न्यूनिकरण तथा व्यवस्थापनमा विज्ञान तथा प्रविधिको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गर्नुका साथै स्थानीय श्रोत, साधन, ज्ञान, सीप तथा श्रमलाई अत्यधिक उपयोग गर्ने ।

२.५ योजनाको महत्व

भू–मण्डलीय तापक्रम वृद्धि, प्रदुषण, पर्यावरणीय असन्तुलन, नियन्त्रित बसाइसराई, जनसंख्या वृद्धि, अव्यवस्थित सहरीकरण, वन फडानी, जलवायु परिवर्तन आदिका कारण विगतको तुलनामा विपद्का घटना र त्यसबाट हुनेक्षति दिन प्रतिदिन बढ्दै गइरहेको छ । विकासका आधारभूत भौतिक संरचनाहरूलाई भूकम्प, बाढी, पहिरो जस्ता विपद् हरूले क्षणभरमै तहसनहस पार्ने गरेका छन् ।

प्राकृतिक विपद्लाई रोक्न नसकेपनि जोखिम व्यवस्थापन तथा पूर्वतयारी योजना बनाएर क्रमवद्ध रुपमा कार्यगरेको खण्डमा, त्यस्ता विपद्हरुबाट हुने धनजनको क्षति उल्लेखनीय रुपमा घटाउन सकिन्छ । विकास निर्माणको प्रक्रियामा विपद् जोखिम न्यूनिकरणलाई समावेश गर्न सकेमा विकास निर्माणको प्रतिफल सुरक्षित हुने र संकटासन्नतामा कमी ल्याई विपद् उत्थानशिल समुदाय निर्माण गर्न सकिने कुरा सबैतिर महशुस हुन थालेको छ । यसर्थ कैलाश गाउँपालिकालाई विपद् व्यवस्थापन कार्यमा उत्थानशील बनाउन यो योजना निर्माणको महत्व रहेको छ ।

विपद्बाट प्रभावित समुदायलाई सहयोगको आवश्यकता पर्दछ र सहयोग कार्यलाई जतिसक्दो छिटो र छरितो गराउनु पर्दछ जसले गर्दा थप क्षति हुनबाट बचाउन सकिन्छ । विपद् व्यवस्थापनका ३ वटा चरणहरु हुन्छन् । पहिलो चरण विपद् अघि गरिने व्यवस्थापन पूर्वतयारी र क्षति न्यूनिकरणका कार्यहरू पर्दछन् दोस्रो चरण विपद् भैरहको बेलामा खोज उद्धार तथा आपतकालीन आवास र राहत भने तेश्रो चरणमा विपद् पछिको उद्धार तथा राहत, पुनस्थापना र पुनर्निमाणका गतिविधिहरू । राहत प्रतिकार्यमा गरिने लगानी र प्रतिफल भन्दा विपद् पूर्व न्यूनिकरण र पूर्वतयारीका गतिविधिहरु संचालन गर्न सकिएमा विपद् पश्चात हुने असर ६ गुणाले कम हुन्छ भने मान्यता अध्ययनहरूले देखाएको छ । यद्यपि विपद्लाई कुनै सावधानी वा लगानीले पुर्णरुपमा जोखिम मुक्त बनाउन भने कठिन छ । तर पनि विपद् पूर्व गरिने न्यूनिकरण र पूर्वतयारीका कार्यहरूलाई महत्वका साथ कार्यान्वयन गरिनु पर्दछ । यो कार्ययोजना मुख्यतः गाउँपालिकामा बर्षेनी हुने बाढी र आगलागीबाट प्रभावित समुदायमा न्यूनतम मानवीय सहायताहरू पूर्ति गर्नका निमित्त समयमै र समन्वयात्मक ढंगले मानवीय सहयोग उपलब्ध गराई विपद् बाट हुने तत्कालीन असरहरूलाई कम गराउने औचित्यका साथ यो योजना तयार गरिएको छ ।

यस योजनाले विपद् जोखिम न्युनिकरण तथा विपद् व्यवस्थापनलाई सहज, योजनाबद्ध र प्रभावकारी बनाउन मद्धत पु¥याउदछ । जसरी रोग लागेपछि उपचार गर्नु भन्दा रोग नै लाग्न नदिने कुरा महत्वपुर्ण हुन्छ त्यसैगरी विपद् आईसकेपछि त्यसलाई व्यवस्थापन गर्नेभन्दा विपद्को जोखिमलाई घटाएर विपद् नै नहुने वा विपद् ले असर नै गर्न नसक्ने कुराको ग्यारेन्टी गर्नु बढी बुद्धिमानी हुन्छ । यद्धपी सवैखाले विपद् लाई पुर्णतया नियन्त्रण गर्न सम्भव हुदैन तर सवैखाले विपद्को असरलाई धेरै हदसम्म न्यूनिकरण गर्न भने सकिन्छ ।

२.६ योजना कार्यान्वयन रणनीति

यो योजना गाउँपालिकाले पारित गरेपछि कार्यान्वयन गरिनेछ । यसका लागि गाउँपालिकाले वार्षिक कार्यक्रम अन्तर्गत जिल्ला विपद् जोखिम व्यवस्थापन समिति, जिल्ला समन्वय समिति, विषयगत कार्यालय, नेपाल रेडक्रस

सोसाइटी, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्था तथा दातृ निकाय समेतको समन्वय एवं सहयोगमा बजेटको व्यवस्था गर्नेछ । यसका साथै योजना अनुसार समुदाय र सरोकारवालाहरुलाई समेत परिचालन गर्नेछ । गाउँपालिकाभित्र विपद् जोखिम व्यवस्थापनका विषयमा काम गर्न चाहने सरकारी,गैर–सरकारीनिकाय वा अन्य संघ–संस्थाहरूलाई सघाउने गरी कार्य योजना तर्जुमा गर्न लगाइ कार्यान्वयन गरिनेछ। त्यसरी गरिने कार्यक्रमहरू यो योजनाको उद्देश्य अनुरुप विपद् जोखिम व्यवस्थापनलाई सघाउ पु¥याउने हदसम्म त्यस्ता कार्यक्रमहरूलाई यस योजनामा समावेश गरी संचालन गरिनेछ । स्थानीय तवरमा विपद् जोखिम व्यवस्थापनलाई व्यवहारमा ल्याउन यो योजनाले संस्थागत विकास, क्षमता विकास र नमूना योजना निर्माण गर्ने रणनीति लिइएको छ ।

गाउँपालिकाभित्रका सवै वडाहरूमा नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले लागू गरेको स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा निर्देशिका २०६८ तथा विपद् जोखिम न्यूनिकरण राष्ट्रिय नीति, २०७४ अनुरुप समितिहरू गठन गरी गाउँस्तरीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन समितिको संयोजनमा वडास्तरीय समितिहरुले काम गर्नेछन् ।

संस्थागत विकास अन्तर्गत गठन भएका गाउँ तथा वडास्तरीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन समितिका सदस्यहरूलाई विपद् जोखिम व्यवस्थापन लगायत अन्य सम्वन्धित दक्षता अभिवृद्धिका लागि सैद्धान्तिक ज्ञान तथा व्यवहारिक सीप प्रदान गर्न विविध तालिम कार्यक्रमहरुको आयोजना गरिनेछ ।

२.७ विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धि संबैधानिक कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्थाहरु

२.७.१ नेपालको संविधान

नेपालको संविधान २०७२ अनूसूची ८ को बुँदा नं. २० मा उल्लेख भए अनुसार स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को परिच्छेद–३,दफा ११, उपदफा २ को(न) बमोजिम विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड, योजना कार्यान्वयन र नियमनको जिम्मेवारी स्थानीय सरकारको भएको सन्दभमा यस कैलाश गाउँपालिकाको विपद् व्यवस्थापन तथा प्रतिकार्य योजना २०८१ निर्माण गरिएको हो । प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्न पूर्व सूचना, तयारी, उद्दार राहात एवम् पुनस्र्थापना गर्नेकार्यलाई प्राकृतिक साधन स्रोतको संरक्षण संवद्धन र उपयोग सम्बन्धी नीति मा समावेश गर्नुका साथै प्राकृतिक तथा गैर प्राकृतिक विपद् पूर्व तयारी उद्धार तथा राहात र पुनर्लाभ संघ र प्रदेशको साझा अधिकारको रुपमा परिभाषित गरिनुका साथै विपद् व्यवस्थापन संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकार तथा स्थानीय तहको अधिकार सुचीमा समेत समावेश गरी विपद् व्यवस्थापन कार्यलाई संवैधानिक रुपमा नै सुनिश्चित गरेको छ ।

२.७.२ स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४

यस ऐन अनुसार स्थानीय तहलाई विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धीदेहाय बमोजिमको विभिन्न जिम्मेबारी निर्धारण गरेको छः

- विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी स्थानीय नीति कानुन मापदण्ड योजनाको कार्यान्वयन अनुगमन र नियमन गर्ने,
- स्थानीय स्तरमा विपद् पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना पूर्व सूचना प्रणाली खोज तथा उद्धार राहत सामाग्रीको पूर्व भण्डारण वितरण र समन्वय गर्ने,
- स्थानीय तटवन्ध नदी र पहिरोको नियन्त्रण तथा नदीको व्यवस्थापन र नियमन गर्ने,

- विपद् जोखिम क्षेत्रको नक्सांकन तथा वस्तीहरुको पहिचान र स्थानान्तरण गर्ने
- विपद् व्यवस्थापनमा संघ प्रदेश र स्थानीय समुदाय सङ्घ संस्था तथा नीजि क्षेत्रसंगको सहयोग समन्वय र सहकार्य गर्ने,
- विपद् व्यवस्थापन कोषको स्थापना तथा सञ्चालन र स्रोत साधनको परिचालन गर्ने,
- विपद् जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी स्थानीय स्तरका आयोजनाको तर्जुमा कार्यान्वियन अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने,
- विपद् पश्चात स्थानीय स्तरको पुनर्स्थापना र पुननिर्माण,
- स्थानीय स्तरको विपद् सम्बन्धी तथ्याङ्क व्यवस्थापन र अध्ययन अनुसन्धान गर्ने
- स्थानीय आपतकालीन कार्य सञ्चालन,
- समुदायमा आधारित विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रमको सञ्चालन लगायत विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्य कार्य गर्ने।

२.७.३ विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४

जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति तथा स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिको व्यवस्था गरी विपद् व्यवस्थापनका सम्बन्धमा तयारी, प्रतिकार्य तथा पुनर्लाभका विभिन्न जिम्मेवारी तोकिएको छ।

२.७.४ १५ औं आवधिक योजना

- विपद्वाट हुने मानवीय, भौतिक, आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक र पर्यावरणीय क्षतिमा कमी ल्याउन विभिन्न निकायहरुबाट हुने विपद् व्यवस्थापनको कार्यलाई समन्वय गरी एकीकृत रुपमा सञ्चालन गर्ने,
- एकीकृत सूचना केन्द्र स्थापना गर्ने,
- आपतकालीन कार्य सञ्चालन केन्द्रहरुमा अत्याधुनिक यन्त्र उपकरणहरुको उपयोग बढाउने,
- संघ संस्थाहरुको समन्वय र सहकार्यमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र अल्पीकरणका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने,
- बस्ती/समुदाय स्तरसम्म विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य क्षमता विकासका लागि गाउँपालिका/नगरपालिकाको वडा तहसम्म जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- जलवायू परिवर्तनको नकारात्मक असरहरु न्यूनीकरण गर्न विशेष कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने।

२.७.५ विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय नीति, २०७५

- पुनस्थापना र पुनर्निर्माणमा अझै राम्रो र अझै बलियो बनाऔं (Build Back Better) भन्ने अवधारणा अबलम्बन गर्ने,
- संघ प्रदेश स्थानीय र समुदाय स्तरमा विपद् व्यवस्थापन कोषको व्यवस्था गर्ने,
- संघ देखि स्थानीय तहसम्म उद्धार टोली स्थापना गर्ने,
- विकास सँग सम्बन्धित प्रत्येक सार्वजनिक संस्थाहरुले कम्तिमा पाँच प्रतिशत वार्षिक बजेट स्थानीय विपद् जोखिम न्यूनिकरणका लागि छुट्याउनु पर्ने,

- बैंक तथा वितीय संस्थाहरुबाट विपद् प्रभावित समुदायलाई सहुलियत कर्जाको व्यवस्था गर्ने,
- विपद्का कारण पर्न सक्ने क्षतिलाई सम्बोधन गर्न जीवन र गैर जीवन वीमा योजनाहरु प्रवर्द्धन गर्ने,
- स्थानीय तह समुदाय सामुदायिक संस्था विद्यालय तथा अस्पतालहरुमा समावेशी विपद् जोखिमल व्यवस्थापन समितिहरु गठन गर्ने,
- असुरक्षित स्थानहरुमा बस्ती विस्तार नियन्त्रण गर्ने तथा असुरक्षित वस्तीहरुलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरणका लागि प्रोत्साहन गर्ने लगायतका नीतिहरु समावेश गरेको ।

२.७.६ राष्ट्रिय विपद् प्रतिकार्यको कार्यढाँचा, २०७० (प्रथम संशोधन, २०७५)

राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सहायता तथा समन्वयको ढाँचा उल्लेख गर्नुका साथै विपद् प्रतिकार्यका लागि तोकिएका जिम्मेवार नेतृत्वदायी निकायहरुले तोकिएको समयाबधिभित्र सञ्चालन गर्नुपर्ने गतिविधिहरु समेत उल्लेख गरेको छ ।

२.७.७ दीगो विकास लक्ष्यहरु (२०१५–२०३०)

सुरक्षित पूर्वाधार निर्माण गर्ने, जलबायु परिवर्तन र यसका प्रभावको न्यूनीकरण गर्ने, समावेशी सुरक्षित दीगो सहरीकरण र बस्ती विकास गर्ने जस्ता लक्ष्यहरु समावेश गरेको छ ।

२.७.८ विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजनाः२०१७–२०३०

प्राकृतिक तथा गैर प्राकृतिक विपद् वाट जीवन तथा सम्पत्ति, स्वास्थ्य, जीविकोपार्जन तथा उत्पादनका साधनहरू, भौतिक एवं सामाजिक पूर्वाधार, सांस्कृतिक एवं वातावरणीय सम्पदामा हुने क्षतिको उल्लेख्य रूपमा न्यूनीकरण गर्न विभिन्न रणनीतिक क्रियाकलापहरूको पहिचान गरी आवधिक तथा वार्षिक योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्दै विपद् जोखिम रोकथाम, पूर्वतयारी, प्रतिकार्य एवं पुनस्थापना तथा पुन निर्माणको सुदृढीकरण र उत्थानशीलता अभिबृद्धि गरी विद्यमान विपद् जोखिम तथा क्षतिको न्यूनीकरण र नयाँ जोखिमको रोकथाम गर्नु यो रणनीतिक कार्ययोजनाको उद्देश्य रहेको छ ।

प्रकोप र यसबाट उत्पन्न विपद् लाई भाग्यवादी चिन्तनबाट हेर्ने सामाजिक परम्पराका कारण विपद् जोखिम न्यूनिकरण नेपालमा प्रभावकारीरूपमा हुन सकिरहेको छैन । यस अवस्थालाई जनचेतनाको कमी, अन्धविश्वास र भौगोलिक विकटताले पनि साथ दिईरहेको छ । पछिल्लो समयमा विश्वव्यापी रूपमा बढ्दै गएको विपद्को जोखिम कम नगरिएसम्म दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्त हुन नसक्ने देखिएका कारण पनि यसको व्यवस्थापनका विभिन्न पक्षमा काम गर्नुपर्नेमा विश्व जनमत एक रहेको छ । यस सन्दर्भमा विपद् व्यवस्थापन र जोखिम न्यूनिकरणको पद्धतिलाई दैनिक व्यवहारमा नै अवलम्बन गर्ने परम्पराको विकास गर्न सघाउनु आजको आवश्यकता हो ।

साविकको स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन २०५५, सरकारबाट स्वीकृत विपद् जोखिम व्यवस्थापन राष्ट्रिय रणनीति २०६६ र गृह मन्त्रालयबाट जारी भएको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा मार्गदर्शन २०६७ साथै नेपाल सरकारको मिति २०७४ कात्तिक ०५ गतेको मन्त्री परिषदको बैठकको निर्णय अनुसार परिमार्जित विपद् जोखिम न्यूनिकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४ जस्ता दस्ताबेजहरुका मार्गदर्शन तथा स्थलगत अध्ययनको शिलशिलामा संकलित सूचनाको समेत आधारमा यो दस्ताबेज तयार गरिएको हो ।

खण्ड ३
कैलाश गाउँपालिकाको विपद् जोखिमको अवस्था

३.१ भूमिका

विपद्सँग सरोकार राख्ने सयुक्त राष्ट्र संघसँग सम्बन्धित विभिन्न संस्थाका अनुसार नेपाल विश्वका १९८ मुलुक मध्ये भूकम्पीय जोखिमको हिसाबले ११ औंं,पानीजन्य प्रकोपबाट हुने क्षतिका हिसाबले ३० औं र जलवायु परिवर्तनको जोखिमका हिसाबले चौथो स्थानमा रहेको छ। गृह मन्त्रालय र यु.एन.डि.पीको श्रोत अनुसार नेपालमा हरेक वर्ष ४२० वटा विपद्का घटनाहरू घट्ने, १ हजार जनाको मृत्यु हुने, ८० जना हराउने, १ लाख ३५ हजार प्रभावित हुने, १६ हजार परिवार विस्थापित हुने र ठुलो संख्यामा भौतिक क्षति हुने तथ्यांक छ। त्यसैगरी नेपालका २ हजार ३ सय १५ वटा हिमताल मध्ये २२ वटा विष्फोट हुने खतरामा रहेका छन्। विपद्को हिसाबले नेपाल संसारमा अति संवेदनशील अर्थात प्रकोप संकटापन्न क्षेत्रमा अवस्थित छ।

विपद्का दृष्टिकोणले नेपाल संकटा भिमुख देशहरूको सूचीमा पर्दछ । नेपालमा विभिन्न समयमा आइपरेका विभिन्न किसिमका संकट तथा विपद्हरूबाट व्यापकरुपमा धनजनको क्षति हुँदै आएको अवश्था छ । गृह मन्त्रालयबाट प्रकाशित तथ्याङ्क अनुसार सन् १९८३ देखि १९९८ को बिचको समयमा १८,००० मानिसहरू वेपत्ता भएको जनाएको छ । यस्तो हुनुमा विभिन्न किसिमको विपद् मुख्य कारण भएको समेत जनाएको छ । नेपालको मुख्य विपद्को रुपमा बाढी, पहिरो, भूकम्प, खडेरी, रोग, झाडापखाला, महामारी, हिमताल विष्फोट, आगलागी, हुरी बतास, असिना, चट्याङ्ग तथा औद्योगिक दुर्घटनाहरू रहेका छन्। यी मध्ये मुख्य संकट वा विपद्कोरुपमा बाढी, पहिरो, झाडापखाला तथा महामारी, हुरी बतास र आगलागीका घटनाहरू नै प्रमुख रहेका छन्। यी घटनाहरूबाट धेैरैको अकालमा ज्यान जानुका साथै ठुलो मात्रामा भौतिक, मानवीय एवं प्राकृतिक क्षति हुने गरेको छ।

विपद् व्यवस्थापनलाई राष्ट्र तथा समुदायको मुख्य प्राथमिकता भित्र पार्नु पर्ने, विपद् जोखिमको अनुगमन प्रणालीको विकास, विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी ज्ञानको प्रचार प्रसार, विपद् निम्त्याउने खालका भौतिक विकास तथा अन्य क्रियाकलापहरूलाई निरुत्साहित गर्ने र विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी पूर्वतयारी कार्यलाई हरेक क्षेत्र तथा तहबाट योजना बनाई समुदाय तथा सिंगो राष्ट्रलाई उत्थानशील बनाउनका लागि विश्व विपद् जोखिम न्यूनिकरण सम्मेलन, २००५ (World Disaster Risk Reduction Conference, 2005) ले मुख्य प्राथमिकता दिएको छ। त्यस्तै १८-२२ जनवरी २००५ मा जापानको ह्योगो शहरमा भएको विश्व सम्मेलनलाई ह्योगो सम्मेलन र सो सम्मेलनबाट जारी गरिएको घोषणा पत्रलाई ह्योगो घोषणा पत्र (Hyogo Declaration) तथा कार्ययोजनालाई ह्योगो कार्य योजना (Hyogo Framework for Action) को नामले चिनिन्छ । ह्योगो सम्मेलनका मुख्य प्राथमिकताहरूलाई नेपालले विपद् जोखिम व्यवस्थापन राष्ट्रिय रणनीति, २०६६ तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ। उक्त रणनीतिले राष्ट्रिय, क्षेत्रीय, जिल्ला, नगरपालिका र साविकमा गा.वि.स स्तरसम्म विपद् जोखिम न्यूनिकरणका लागि जिम्मेवार संस्थाको सांगठनिक संरचना र अवधारणाको परिकल्पनाका साथै उसले खेल्नु पर्ने भूमिका समेत स्पष्ट व्यवस्था

३.२ कैलाश गाउँपालिकामा देखिने मुख्य विपद्हरु

कैलाश गाउँपालिकामा प्राकृतिक प्रकोपहरु मध्ये पहिरोको जोखिम रहेका स्थानहरु धेरै छन् । त्यस्तै बाढी, आगोलागी, चट्याङ, माहामारि, जनावर आतङक, हुरिवतास छन्।

३.२.१ पहिरो

गाउँपालिकाका विभिन्न भिरालो र कमजोर क्षेत्रहरुमा वर्षेनी पहिरो जाने गरेको । यसले धनजनको समेत क्षति गर्ने गरेको । खुकुलो जमिन, भिरपाखा, कमजोर भुवनोट, पहिरोको निम्ती मुख्य कारकको रुपमा रहेको छ् । वर्ष याममा पानिको कारणले भुक्ष्य, भुस्खलन हुने हुदा भीरालो जमिन मा रहेका घरहरु, गोठ, सामाजिक भवनहरु जोखिम मा पर्दछन । अब्यबस्थीत चरिचरण वनजङगल बिनास ले पनि पहिरो निम्ताउन मद्दत गरेपको छ ।

३.२.२ बाढी

खोला तथा नदीमा पानीको मात्रा बढि भएर आफ्नो नियमित बहाव भन्दा दायाँवायाँ घरबस्ती, खेतवारी आदिमा प्रवेश गर्‍यो भने त्यसलाई बाढी भनिन्छ । बाढीले नेपालमा हरेक वर्ष ठुलो धनजनको क्षति पुर्‍याउँदछ । विषेशत वर्षायाममा बाढीले तराईका गाउँ बस्तीमा हानी नोक्सानी पुर्‍याउँदछ । बाढी सँगसँगै डुवान, पहिरो र महामारीको प्रकोप पनि जोडिएको हुनाले यसको असर भयावह हुने गर्दछ । गाउँमा विशेषतः साना ठुला नदि/खोलाहरू बग्ने गरेको र वर्षायाममा नदी तथा खोलाहरूले आसपासका भुभागहरू बर्षेनी कटान गरि क्षति पुर्‍याईरहेको छ । बर्षेनी धेरै संख्यामा परिवारहरू प्रभावित भैरहेका छन् ।

३.२.३ आगोलागी

गर्मीयाम बढ्नासाथ आगलागीको विपद् प्रत्येक वर्ष हुने गरेको छ । गाउँको धेरै जसो भु—भागमा घनावस्ती रहेका (सुकुम्वासी, वाढी विस्थापित) लगाएतका अति विपन्न समुदायका घरहरू सचेतना अभाव, अग्नी नियन्त्रण यन्त्रको अभाव, चुल्होमा आगो सल्काउँदा मट्टीतेलको प्रयोग गर्नु र सलाई लाईटरजस्ता आगो बाल्ने वस्तुहरू बच्चाले खेलाउँदा आगलागीका घटना बढी हुने गरेको । आगलागी नियन्त्रण गर्नका लागि आवश्यक पर्ने दमकल तथा तालिम प्राप्त जनशक्तिको अभावले गर्दा पनि आगलागीको असरलाई कम गर्न समस्या रहेको छ ।

३.२.४ सरुवा रोग तथा महामारी

गाउँपालिकाको प्राय क्षेत्र भिरालो भयको हुदा उकत समयमा खानेपानीका श्रोतमा समेत बाढी पस्ने भएकोले वर्षातको समयमा बाढी र पहिरोको उच्च जोखिम हुदा कुनै पनि स्थानमा सरुवा रोगहरु महामारीको रुपमा भित्रन सक्ने हुन्छ । प्रकोपका रूपमा झाडापखाला लगायतका पानी जन्य रोग बढ्ने गरेको, स्रोत साधन अभाव र जनचेतना कमी, अनुकूल क्षमताको अभाव । बाढी, पहिरो, आगलागीका कारण पनि द्धितिय विपद्कोरुपमा आउन सक्छ त्यस्ता स्थानहरुमा तुरुन्त स्वास्थ्यकर्मीको टोली खटाई शुरुमै रोगहरु नियन्त्रण गरी महामारी फैलन नदिने उपायहरु अपनाउनु पर्दछ । स्थानीय स्तरमा जनचेतनाको अभावमा सामान्य झाडापखाला जस्ता रोगको पनि समयमा निदान नभई यसले महामारीको विकराल अवस्था श्रृजना गर्दछ ।

३.२.५ भूकम्प

२०७२ बैशाख १२ गते गोरखा जिल्ला केन्द्रबिन्दु रहेको महाभूकम्पको प्रभाव कैलाश गाउँपालिकामा पनि केहि मात्रामा देखिएको थियो । भूकम्पबाट मानवीय क्षति नभएता पनि भौतिक संरचनामा केही मात्रासम्म असर परेको थियो । सिङ्गो नेपाल नै भुकम्पका दृष्टिकोणले जोखिमयुक्त छ ।

भूकम्पिय जोखिमका दृष्टिले नेपाल विश्वको ११ औँ स्थानमा रहेको र गाउँपालिकामा भुकम्प प्रतिरोधात्मक भवन कमै मात्रामा भएको, भवन आचार संहिता पूर्ण रूपमा लागु नभएको

३.२.६ हावाहुरी

चैत्र बैशाख महिनामा हावाहुरीले पनि मानवीय तथा अन्य धनमालको क्षति पुर्याउने गर्दछ । हावाहुरीले गाउँघरका कच्ची घरहरुलाई असर पु¥याउनुका साथै बोटविरुवालाई पनि नष्ट गर्दछ । हावाहुरीको कारणले आगलागीलाई पनि बढावा दिने गर्दछ । कैलाशमा धैरै घरहरु खर तथा टीनले छाएकोले ती घरहरुलाई हावाहुरीले असर गर्ने गर्दछ।

३.२.७ चट्याङ

नेपालमा सवैभन्दा कम विचार पु¥याइने वा सावधानी अपनाउने तर मान्छेको मृत्युमा सवैभन्दा बढी जिम्मेवार विपद्कोरुपमा चट्याङलाई लिन सकिन्छ । चट्याङका कारणले हरेक वर्ष विभिन्न विपद्ले हुने मृत्यु मध्य करिव २० प्रतिशतको मृत्यु हुने गर्दछ । चट्याङका सम्बन्धमा आम मान्छेलाई आवश्यक जानकारी छैन जसले गर्दा उनिहरुले सामान्य सावधानी पनि अपनाउँदैनन् । बढी जसो बर्षायाम र पानी परेको समयमा चट्याङका घटनाहरु घटदछन ।

३.२.८ खडेरी

जलवायु परिवर्तन र विभिन्न मानविय कारण ठिक समयमा आकासवाट पानि नपर्ने, भयका पुरान पानिका स्र्रोतहरु सुकी गर्मी बढने, पनिको हाहाकार परि कृषि कार्य , दैनिक उपभोगमा पनि पानिको समस्या पर्दछ ।

३.२.१० वन्यजन्तुको आक्रमण

गाउँको वनजंगल वरिपरि बसोबास भएको क्षेत्रहरूमा वन्यजन्तूहरुले आक्रमण गरि खाध्य सामग्री खाइदिने, नष्ट गरिदिने, मानविय क्षति गरिदिने कार्यहरु पर्दछन। मानिसले वनजंगल मासेर घर वनाउने, जनावरको वासस्थानमा क्षति गरेका कारण पनि जनावरहरु आहाराको खोजिमा गाउँमा आयका हुन सक्छन ।

३.३ गाउँपालिकामा देखिएका मुख्य विपदका घटनाहरु

विपद	मिति
बाढी	२०१९।०७।१२
पहिरो	२०२१।०८।१५
	२०१९।०७।१२
अगलागी	२०२४।०३।१२
	२०२४।०२।०९
	२०२३।१०।११
	२०२३।०३।३०
	२०२३।०१।०७
	२०२२।०३।२३

	२०२२।०३।०७
	२०२२।०२।२५
	२०२१।०४।१३
	२०२१।०४।१२
	२०२१।०४।०३
	२०२१।०३।२५
	२०२१।०३।२४
	२०२१।०२।२१
	२०२१।०२।०९
	२०२०।०३।१२
	२०१९।०९।०७
	२०१९।०१।०९
	२०१९।०१।०६
	२०१८।११।२२
	२०१८।०४।२१
	२०१८।०२।११
चट्याङ	२०२०।०५।२६
	२०२०।०४।१७
	२०२०।०४।१४
	२०२०।०४।११
	२०१९।०५।२२
	२०१९।०४।१६
	२०१९।०५।०७
भारी वर्षा	२०२१।०७।०३

	२०२१।०७।०१
	२०१९।०९।०५

श्रोत नेपाल विपद जोखिम न्यूनीकरण

विपद् व्यवस्थापन तथा प्रतिकार्य योजना

कैलाश गा.पा. कालिकाटार, मकवानपुर, बाग्मती प्रदेश, नेपाल

वडा नं. १.

विपदजन्य घटनाबाट क्षती भएका तथा हुन सक्ने स्थान

प्रकोप तथा विपद्	**जोखिम तथा क्षतिको विवरण**
पहिरो	२०५० सालमा मोक्तान टोलमा १४ जनाको मृत्यु र २ घरको विनाश
आगलागि	२०७५ सालमा सौरा टोलमा १ जनाको मृत्यु, १ घर विनास
भुकम्प	२०७२ सालमा ठुलो डाडाखर्क, बदेल डाडा, केउरेनी, ठुलो डाडाखर्कमा २४० घरको पूर्ण रुपमा विनास र ठुलो डाडाखर्क २ जनाको मृत्यु
चट्याङ्	२०७४ सालमा डाडाखर्क, क्युरेनी २ वटा गाइ वस्तुको मृत्यु
बाढी	२०७६ सालमा फुलढुङ्गा मा १ जनाको मृत्यु
वन्यजन्तु आतङ्क	केउरेनी सौरा टोल, सिमलढाट, धुसाहा मा वादरले खेति नष्ट गर्ने
आत्महत्या	२०७७ सालमा जलुके मा एक जना महिला विष खाएर मृत्यु

प्राकृतिक प्रकोपको जोखिममा रहेका बस्तीको विवरण

जोखिमको स्तर	**सम्भावित प्रकोप प्रभावित क्षेत्र तथा प्रभावित हुनसक्ने टोल**
अति उच्च	सौरा टोल– आगलागि, वाढी सीमलढाट – वाढी, पहिरो
उच्च	देउराली चामाखर्क– पहिरो धरप डाँडा– पहिरा फुलढुङ्गा– वाढी
मध्यम	मोक्तान टोल– पहिरो केउरेनी– पहिरो डुमटार–वाढी
न्युन	ठुलो डाडाँखर्क

वडा नं.२.

विपद्जन्य घटनाबारे क्षती भएका तथा हुनसक्ने स्थन र घरधुरी

प्रकोप	जोखिम तथा क्षतिको विवरण
भुकम्प	२०७२ सालमा वडाभरी २०० घरको पूर्ण रुपमा क्षति (बैकुण्ठ, छयाङदुङ, सानोडाँडाखर्क, अल्छे, घरेटी, आइबुङ, च्यान्द्राङ्ग, कैलाश) (अनुमानित ६ करोड आर्थिक क्षती)
आगलागि	२०८० सालमा घरेटीमा १ घर जलेको र हरेक वर्ष वडाभरीमा एउटाको दरमा घर जल्ने गरेको घरेटी, अल्छे जोखिममा रहेको
चट्याङ्	वैकुण्ठ र सानोडाडाखर्कमा पटक पटक पर्ने गरेको
वाढी	वैकुण्ठ मा २०५० सालमा २ जनाको वाढीले मृत्यु
वन्यजन्तु आतङ्क	घयाम्राङ, पाचपोखरी, घरेटी, अल्छे, च्यान्द्राङ बादरको आतङ्क
पहिरो	पखेली, तारेभिर, चुत्रुक डाडाँ, सिङ्गरो, भञ्ज्याङ, विष्णुकुण्ड क्षेत्र

प्राकृतिक प्रकोपको जोखिममा रहेका बस्तीको विवरण

जोखिमको स्तर	**सम्भावित प्रकोप प्रभावित क्षेत्र तथा प्रभावित हुनसक्ने टोल**
अति उच्च	विष्णुकुण्ड–पहिरो टासी थार्के छयोइलिङ गुम्बा–पहिरो
उच्च	सरस्वती नि.मा वि– पहिरो चुत्रा गैरी – पहिरो
मध्यम	सानोडाँडा खर्क
न्युन	पाचपोखरी

वडा नं. ३

विपद्जन्य घटनाबाट क्षति भएका तथा हुनसक्ने स्थान र घरधुरी

प्रकोप	जोखिम तथा क्षतीको विवरण
भुकम्प	२०६२ सालमा (कटुन्जे, आमडाडा, जाउटार, दोलाधनी) ६०/७० घर विद्यालय विनाश
आगलागी	२०८० सालमा देविडाडा, बेठी खोरीया, आमडाडा मा घर विनास, पानिको पाइप विनास,
वन्यजन्तु आतङ्क	देवीडाडा, गिम्दी, आमडाडा, भुकटार (दुम्सी, वादर, वदेल)
चट्याङ्	कालीकाटार (बजार क्षेत्र) २०७८ (कालीकाटार को केन्द्र टार, ३ जना घाइते (फोक्रेटार) स्वास्थ्य चौकीको सोलर वति क्षती २०७८ पुरानो विपद् भवन
हावाहुरी	देविडाडा, अम्बाटार, आमडाडा, गिम्दी मा क्षति
पहिरो	२०६७ सालमा नाकपाई खेतमा ५ घर क्षति २०७५ सालमा घुमाउने जाउटार सडकमा खेत क्षति

प्राकृतिक प्रकोपको जोखीमा रहेका बस्तीको विवरण

जोखिमको दर	सम्भावित प्रकोप प्रभावित क्षेत्र तथा प्रभाव प्रभावित हुनसक्ने टोल
अति उच्च	घुमाउने –बाढी
उच्च	अन्तरवेशी– आगलागि तल्लो आमडाडा– पहिरो बाटोमा
मध्यम	कालीकाटार– खानिवाट पहिरो आउने, खोलाको बाढी (काली खोल) बाट
न्युन	अम्वाटार

वडा नं. ४

विपद्जन्य घटनाबाट क्षति भएका तथा हुनसक्ने स्थान र घरधुरीर

प्रकोप	जोखिम तथा क्षतिको विवरण
भुकम्प	२०७२ सालमा २५० घर विनास, ८ करोड आर्थिक क्षति
आगलागी	२०८० सालमा झ्यागेमा १ घर विनास,३ लाख आर्थिक क्षति हरेक वर्ष १ वटा घर जल्ने
जनावर आतङ्क	सधै जसो वाली नष्ट गरीदिने
पहिरो	• २०५०सालमा ग्याङरङमा २ जनाको मृत्यु, ५ जना घाइते, एउटा घर विनास, १५०० रोपनी जग्गा विनास ग्याङरङ • २०५९ सालमा १ जनाको मृत्यु, ७ जना घाइते ३ घरको विनास, ३० रोपनी खेतियोग्य जमिन को विनास, १ करोड आर्थिक क्षति

प्राकृतिक प्रकोपको जोखीमा रहेका बस्तीको विवरण

जोखिमको दर	सम्भावित प्रकोप प्रभावित क्षेत्र तथा प्रभाव प्रभावित हुनसक्ने टोल
अति उच्च	भण्डार –पहीरो ज्यान्द्रङ – पहीरो लोखर्के – पहीरो, वाढी वुकुटी – पहीरो, वाढी
उच्च	स्यासिराङ – पहीरो, वन्यजन्तु वीनाश देउतीस, वेलटार, होतपुर – पहीरो आगलागी – झ्यागे, हातिपाइले, वेसराङ चट्याङ – वडा कार्यलय असपास
मध्यम	झ्यागे – वाढी गकेल – पहीरो धुसराङ – पहीरो सीमलटार – पहीरो
न्युन	

वडा नं. ४

विपद्जन्य घटनाबाट क्षति भएका तथा हुनसक्ने स्थान र घरधुरीर

प्रकोप	जोखिम तथा क्षतिको विवरण
भुकम्प	• २०७२ सालमा २०० घरको पूर्ण रुपमा क्षति • कटरे, गोलढुङ्गा ५ नं.मा सबै विनास
वाढी	• २०५० सालमा १० घर र १००० रोपनी खेतियोग्य जमीन विनास राउते खोला • काली खोलाले क्षति गरेको सिस्नेरी बसेरी
आगलागी	२०८० सालमा २ घरको विनास जिम्माडाडाँमा , गोलढुङ्गामा हरेका वर्ष २ वटा घर जल्ने
चट्याङ	२०७६ सालमा थाक्ले, गोगनधारी, थामडाडा मा हरेक वर्ष गाइवस्तु मर्ने, १ जना घाइते
जनावर आतङ्क	५ नं सबै
आत्महत्या	गोगने लगायत ५ नं.मा
पहिरो	• २०५७ सालमा वस्तीमा जोखीम आएको • गोलढुङ्गा, सानोतारुचे, पोखरी सिम क्षेत्र जोखीममा

प्राकृतिक प्रकोपको जोखीमा रहेका बस्तीको विवरण

जोखिमको दर	सम्भावित प्रकोप प्रभावित क्षेत्र तथा प्रभाव प्रभावित हुनसक्ने टोल
अति उच्च	गोलढुङ्गा- वस्ति मासिने सानोतारुचे - वाङ्गे-पहिरो भङ्गेरी-वाढी बसेरी-बाढी
उच्च	चौकीटार-बाढी राउते फाट- बाढी
मध्यम	विमीरे - वाढी वासखोला - वाढी कागुने - वाढी वाइबा डाँडा - पहीरो
न्युन	कटरे, गोगने, हलिते

वडा नं. ६

विपद्जन्य घटनाबाट क्षति भएका तथा हुनसक्ने स्थान र घरधुरी

प्रकोप	**जोखिम तथा क्षतिको विवरण**
भुकम्प	२०७२ सालमा १३० घरको विनास, १० जना घाइते र १.५ करोड आर्थिक क्षति
आगलागी	हरेक बर्ष २ वटा को दरले हरेक वर्ष घर जल्ने
जनावर आतङ्क	सधै जसो खेती खाने (बादर, मृग, दुम्सी, वदेल, स्याल)
वाढी ,पहिरो	२०५०सालमा ९ घरको क्षती, ५०० रोपनी खेतियोग्य जमीन क्षति , लगभग २ करोड को आर्थीक क्षति
सडक	२०७५ सालमा पकनीमा बस दुर्घटना हुदा १ जना को मृत्यु

प्राकृतिक प्रकोपको जोखीमा रहेका बस्तीको विवरण

जोखिमको दर	**सम्भावित प्रकोप प्रभावित क्षेत्र तथा प्रभाव प्रभावित हुनसक्ने टोल**
अति उच्च	धुसीनी –पहीरो वैद्ध टोल – पहीरो, वाढी राउते खोला- पहीरो, वाढी
उच्च	आडेटार – पहीरो खर्काचौर – पहीरो भुजुङगे – वाढी
मध्यम	राउते फाट – वाढी
न्युन	

वडा नं. ७

विपद्जन्य घटनाबाट क्षति भएका तथा हुनसक्ने स्थान र घरधुरी

प्रकोप	**जोखिम तथा क्षतिको विवरण**
भुकम्प	• २०५० सालमा रतुवा, चिपा, कोथलीटार, फास्टार, भरवाङ मा क्षति

वाढी	• मनहरी खोला, गोरङदी खोला, कालिखोलाले वर्षेनी कम्तीमा एक जना बगाइरहेको अवस्था
आगलागी	• २०८० सालमा बन विनाश र घर गोठ विनाश • गर्लाङ क्षेत्र, चमराङ, पुन्टेस क्षेत्रमा विनाश
जनावर आतङ्क	सर्सी, सिलती, सुकुभञ्ज्याङ
आत्महत्या	२०७६ सालमा विलाउनेमा झुन्डिएर १ जना पुरुषको मृत्यु
पहिरो	• २०५० सालमा भर्वाङमा खेतियोग्य जमिनमा विनाश, १ घर विनाश, जमिन विनाश, गाई वस्तुको मृत्यु • २०५९ सालमा २ वटा घर र खेतियोग्य जमिन विनाश, महरामा

प्राकृतिक प्रकोपको जोखीमा रहेका बस्तीको विवरण

जोखिमको दर	**सम्भावित प्रकोप प्रभावित क्षेत्र तथा प्रभाव प्रभावित हुनसक्ने टोल**
अति उच्च	गडवाल -जमिन भासिने, चर्किने वर्षा आएर गर्ने तुरदुङ - पहिरो भर्वाङ- पहिरो
उच्च	विलाउने -पहिरो रतुव, चिपा, फास्टार, कोथलीटार -बाढी
मध्यम	चुहादेवी पहिरो देखारी -पहिरो तुरदुङ-पहिरो
न्युन	ताम्लाङ, डुम्रे, विलाउने, कोथलीटार

वडा नं. ८

विपद्जन्य घटनाबाट क्षति भएका तथा हुनसक्ने स्थान र घरधुरी

प्रकोप	**जोखिम तथा क्षतीको विवरण**
भुकम्प	२०७२ सालमा २५० घरको क्षति – रुपराङमा १, मादलसिङ, आगेटार, सतपुर,

	पाख्रे, वाक्सिराङ, आङ्ती ,दमार, लवाङ्गा
आगलागी	२०८० सालमा आगेटारमा अन्नपात र १ गोठ विनास
बादर बदेल	वाक्सिराङ, आगेटार, दमार
चट्याङ्	२०७९ सालमा वडा मा INVERTOR विग्रेको भार्ता
पहिरो	२०५० सालमा मादलसिं मा ६ वटा घर विनास ५,६ बिघा जमिन विनास र मानविय क्षति २०५९ सालमा मादलसिं मा १० बिघा जमिन विनास

प्राकृतिक प्रकोपको जोखीमा रहेका बस्तीको विवरण

जोखिमको दर	**सम्भावित प्रकोप प्रभावित क्षेत्र तथा प्रभाव प्रभावित हुनसक्ने टोल**
अति उच्च	मादलसिं –बाढी , पहीरो
उच्च	सीस्नेरी भीर – पहिरो आमवोटे – पहीरो
मध्यम	विद्यालय –धुवाङ्ग मा.वि पटभाइ – पहीरो
न्युन	दमार

वडा नं. ९

विपद्जन्य घटनाबाट क्षति भएका तथा हुनसक्ने स्थान र घरधुरी

प्रकोप	**जोखिम तथा क्षतीको विवरण**
भुकम्प	२०७२ सालमा घैराङ, नामटार बजार, कुवापानी, घैराङटार, टिमुरे, जुडीखेतमा घर तथा आर्थीक क्षती करिव २५० घर क्षती
आगलागी	• २०८१ सालमा नामटारमा १ घर ३,४ गाइवस्तु १५।२० लाख क्षती • २०८० सालमा टिमुरेमा १ घर, १ गाइवस्तु ६,७ लाख क्षति •
बादर आतङक	• आमवोटे, नामटार, बरेटार, कुवापान, जोइटी, लागु आदि

चट्याङ्	• २०७३ सालमा टिमुरेमा नमराज सत्यालको वुढी घाइते
वाढी	• २०५० सालमा नामटारमा अनुमानित ७४ वटा घर, १०० विघा खेत ५० करोड आर्थिक क्षति • २०५९ सालमा कुडुले, गैरी खेत गाइवस्तु तथा खेतीयोग्य जमीन को क्षति • घैरनटार मा १५ घर, टिमुरे, घैराङटार मा १० घर क्षति
पहिरो सुख्खा	• २०७२सालमा घैराङमा खेतियोग्य जग्गा जमिन १ विघा जमिन क्षति

प्राकृतिक प्रकोपको जोखीमा रहेका बस्तीको विवरण

जोखिमको दर	**सम्भावित प्रकोप प्रभावित क्षेत्र तथा प्रभाव प्रभावित हुनसक्ने टोल**
अति उच्च	टिमुरें –बाढी , पहीरो नामटार बजार –बाढी जलेश्वर–पहिरो,खोला सातकन्य–खोला
उच्च	सातकन्य – पहिरो,बाढी
मध्यम	खैरेनी – पहिरो घैराङ –पहीरो
न्युन	नामटार, गैरीगाँउ, बरेटार, अम्वोटे, घैराङ, लागु

वडा नं. १०

विपद्जन्य घटनाबाट क्षति भएका तथा हुनसक्ने स्थान र घरधुरी

प्रकोप	**जोखिम तथा क्षतीको विवरण**
भुकम्प	२०७२ सालमा २५–३० घर विनास र ५०–६०लाख आर्थिक क्षति
आगलागी	२०५५ सालमा धवन - पशु चौपायमा १३ घर क्षती
वन्यजन्तु आतङक	वादर, दुम्सी, बदेल, (वलामी, केटभञ्ज्याङ, मजुवा, धबाङ्ग, चौवास, वाकुने, पुरानोगाँउ, साजिखोरीया, अम्बोडे, आमडाडा, खिङ्गडाडा, साधिखोला, कोसिराङ, गैरीगाउँ, नयाँगाउँ, डोडखोला, सुकभञ्ज्याङ्ग, पोखरी
चट्याङ्	२०६२ सालमा बलङटारमा १ जना मरेको

वाढी	• २०७७ सालमा दुवो खोला दोभानमा २ जनाको मृत्यु • २०८० साल भदौमा नीम्ती खोल्सामा १ जना वच्चाको मृत्यु • २०७१ सालमा गोपीराम दोभानमा १ जनाको मृत्यु
ट्र्याकटर दुर्घटना	• २०८१ साल १ महीना १२ गते कैलास १० पुरानो गाउ जाने बाटोमा कृष्ण वहादुर वाइबा लाइ ट्र्याकटरले किचेर मृत्यु
पहिरो	• २०५९ सालमा भकुमपाखामा खेतियोग्य जमिन, घर २ वटा र ५ लाख आर्थिक क्षति • मर्याङ्गकोट सुकभञ्ज्याङ, देवीखोल्सा देवियान खोल्सा - २०५० सालमा ५ जनाको मृत्यु १ घर विनास

प्राकृतिक प्रकोपको जोखीमा रहेका बस्तीको विवरण

जोखिमको दर	**सम्भावित प्रकोप प्रभावित क्षेत्र तथा प्रभाव प्रभावित हुनसक्ने टोल**
अति उच्च	न्याम्सीदुङ – पहीरो वानियाखर्क – पहीरो नामटार बजार – पहीरो/कटान गोपीराम दोभान – पहिरो
उच्च	जामुने – पहिरो, बाढी कौसीराङ – पहीरो जौखोरिया – पहीरो
मध्यम	अम्वोटे, सानो पोखरी, तल्लो टोल – पहिरो
न्युन	छापडाँडा – पहीरो भाल्टार, बाजोखेत, कुमाल्टार

३.४ कैलाशगाउँपालिकाको पहिरो तथा बाढी जोखिम क्षेत्रको नक्शा

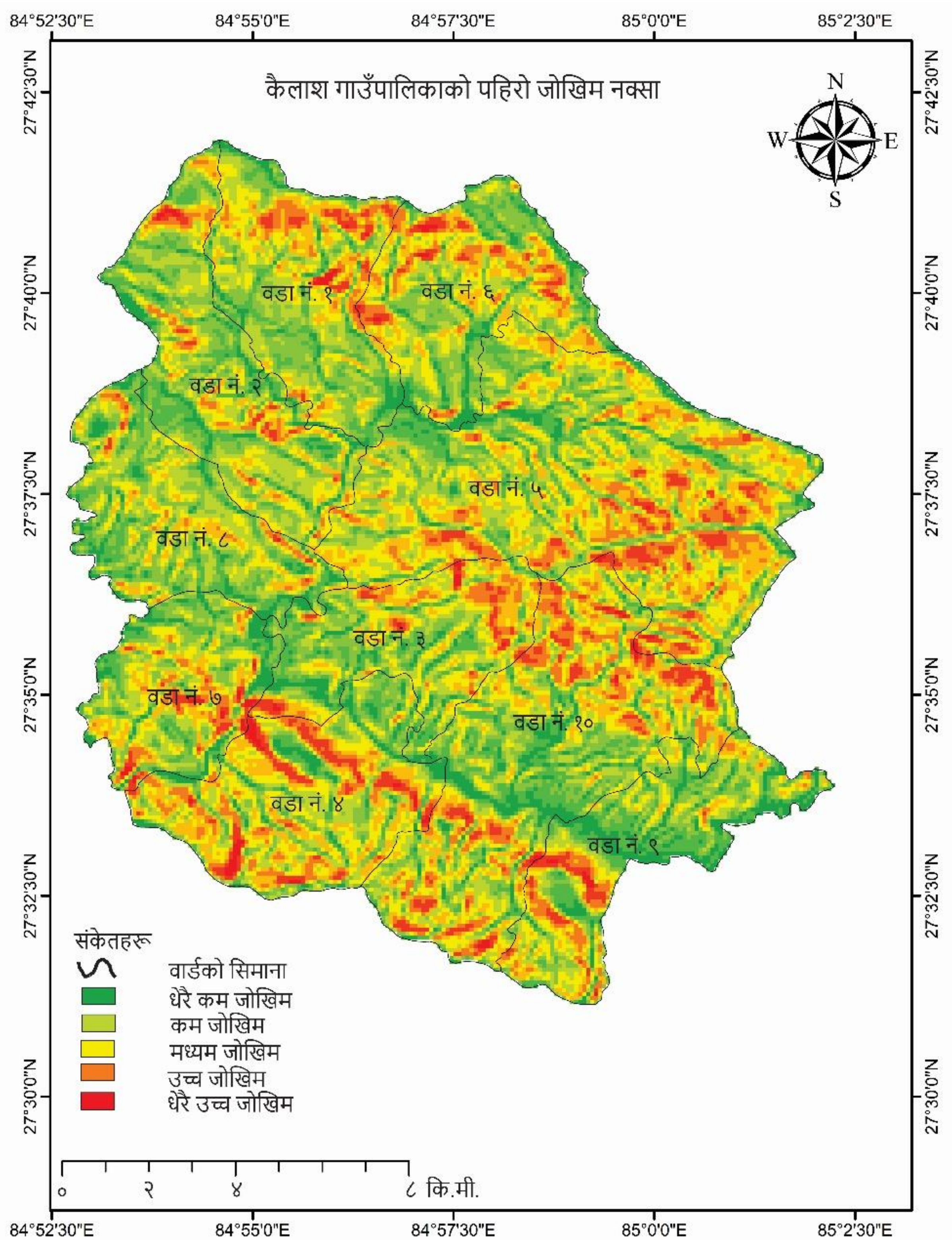

३.५ प्रकोप पात्रो

गाउँपालिकाबाट संकलन गरिएको सुचनाको आधारमा प्रकोपको मौसमी पात्रो तयार गरिएको छ । विभिन्न प्रकोपले कुन–कुन महिनामा मानिसहरु बढी संकटासन्न हुन्छन् भन्ने तलको तालिकाबाट स्पष्ट हुन्छ। यस पात्रोको आधारमा कुन समयमा के कुरामा सावधानी अपनाउने कुन समयमा कुन प्रकोपबाट बच्नको लागि कोशिस गर्ने बारेमा जानकारी प्राप्त गर्न सकिन्छ।

तालिका नं. प्रकोप पात्रो

प्रकोप	वैशाख	जेठ	असार	साउन	भदौ	असोज	कात्तिक	मङ्सिर	पुस	माघ	फागुन	चैत
पहिरो												
बाढी												
चट्याङ												
आगलागी												
हुरीबतास												
महामारी												
भूकम्प												
सर्पदंश												
जनावर आतङ्क												
खडेरी												
हिमपात												

खण्ड ४

विपद् जोखिम न्युनिकरण, पुर्वतयारी, प्रतिकार्य तथा पुनःस्थापना योजना

४.१ विपद् जोखिम रोकथाम तथा न्युनिकरणका लागि संचालन गर्नुपर्ने गतिविधि

जसरी रोग लागेपछि उपचार गर्नु भन्दा रोग नै लाग्न नदिनु सवैभन्दा बुद्धिमानी हुन्छ, त्यसरी नै विपद् आई सकेपछि प्रतिकार्य गर्ने भन्दा पनि विपद् आउन नै नदिने वा आएपनि कम क्षति गर्ने योजनालाई प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयन गरिनुपर्दछ । फरकफरक खालका विपद्का लागि फरक फरक खालका उपायहरु अपनाउनु पर्दछ तथापी केहि उपायहरु सवैखाले विपदका लागि सहयोगी सिद्ध हुन्छन् । कैलाश गाउँपालिकामा आउनसक्ने मुख्य संभावित विपदहरुको रोकथाम र न्युनीकरणका लागि निम्न उपायहरु अवलम्बन गर्नुपर्दछ ।

- सवै प्रकारका विपदका बारेमा आमजनमानसमा सचेतना जगाउने ।
- सवै प्रकारका विपदबाट बच्नका लागि अपनाउनु पर्ने सावधानीका बारेमा नीति निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
- मानव स्वास्थ्य, आकस्मिक मृत्यु, दुर्घटना, घर, वाली, पशु तथा अन्य सम्पतीको बीमा गर्ने ।
- गरिबी निवारण सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- रोजगारी अभिवृद्धि गर्ने ।
- विपद जोखिम रोकथाम तथा न्युनिकरण योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने ।
- विपद जोखिम रोकथाम तथा न्युनिकरणका लागि सवै सम्बद्ध निकायसँग समन्वय स्थापित गर्ने ।

तालिका नं. विपद् जोखिम रोकथाम तथा न्युनिकरणका उपाय

क्र.सं.	विपद	गतिविधि
१	पहिरो	• पहिरो जाने सम्भावित क्षेत्रमा बस्ती नबसाल्ने • वृक्षारोपण गर्ने • जथाभावी भौतिक संरचना निर्माण नगर्ने तथा त्यस्ता संरचना निर्माण गर्दा पहिरो तथा भुक्षयलाई रोक्न बायोइन्जिनियरिङ्ग जस्ता कृयाकलाप गर्ने • सम्भावित क्षति लाई रोक्न आवश्यक अल्पीकरणका कृयाकलापहरु गर्ने • चेतना बढाउने • सरकारी नीतिनियमलाई कडाईका साथ कार्यान्वयन गने
२	**बाढी**	• बाढीले प्रभाव पार्न सक्ने सम्भावित स्थानमा बसोवास नगर्ने । • जोखिमयूक्त बस्तीहरुलाई समय मै स्थानान्तरण गरी सूरक्षित गर्ने । • बाढीले असर पुर्याउन सक्ने स्थानमा बसोबास गरेका

		व्यक्तिहरुलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने । ● बाढीबाट प्रभावित हुन सक्ने स्थानमा आवश्यकता अनुसार तारजाली तथा तटबन्धको व्यवस्था गर्ने । ● खाली ठाउँ तथा खोला नदी किनारमा वृक्षारोपण गर्ने । ● ढल तथा नालाको व्यवस्था मिलाउने । ● बाँध बनाउँदा उपयुक्त स्थान तथा उचाई आदिलाई ख्याल गर्ने । ● खोलाबाट जथाभावीरुपमा बालुवा तथा ढुङ्गा उत्खनन् नगर्ने । ● खोला तथा नदीको प्राकृतिक बहावलाई प्रभावित नगर्ने । ● भू–उपयोग प्रयोग सम्बन्धि नीति बनाई कार्यान्वयन गर्ने । ● भवन निर्माण सम्बन्धि आचारसंहिता बनाई कार्यान्वयन गर्ने । ● आवश्यकता अनुसार क्रेने, एक्जाभेटर जस्ता हेभी ईक्युपमेन्टको व्यवस्था गर्ने ।
३	आगलागी	● घर निर्माण गर्दा सजिलै आगलागी हुने सामाग्रीको प्रयोगलाई निरुत्साहित गर्ने । ● सुरक्षित तरिकाले विद्युतको वाईरिङ गर्ने । ● आगोका श्रोत तथा आगलागी जन्य वस्तुलाई सुरक्षित स्थानमा बालबालिकाको पहुँच भन्दा टाढा राख्ने । ● चुरोटको ठुटा जथाभावी नफाल्ने । ● काम सकेपछि आगो निभाउने । ● काम नभएको वेला विद्युतीय उपकरणहरु बन्द गर्ने । ● प्रज्वलनशील पदार्थहरुलाई आगोको नजिक नराख्ने । ● आगोसंग खेलवाड नगर्ने र सुरक्षित तरिकाले प्रयोग गर्ने । ● भवन संहिताको पालना गरी घर निर्माण गर्ने र घरसम्म बारुणयन्त्र जानसक्ने सडक खुला राख्ने । ● हरेक घरसम्म बारुणयन्त्र जानसक्ने सडक निर्माण गर्ने ।
४	भूकम्प	● भिरालो तथा कमजोर माटो भएको स्थानमा घर नबनाउने । ● खोला छेउमा माटो पुरेर बनाएको जमिनमा घर निर्माण नगर्ने । ● भवन आचारसंहिताको पालना गरी भुकम्प प्रतिरोधी घर बनाउने । ● कमजोर घरहरुको पहिचान गरी च्भतचयाष्तष्लन गर्न लगाउने । ● भुकम्प प्रतिरोधी घर बनाउने तरिकाको बारेमा तालिम प्रदान गर्नुका साथै प्रचार प्रसार गर्ने । ● भुकम्प जाँदा खसेर चोटपटक लाग्न सक्ने गह्रौ वस्तुलाई

		त्यहाबाट हटाउने वा नखस्ने गरी राख्ने । ● भुकम्प प्रतिरोधी घर बनाउने घरधुरीलाई करमा सहुलियत वा पुरस्कारको व्यवस्था मिलाउने ● भूकम्प पश्चात प्रयोग हुने आवश्यक सामाग्री जस्तैः रेडियो, मोबाइल, टर्च, खानेकुरा, औषधी लगायत सामाग्री भएको झोला तयार गर्ने ।
५	खडेरी	● खाली ठाउँमा वृक्षारोपण गर्ने । ● पानीका श्रोतहरुको अत्यधिक दोहन नगर्ने । ● भू–उपयोग सम्बन्धी नीति बनाई कार्यान्वयन गर्ने । ● सिमसार, पोखरी, मुहान आदिको संरक्षण गर्ने । ● जलवायु परिवर्तन हुन नदिन प्रयत्नशील रहने । ● खाद्य सुरक्षामा ध्यान दिने । ● वैकल्पिक बानीनालीको विकास एवं खेतीपातीमा जोड दिने । ● पानी व्यवस्थापन सम्बन्धी सचेतीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । ● पानी मुहान संरक्षणका कार्यक्रमहरु सघनरुपमा सञ्चालन गर्ने । ● पोखरी निमार्ण, आकाशे पानी संकलन र पानीको धारा निर्माण गर्ने ।
६	महामारी	● खाना खानु अघि र खाईसकेपछि तथा दिशापिसाब गरिसकेपछि अनिवार्य साबुन पानीले हात धुने बारे जनचेतना फैलाउने । ● सरसफाईमा विषेश ध्यान दिने । ● बिरामीका सामाग्रीहरु अरुले प्रयोग नगर्ने । ● शुद्ध खानेपानीको व्यवस्था मिलाउने । ● खुला स्थानमा दिशा पिसाब नगर्ने । हरेक घरमा चर्पीको व्यवस्था गर्ने । ● सरसफाईमा विशेष ध्यान दिने । ● उपलब्ध सम्पूर्ण खोपहरु अनिवार्यरुपमा लगाउने । ● रोग देखिएमा समयमा नै उपचार गर्ने । ● बाढी तथा भुकम्प पश्चात महामारी फैलन सक्ने भएकोले त्यस्तो अवस्थामा विषेश सावधानी अपनाउने । ● ढल निकास, फोहर व्यवस्थापन, मानव स्वास्थ्य सम्बन्धी सचेतिकरण, झुल वितरण, फोहोर व्यवस्थापन, पोषणयुक्त खाना

		सम्बन्धी तालिम, शिशु स्याहार कार्यक्रम, स्वास्थ्य शिविर संचालन, स्वास्थ्य चौकीमा सुत्केरी व्यवस्था आदी गर्ने । ● ढल निकास तथा फोहर व्यवस्थापन गर्ने । ● सर्वसाधारणलाई झुल वितरण गर्ने । ● बालक, वृद्ध तथा सुत्केरीलाई पोषणयुक्त खाना खुवाउने । ● स्वास्थ्य शिविर संचालन गर्ने ।
७	हुरी बतास	हुरीबतास चलेको बेला घरभित्र वा सुरक्षित स्थानमा बस्ने । ● यस्तो समयमा चोटपटक लाग्न सक्ने तथा आगलागी हुन सक्ने भएकोले सावधानी अपनाउने । ● हुरी बतास लागेको अवस्थामा आगो नबाल्ने । ● घरको छानाहरु मजबुत बनाउने÷आवासको उचित प्रवन्ध नभएकाहरुलाई एकीकृत आवासको प्रबन्ध गर्ने ● बुढा पुराना रुखलाई समयमा नै काट्ने । ● ढल्न सक्ने पोल, उडाउन सक्ने टीनका पाता आदिलाई समयमा नै व्यवस्थापन गरी सूरक्षित गर्ने । ● घरको छानोको मजबुतिमा ध्यान दिने ।
८	चट्याङ	● घर तथा ठुला संरचना बनाउदा अनिवार्यरुपमा अर्थिङको व्यवस्था गर्ने । ● बादल गर्जेको तथा पानी परेको वेला अनावश्यक रुपमा बाहिर नजाने । ● चट्याङ परिरहेको समयमा विद्युतीय सामाग्रीहरुको प्रयोग नगर्ने । ● चट्याङ पर्नेबेला रुख तथा धेरै पानी जमेको स्थान वरिपरी नबस्ने । ● पानी परीरहेको वेला खोलामा डुङ्गा चलाउने, माछा मार्ने, पौडी खेल्ने जस्ता कार्य नगर्ने । ● बादल गर्जेको तथा चट्याङ परेको वेला मोबाईलमा कुराकानी नगर्ने । ● चट्याङ पर्ने बेला रुख तथा धेरै पानी जमेको स्थान वरिपरी नबस्ने । ● चट्याङ परेको वेला धारा नखोल्ने । ● चट्याङ परेको वेला तार, छड जस्ता विद्युत प्रवाह हुने बस्तु नछुने ।
९	सर्पदंश	● घर वरिपरी सफा सुग्घर राख्ने । ● सर्प लुक्न सक्ने प्वाल बन्द गर्ने ।

		• राती हिँडडुल गर्दा उज्यालोको व्यवस्था गर्ने । • सर्पदंश उपचार केन्द्रको प्रबन्ध गर्ने ।
१०	वन्यजन्तु आक्रमण	• वन्यजन्तुले आक्रमण गर्न सक्ने सम्भावित स्थानमा सकेसम्म बसोवास नगर्ने र भएको भए सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने । • जंगली जनावर मानवबस्ती आउनबाट रोक्नको लागि तारवार, तोष आदिको व्यवस्था मिलाउने । • भू–उपयोग सम्बन्धी नीति बनाई कार्यान्वयन गर्ने । • जङ्गली जनावरको बासस्थान तथा चरण स्थानलाई नष्ट नगर्ने । • जंगलमा जाँदा सुरक्षा व्यवस्था मिलाई समुहमा मात्र जाने । • वन्यजन्तु रोकथामका लागि मेस जालि व्यवस्थापन गर्ने ।

४.२ विपद् पुर्वतयारीका लागि संचालन गर्नुपर्ने गतिविधि

कतिपय विपद् हरु हामीले जतिसुकै प्रयत्न गरेपनि आउछन् नै । त्यस्ता विपद् लाई रोक्न सकिदैन र जोखिम न्युनीकरणका उपायबाट मात्र पनि हामी सुरक्षित हुन सक्दैनौ । तसर्थ विपद्बाट हुने क्षतिलाई कम गर्नका लागि पुर्वतयारी गर्नुपर्दछ । त्यस्ता पुर्वतयारीबाट परेको बेलामा छिटो र प्रभावकारी ढंगबाट उद्धार कार्यमा टिन र कम भन्दा कम मात्र क्षति हुने कुरालाई सुनिश्चित गर्न सकिन्छ । विभिन्न विपद्को पुर्वतयारी स्वरुप गर्नुपर्ने साझा गतिविधिहरु निम्नानुसार छन् ।

- विपद् सम्बन्धी सम्पूर्ण प्रकारका सूचना संकलनक गर्ने र यस बारे समुदायलाई पूर्णरुपमा सचेत तुल्याउने ।
- जोखिम क्षेत्र तथा समुदाय पहिचान गरी विवरण संकलन गर्ने ।
- उद्धारको समयमा विपन्न, महिला, अपाङ्ग, अशक्त, वृद्ध तथा वालकलाई पहिलो प्राथमिकता दिने ।
- सम्भव भएसम्म पुर्व सूचना प्रणालीको विकास गर्ने ।
- निकायगत भूमिका तथा जिम्मेवारीहरूको निर्धारण गर्ने ।
- सम्भावित जोखिमयुक्त वडा तथा टोल सम्म पुग्ने सडक पहिचान गर्ने र ती सडकहरुलाई दुरुस्त राख्ने ।
- विपद् उद्धारका सामाग्रीको भण्डारण गरी परेको बेलामा प्रभावकारी ढंगबाट प्रयोग गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
- विपद् उद्धार सम्बन्धी तालिम सन्चालन गरी स्वयंसेवक तथा रेस्क्यु टीमको विकास गर्ने ।
- एम्बुलेन्स, डाक्टर तथा औषधीको भरपर्दो व्यवस्था मिलाउने ।
- औषधी तथा आपतकालीन खाद्यान्न र लुगाफाटा तथा बन्दोवस्तीका सामाग्रीहरुको पूर्व तयारी तथा जोहो गर्ने ।
- बढि भन्दा बढि व्यक्तिहरुलाई प्राथमिक उपचार सम्बन्धी तालिम प्रदान गर्ने ।
- विपद् प्रतिकार्यका लागि जनसहभागितालाई प्रोत्साहित गर्ने ।
- विपद् प्रतिकार्यका लागि गैरसरकारी संस्था तथा सुरक्षा निकायसँग

- आकस्मिक कोषको व्यवस्था तथा प्रर्याप्तता सुनिश्चित गर्ने ।
- विपद् मा परी घाईते हुने व्यक्तिलाई उद्धार तथा उपचार गर्न सदैव तयारी अवस्थामा रहने ।
- सम्भावित सवै प्रकारका विपद् हुन सक्ने स्थान तथा समुदाय पहिचान गरी विवरण संकलन गर्ने र उद्धारको समयमा उनीहरुलाई प्राथमिकता दिने ।
- सवै प्रकारका विपद् को जोखिम तथा त्यसबाट उत्पन्न हुनसक्ने समस्या समाधानका लागी सार्वजनिक सुचना प्रवाह गर्ने ।

विपद् पुर्वतयारीका उपाय

क्र.सं.	विपद	गतिविधि
१	पहिरो	• पहिरोको जोखिम तथा त्यसबाट उत्पन्न हुन सक्ने समस्या समाधानका लागि सार्वजनिक सूचना प्रवाह गर्ने । • सवारी साधन, गोदाम आदिको भरपर्दो व्यवस्था मिलाउने । • पहिरो को समयमा वैकिल्पक संचार तथा विद्युत सुविधाको व्यवस्था गर्ने । • पहिरो को समयमा बस्न मिल्ने सुरक्षित स्थानको पहिचान गर्ने । • बस्ती तथा खुलास्थानबाट अस्पताल सम्म जाने सडकहरुलाई समयमा नै मर्मत सम्भार गर्ने । • पहिरो जोखिममा रहेका बस्तीहरुको पहिचान गरि उनिहरुको आपतकालीन सुरक्षा व्यवस्था मिलाउने । • पहिरो को समयमा वैकिल्पक संचार तथा विद्युत सुविधाको व्यवस्था गर्ने । • पहिरो को समयमा बस्न मिल्ने सुरक्षित स्थानको पहिचान गर्ने ।
२	**बाढी**	• बाढी को जोखिम तथा त्यसबाट उत्पन्न हुन सक्ने समस्या समाधानका लागि सार्वजनिक सूचना प्रवाह गर्ने । • सवारी साधन, गोदाम आदिको भरपर्दो व्यवस्था मिलाउने । • बाढी को समयमा वैकिल्पक संचार तथा विद्युत सुविधाको व्यवस्था गर्ने । • बाढी को समयमा बस्न मिल्ने सुरक्षित स्थानको पहिचान गर्ने । • बस्ती तथा खुलास्थानबाट अस्पताल सम्म जाने सडकहरुलाई समयमा नै मर्मत सम्भार गर्ने । • आश्रय स्थलका लागि विद्यालय, गा.पा. तथा वडा कार्यालय भवन, स्वास्थ्य चौकी, गोदाम, मन्दिर आदी पहिचान गर्ने । • बाढीमा परेकालाई उद्धार गर्नको लागि उद्धार सामाग्री सहित खोज तथा उद्धार टोली तथा योजना तयारी गर्ने ।

		• बाढी आउने सम्भावित समयमा सुरक्षा निकायहरुलाई तैनाथी अवस्थामा राख्न अनुरोध गर्ने । • खानेपानी व्यवस्था तथा ढल निकासको सरसफाई र मर्मत सम्भार गर्ने । • बाढीको समयमा शुद्ध पीउने पानीको व्यवस्था गर्ने । • बाढीबाट जोखिमपुर्ण वडा, टोल तथा समुदायको पहिचान गर्ने । • बाढी, पहिरो तथा डुवानको जोखिममा रहेका बस्तीहरुको पहिचान गरि उनिहरुको आपतकालीन सुरक्षा व्यवस्था मिलाउने । • मुख्य नदिहरुमा बाढीको बहाव मापन गरी पुर्व सूचनाको व्यवस्था मिलाउने । • बाढी निकासका उपायहरूको पहिचान गरी कार्यान्वयन गर्ने । • बाढी नियन्त्रका लागि आवस्यक पर्ने वोरा, तारजाली आदिको भण्डारण गर्ने ।
३	आगलागी	• आगलागी नियन्त्रणका लागि आवस्यक पर्ने सामाग्रीको यथोचित व्यवस्था मिलाउने । • घरमा पानीको श्रोत व्यवस्थापन गर्ने । • बारुणयन्त्रको व्यवस्था गर्ने । • बारुणयन्त्र संचालन कोषको व्यवस्था गर्ने । • सवै घरसम्म वारुणयन्त्र जानसक्ने सडकको निर्माण गर्ने । • ठुला संरचनाहरुमा Smoke Detector तथा Fire Alarm System जडान गर्ने । • हरेक घर, कार्यालय, संरचना तथा गाडीमा Fire Extinguisher राख्न प्रोत्साहित गर्ने । • आगलागीमा परेकालाई उद्धार गर्नको लागि उद्धार सामाग्री सहित खोज तथा उद्धार टोली तथा योजना तयारी गर्ने । • गाउँपालिकाका लागि बारुणयन्त्र तथा आगलागी नियन्त्रकको व्यबस्था गर्ने ।
४	भूकम्प	• वडास्तरमा खोज तथा उद्धारका लागि उद्धार टोली तथा स्वयंसेवीटोलीको विकास गर्ने । • खोज तथा उद्धारका लागि आवश्यक पर्ने सामाग्रीको व्यवस्था गर्ने । • भुकम्प गएको वेला के गर्ने के नगर्ने सम्बन्धमा सर्वसाधारणलाई तालिम प्रदान गर्ने । • बत्ती, मेशीन आदि बन्द गर्न अभ्यस्त तुल्याउने ।

		• भुकम्प आएको अवस्थामा कहाँ भेला जम्मा हुने भन्ने कुरा पहिला नै निश्चित गर्ने । • Duck, Cover, Hold को अभ्यास गराउने । • झटपट झोलाको व्यवस्था गर्न प्रेरित गर्ने । • जरुरी टेलीफोन नम्बरहरु सधै आफ्नो साथमा राख्ने । • विपद्को समयमा वैकल्पीक संचार तथा विद्युत सुविधाको व्यवस्था गर्ने । • भुकम्प पश्चात तत्काल जम्मा हुनका लागि खुला स्थानको पहिचान गरी सवैलाई सुसुचित गर्ने ।
५	खडेरी	• खडेरी सहन गर्न सक्ने जातको वालीनाली लगाउने । • वैकल्पिक बालीको विकास गरी खेतीपाती गर्ने । • वैकल्पिक रोजगारी तथा जिविकोपार्जनको व्यवस्था मिलाउने । • आपतकालीन प्रयोगका लागी आकाशे पानी तथा खोलाको पानी जम्मा गर्न पोखरी, ताल, ड्याम आदिको निर्माण गर्ने । • खाद्य सुरक्षामा ध्यान दिने । • खाद्य भण्डारण गरी परेको बेला वितरण गर्ने । • हरेक घरमा जल भण्डारण प्रणालीको विकास गर्ने ।
६	महामारी	• बाढी, भुकम्प जस्ता ठुला विपद् पश्चात महामारी फैलन सक्ने खतरालाई मुल्याङ्कन गर्दै सरसफाई तथा तुरुन्त उपचारको व्यवस्था मिलाउने । • महामारी फैलनु पुर्व नै उपचार गर्नको लागि स्वास्थ्यकर्मी तथा जगेडा औषधीको व्यवस्था मिलाउने । • सुविधा सम्पन्न स्वास्थ्य केन्द्रको व्यवस्था गर्ने । • सम्भावित महामारीको सचेतनाका लागि फोन, स्थानीय रेडियो, पत्रपत्रिका, एफ.एम. आदिको प्रयोग गरी सावधानी तथा पुर्व सूचना प्रवाह गर्ने । • पर्याप्त शुद्ध पिउने पानीको व्यवस्था मिलाउने । • यथेष्ट मात्रामा औषधीको भण्डारण गर्ने । • स्वास्थ्यकर्मी, डाक्टर, एम्बुलेन्स तथा हेलीकम्टरको रोष्टर तयारी तथा सम्झौता गरी परेको वेला छिटो उपचार तथा उद्धारको व्यवस्थालाई ग्यारेटी गर्ने ।

७	हुरी बतास	• विपद्को समयमा वैकल्पिक संचार तथा विद्युत सुविधाको व्यवस्था गर्ने । • हुरी बतास लागेको वेला सर्वसाधारणलाई घर भित्र बस्न सुसुचित गर्ने । • हुरी बतासका कारण हुन सक्ने दुर्घटनामा परेका व्यक्तिलाई उद्धार गर्न टोली, औषधी तथा सवारी साधन तयारी अवस्थामा राख्ने ।
८	चट्याङ	• चट्याङको जोखिम तथा त्यसबाट उत्पन्न हुनसक्ने समस्या समाधानका लागी सार्वजनिक सूचना प्रवाह गर्ने । • चट्याङ पर्ने वेला सर्वसाधारणलाई घर भित्र बस्न सुसुचित गर्ने । • चट्याङमा परेका व्यक्तिलाई उपचार तथा उद्धार गर्न टोली, औषधी तथा सवारी साधनको व्यवस्था गर्ने । • अग्लो रुखहरु, विद्युतको पोल आदीको मुनि नबस्ने । • विद्युतीय उपकरणहरुको प्रयोग नगर्ने ।
९	सर्पदंश	• बिरामीलाई छिटो भन्दा छिटो अस्पताल पु¥याई उपचारको व्यवस्था मिलाउने । • धामीझाक्री तथा झारफुकजस्ता अन्धविश्वास युक्त कार्यमा लाग्न नदिने । • बिरामीलाई हौसला प्रदान गर्ने । • गाउँपालिकामा सर्पदंश उपचार केन्द्रको स्थापना गर्ने ।
१०	वन्यजन्तु आक्रमण	• वन्यजन्तुको जोखिम क्षेत्र तथा समुदाय पहिचान गरी सुरक्षा व्यवस्था मिलाउने । • वन्यजन्तुलाई धपाउने प्रणालीको विकास गर्ने । • घाइतेलाई छिटो भन्दा छिटो अस्पताल पु¥याई उपचारको व्यवस्था मिलाउने ।

४.३ विपद् प्रतिकार्यका लागि संचालन गर्नुपर्ने गतिविधि

विपद् प्रतिकार्यलाई विपद् व्यवस्थापनको सवैभन्दा संवेदनशील एवं महत्वपुर्ण पक्षको रुपमा लिन सकिन्छ । मानव सुरक्षाको लागि प्रतिकार्य योजनाको ठुलो महत्व छ । विपद्मा परेकालाई समयमै उद्धार गरी उपचार गर्न सकेमा ठुलोमात्रामा जनधनको क्षति हुनबाट बचाउन सकिन्छ । विपद् प्रतिकार्य योजनाको अभावमा विपद्ले भन्दा पनि विपद् पश्चात उद्धार र उपचारको कमीले बढी जनताको मत्यु हुन सक्दछ । विपद् प्रतिकार्यका लागि उद्धार टोलीका साथै उद्धार एवं उपचारका सामाग्रीको आवस्यकता पर्दछ । विभिन्न प्रकारका विपद् मा परेकालाई उद्धार गर्नका लागि निम्नलिखित साझा खालका प्रतिकार्यका गतिविधिहरु सञ्चालन गर्नुपर्दछ ।

- विपद्मा परेकाहरुलाई तुरुन्त उद्धार गर्ने ।
- सडक अवरुद्ध छ भने अवरुद्ध सडक यथासिघ्र संचालनमा ल्याउने ।
- प्राथमिकताका आधारमा घाइतेहरुको वर्गीकरण गरी उपचार गर्ने तथा अस्पताल लैजाने व्यवस्था मिलाउने ।
- विपद्को थप असरलाई कम गर्न प्रयत्न गर्ने ।
- जिवन रक्षालाई उच्च प्राथमिकता दिई उद्धार कार्यमा लाग्ने ।
- आवश्यकता अनुसार सुरक्षाकर्मी, स्वयंसेवक तथा स्थानीय व्यक्तिहरुलाई सहभागी बनाई उद्धार कार्य गर्ने ।
- जोखिमयुक्त स्थानबाट पिडीतहरुलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने ।
- क्षतिको वास्तविक तथ्याङ्क संकलन गरी सोही बमोजिमको प्राथमिकीकरण गरी उद्धार तथा राहत वितरण कार्य गर्ने ।
- राहत वितरण गर्दा वास्तविक पिडितले समयमा नै पाउने गरी कार्य गर्ने ।
- राहत वितरणलाई एकद्वार प्रणालीबाट व्यवस्थित गर्ने । कोहि पनि छुट्ने वा अनावश्यकरुपमा दोहोरिने समस्यालाई समाधान गर्ने ।
- औषधी, शुद्ध पानी, लत्ताकपडा, सुख्खा खाना आदि वितरण गर्ने ।
- स्थाई वसोवास, चर्पी, सरसफाई र यथोचित औषधोपचारको व्यवस्था मिलाउने ।
- अस्थाई स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन गर्ने ।
- आपतकालीन स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्नुका साथै आवस्यकता अनुसार बिरामीलाई अस्पताल पु¥याउने व्यवस्था मिलाउने ।
- रेडक्रस, सुरक्षा निकाय, जिल्ला, प्रदेश तथा केन्द्रीय सरकारसँग समन्वय गरी आवस्यक सहयोगको व्यवस्था मिलाउने ।
- खोज तथा उद्धार कार्य गर्दा निष्पक्षता, इमान्दारीता र बिरामीहरुको अवस्था अनुसारको प्राथमिकतालाई मध्यनजर गर्नुपर्ने ।
- प्रतिकार्यको लागि बनाईएको योजना कार्यान्वयन तथा पुर्नमुल्याङ्ककन गर्ने ।
- उद्धार, उपचार तथा राहत वितरणमा बालबालिका, महिला, वृद्धवृद्धा, अपाङ्गताहरुलाई प्राथमिकता दिने ।
- भद्रगोलको अवस्थामा हुनसक्ने चोरी, ठगी जस्ता बदमासीलाई नियन्त्रण गर्न स्थानीयलाई पनि चनाखो हुन प्रेरित गर्ने र सुरक्षा निकायलाई पनि परिचालन गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
- कानून पालना तथा कार्यान्वयनमा जोड दिने ।
- क्षतिको वास्तविक विवरण तथा अन्य सम्बन्धित सूचना संकलन तथा त्यसको सहि सम्प्रेषण गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।

विपद् प्रतिकार्यका उपाय

क्र.सं.	विपद	गतिविधि
१	पहिरो	● घाइते, विरामी तथा विस्थापित परिवारहरुलाई व्यवस्थित गर्नको लागि क्याम्प खडा गर्ने, बिरामीहरुलाई अस्पताल लैजान एम्बुलेन्सको व्यवस्था गर्ने तथा आवश्यक परेमा हेलीकप्टरको अवतरणका लागि हेलीप्याड पहिचान गर्ने वा निर्माण गर्ने । ● मानिस तथा अन्य जनावरको मृत लाशलाई समयमा नै सही ढंगबाट व्यवस्थापन गर्ने । ● उद्धारकर्ताको सुरक्षालाई विषेश ध्यान दिने । ● विपद्मा परेकाहरुलाई तुरुन्त उद्धार गर्ने । ● घाईते विरामीको यथासक्य चाँडो उपचार गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
२	**बाढी**	● घाइते, विरामी तथा विस्थापित परिवारहरुलाई व्यवस्थित गर्नको लागि क्याम्प खडा गर्ने, बिरामीहरुलाई अस्पताल लैजान एम्बुलेन्सको व्यवस्था गर्ने तथा आवश्यक परेमा हेलीकप्टरको अवतरणका लागि हेलीप्याड पहिचान गर्ने वा निर्माण गर्ने । ● बाढीले सडक अवरुद्ध भएमा सडक सुचारु गर्ने कार्यलाई प्राथमिकताका साथ तीव्रता दिने । आवश्यक परेमा डोजर, क्रेन आदी सरकारी कार्यालयहरु एवं यातायात व्यवसायी संघ तथा निर्माण व्यवसायी संघ मार्फत सहयोग लिने । ● बगाएर ल्याएको रुखविरुवा तथा संरचना भत्केर जम्मा भएको फोहरको यथोचित व्यवस्थापन गर्ने । ● मानिस तथा अन्य जनावरको मृत लाशलाई समयमा नै सही ढंगबाट व्यवस्थापन गर्ने । ● आदेश वा समन्वय कक्षको व्यवस्था गरी योजना कार्यान्वयन तथा समीक्षा गर्ने र कमी कमजोरीलाई तुरुन्तै सच्चाउने । ● बाढी पश्चात हुन सक्ने सरुवा रोग तथा महामारीका बारेमा जनचेतना बढाउने । उपलब्ध भएमा सरुवा रोगका विरुद्धमा खोप लगाउने । ● पिडितहरुलाई अग्लो तथा सुरक्षित स्थानमा राख्ने । ● विद्युत प्रसारण लाईन बन्द गर्ने ।
३	आगलागी	● घरमा आगलागी भएमा सकेसम्म छिटो घरबाट बाहिर भाग्ने र सहयोगका लागि गुहार माग्ने ।

		• आगलागीलाई थप फैलन नदिने प्रयत्न गर्ने । • बारुणयन्त्र तथा अन्य सामाग्रीको प्रभावकारी प्रयोगबाट कम भन्दा कम क्षतिमा आगलागी नियन्त्रण गर्ने । • उद्धारकर्ताको सुरक्षालाई विषेश ध्यान दिने । • विपद्मा परेकाहरुलाई तुरुन्त उद्धार गर्ने । • घाईते विरामीको यथासक्य चाँडो उपचार गर्ने व्यवस्था मिलाउने । • सडक अवरुद्ध छ भने अवरुद्ध सडक यथासिघ्र संचालनमा ल्याउने ।
४	भूकम्प	• खोज तथा उद्धार कार्यलाई अघि बढाउने । • जिवित घाईते लाई पहिलो प्राथमिकतामा राखी उद्धार गर्ने । • सडक अवरुद्ध छ भने अवरुद्ध सडक यथासिघ्र संचालनमा ल्याउने । • भुकम्प आईरहेको वेला जथाभावी भागदौड तथा झ्यालबाट हामफाल्ने प्रवृतिलाई निरुत्साहित गर्ने । • भुकम्पको ठुलो कम्पन बन्द नहुँदा सम्म र घर पुर्णरुपमा सुरक्षित छ भन्ने कुराको यकिन नहँुदासम्म घरभित्र नजाने । • भुकम्प पिडितलाई उद्धार, उपचार, अस्थायी वसोवास, खाना, सल्लाह आदि उपलब्ध गराउने । • भुकम्पका वारेमा अनावस्यक भ्रम छर्न नदिने ।
५	खडेरी	• खाद्य सुरक्षामा ध्यान दिने । • खाद्यान्नको भण्डारण गर्ने र आवस्यकता अनुसार वितरण गर्ने । • खानाको अभाव भएका व्यक्तिहरुलाई खाद्यान्न वितरण गर्ने । • वैकल्पीक वीउ तथा जमीनको उपलब्धता गराउने । • खडेरी सहन गर्न सक्ने वाली नाली उत्पादनमा जोड दिने । • स्थानीय स्तरमा पाईने खाद्यान्नको प्रयोगको प्रचलनलाई बढावा दिने ।
६	महामारी	• विरामीहरुको यथासक्य चाँडो उपचार गर्ने । • सरुवा रोगबाट बच्नका लागि बिरामीलाई अन्य व्यक्तिको सम्पर्कमा नलैजाने । • हैजा/झाडा पखाला फैलिएको अवस्थामा तुरुन्त सुरक्षा निकाय

		सहित जिल्ला अस्पताल तथा जनस्वास्थ्य कार्यालयबाट स्वास्थ्यकर्मीको टोली खटाई शुरुमै महामारी नियन्त्रण गरी फैलन नदिने उपायहरु अपनाउने । ● मानिस तथा अन्य जनावरको मृत लाशलाई समयमनै सहि ढङ्गबाट व्यवस्थापन गर्ने ।
७	हुरी बतास	● हुरी बतास चलिरहेको समयमा सर्वसाधारणालाई घर वा अन्य सुरक्षित स्थानमा वस्न अनुरोध गर्ने । ● हुरी बतास चलिरहेको समयमा झ्याल ढोका बन्द गर्ने । ● हुरी बतास चलिरहेको समयमा तल्लो तलामा बस्ने । ● हुरी बतास चलिरहेको समयमा आगो नवाल्ने । ● हुरी बतास चलिरहेको समयमा विद्युत प्रसारण लाईन बन्द गर्ने । ● विपद्मा परेकाहरुलाई तुरुन्त उद्धार गर्ने ।
८	चट्याङ	● चट्याङ पर्नसक्ने संभावित समयमा सर्वसाधारणलाई घर वा अन्य सुरक्षित स्थानमा बस्न अनुरोध गर्ने । ● विपद्मा परेकाहरुलाई सकेसम्म चाँडो उद्धार तथा उपचारको व्यवस्था मिलाउने ।
९	सर्पदंश	● विरामीहरुको यथासक्य चाँडो उपचार केन्द्रमा पु¥याई सही उपचार गर्ने व्यवस्था मिलाउने । ● धामीझाँक्री तथा झारफुक जस्ता अन्धविश्वासजन्य क्रियाकलापमा समय बर्बाद नगर्ने । ● सर्पले टोकेको बिरामीलाई अस्पताल पु¥याउनु अघि हौसला प्रदान गर्ने
१०	वन्यजन्तु आक्रमण	● वन्यजन्तु गाउँमा पस्न नदिन र धपाउनको लागि टोली खटाउने । ● वन्यजन्तुलाई हानी नपु¥याई धपाउने । ● आक्रमणमा परेकालाई छिटोभन्दा छिटो उपचारको बन्दोबस्त मिलाउने ।

४.४ विपद् पुनस्थापनाका लागि संचालन गर्नुपर्ने गतिविधि

विपद् पश्चात पिडितहरु आर्थिक, सामाजिक तथा मनोवैज्ञानिक रुपमा कमजोर तथा विक्षिप्त अवस्थामा रहेका हुन्छन् । उनीहरुलाई पुर्वावस्थामा ल्याउनको लागि व्यवस्थित ढंगले उनीहरुको पुर्नस्थापना गर्नुपर्दछ । उनीहरुलाई

आवस्यकता अनुसार बसोवासका साथै दिर्घकालीन आर्थिक उपार्जनको पनि व्यवस्था मिलाईदिनु पर्दछ। विभिन्न प्रकारका विपद् पश्चात पुर्नस्थापना तथा पुर्ननिर्माणका लागि गर्नुपर्ने साझा कार्यहरु निम्नानुसार छन।

- पीडितहरुलाई राहत वितरण गर्ने।
- पीडितहरुलाई निश्चित समयका लागि खाना, पानी तथा उपचारको व्यवस्था मिलाउने।
- पीडितको लागि क्रमिक रुपमा स्थायी वासस्थानको व्यवस्था मिलाउने।
- शिक्षा, स्वास्थ्य, विजुली, संचार, यातायात जस्ता आधारभुत सेवालाई यथासक्य चाँडो सुचारु गर्ने।
- कानुन पालना तथा कार्यान्वयनमा जोड दिने।
- सडक, पुल तथा अन्य भौतिक पुर्वाधारहरुको यथासक्य चाँडो निर्माण गर्ने।
- Building Back Better को सिद्धान्तलाई आत्मसात गर्दै पुर्ननिर्माण कार्यलाई अगाडि बढाउने।
- सरकारी तथा गैह्रसरकारी निकाय तथा व्यक्तिसँग सहयोग संकलन गरी पीडितलाई यथोचित राहत प्रदान गर्ने।
- समाजलाई विपद् उत्थानशील बनाउन र पुन विपद्को चपेटाबाट बचाउन सवैलाई सचेत बनाउने र सवैलाई त्यही अनुसारको निर्माण कार्य गर्न प्रोत्साहित गर्ने।
- मनोवैज्ञानिक असर परेका लाई निशुल्क मनोपरामर्श सेवाको व्यवस्था मिलाउने।
- प्राथमिकताको आधारमा राहत वितरण कार्यलाई सुलभ र पारदर्शी बनाई कार्य सम्पादन गर्ने।
- पुर्नस्थापनको लागि संकलित राहत नपुग भएमा सरोकारवाला निकायसँग आह्वान गरी संकलन गर्ने।
- ठुला खालका विपद् पश्चात पुर्नस्थापन तथा पुर्ननिर्माणमा ठुलो धनराशीको आवस्यकता पर्ने भएकोले अन्य निकायसँग समन्वय गरी सहयोग प्राप्त गर्ने।
- विपद् उत्थानशील विकास निर्माणका लागि तालिम तथा शिक्षा प्रदान गर्ने।
- पुर्नस्थापनाका लागि कोषको पारदर्शी एवं प्रभावकारी प्रयोग गर्ने।
- विपद् पश्चान विपद्, क्षति, राहत वितरण, आयव्यय, सिकिएका शिक्षा आदिको अभिलेख तयार गर्ने।

विपद् पुर्नस्थापनाका उपायहरु

क्र.सं.	विपद	गतिविधि
१	पहिरो	• घरवार बिहीनको लागि स्थायी बसोवासको व्यवस्था मिलाउने। • नयाँ वस्ती बनाउँदा एकिकृत वस्ती विकासमा जोड दिने। • नयाँ वस्तीमा सवै प्रकारका आपत्कालीन सुविधाहरु उपलब्ध गराउने। • नयाँ वस्ती बनाउँदा बाढीले प्रभाव नपार्ने सुरक्षित स्थानमा बनाउने। • पुर्न निर्माण गर्दा विपद् उत्थानशीलता र Build Back Better

		को अवधारणालाई परिपालन गर्ने । • क्षतिको वास्तविक तथ्याङ्क संकलन गरी सोही बमोजिमको प्राथमिकीकरण गरी उद्धार तथा राहत वितरण कार्य गर्ने । • राहत वितरण गर्दा वास्तविक पीडितले समयमा नै पाउने गरी कार्य गर्ने । • राहत वितरणलाई एकद्वार प्रणालीबाट व्यवस्थीत गर्ने । कोहि पनि छुटने वा अनावश्यक रुपमा दोहोरिने समस्यालाई समाधान गर्ने । • बाढीले सडक अवरुद्ध भएमा सडक सुचारु गर्ने कार्यलाई प्राथमिकताका साथ तीव्रता दिइने । आवश्यक परेमा सवारी साधन डोजर, क्रेन आदी सरकारी कार्यालयहरु एवं यातायात व्यवसायी संघ तथा निर्माण व्यवसायी संघ मार्फत सहयोग लिने ।
२	**बाढी**	• घरवार बिहीनको लागि स्थायी बसोवासको व्यवस्था मिलाउने । • नयाँ वस्ती बनाउँदा एकिकृत वस्ती विकासमा जोड दिने । • नयाँ वस्तीमा सवै प्रकारका आपत्कालीन सुविधाहरु उपलब्ध गराउने । • नयाँ वस्ती बनाउँदा बाढीले प्रभाव नपार्ने सुरक्षित स्थानमा बनाउने । • पुर्न निर्माण गर्दा विपद् उत्थानशीलता र द्यगष्मि द्यबअप द्यभततभच को अवधारणालाई परिपालन गर्ने । • क्षतिको वास्तविक तथ्याङ्क संकलन गरी सोही बमोजिमको प्राथमिकीकरण गरी उद्धार तथा राहत वितरण कार्य गर्ने । • राहत वितरण गर्दा वास्तविक पीडितले समयमा नै पाउने गरी कार्य गर्ने । • राहत वितरणलाई एकद्वार प्रणालीबाट व्यवस्थीत गर्ने । कोहि पनि छुटने वा अनावश्यक रुपमा दोहोरिने समस्यालाई समाधान गर्ने । • बाढीले सडक अवरुद्ध भएमा सडक सुचारु गर्ने कार्यलाई प्राथमिकताका साथ तीव्रता दिइने । आवश्यक परेमा सवारी साधन डोजर, क्रेन आदी सरकारी कार्यालयहरु एवं यातायात व्यवसायी संघ तथा निर्माण व्यवसायी संघ मार्फत सहयोग लिने ।
३	आगलागी	• बीमा गरिएका वस्तुहरुको बीमा उपलब्ध गराउने ।

		• पीडितहरुलाई स्थाई बसोवासको व्यवस्था मिलाउने।
४	भूकम्प	• पीडितको लागि क्रमिक रुपमा स्थायी वासस्थानको व्यवस्था मिलाउने। • शिक्षा, स्वास्थ्य, विजुली, संचार, यातायात जस्ता आधारभुत सेवालाई यथासक्य चाँडो सुचारु गर्ने। • सडक, पुल तथा अन्य भौतिक पुर्वाधारहरुको यथासक्य चाँडो निर्माण गर्ने। • Build Back Better को सिद्धान्तलाई आत्मसात गर्दै निर्माण कार्यलाई अगाडि बढाउने। • घरवार विहिनहरुलाई भुकम्प प्रतिरोधी घर बनाउन सीप तथा श्रोत उपलब्ध गराउने।
५	खडेरी	• आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने। • फेरी फेरी शीतलहरले असर पार्न नसकोस भन्नाका लागि सोहि बमोजिमका घर, उपकरण तथा अन्य सामाग्रीको व्यवस्थामा सहयोग पु¥याउने।
६	महामारी	• योग्य टीम तथा आधुनिक सेवा सहितको स्वास्थ्य शिविर संचालन गर्ने। • महामारीबाट पुर्णरुपमा मुक्त नहँुदासम्म स्वास्थ्य सेवालाई निरन्तरता दिने। • सवै प्रकारका खोपको सहज उपलब्धताको व्यवस्था मिलाउने।
७	हुरी बतास	• शिक्षा, स्वास्थ्य, बिजुली, संचार, यातायात जस्ता आधारभुत सेवालाई यथासक्य चाँडो सुचारु गर्ने। • पिडितहरुलाई पुर्वावस्थामा ल्याउनका लागि आवस्यक पर्ने सेवा तथा सुविधा उपलब्ध गराउने।
८	चट्याङ	• पीडितहरुलाई राहत तथा उपचारको व्यवस्था मिलाउने।
९	सर्पदंश	• मनोवैज्ञानिक असर परेका लाई निशुल्क मनोपरामर्शको व्यवस्था मिलाउने।
१०	वन्यजन्तु आक्रमण	• पीडितहरुलाई राहत तथा उपचारको व्यवस्था मिलाउने।

४.५ विपद् प्रतिकार्य समय तालीका

विपद् प्रतिकार्य समय तालीका

विपद्को पश्चातको अवधि	विपद् पश्चातका कृयाकलापहरू
पहिलो दिन	• आपतकालिन बैठक बस्ने । • घटनाको बारेमा सञ्चार माध्यामलाई सूचना दिने । • खतराको सघनता निर्धारण गर्ने । • खोज तथा उद्धार टोलीको परिचालन र खोज तथा उद्धार कार्यको थालनी गर्ने । • घाइतेहरूलाई तत्काल अस्पताल पु¥याउने । • बालबालिका, वृद्ध/वृद्धा तथा अशक्तहरूलाई उद्धार कार्यमा विशेष प्राथमिकता दिने । • सूचना संकलन तथा अवस्थाको प्रतिवेदन तयार गर्ने । • राहत वितरणका कार्यक्रम संचालन गर्ने । • नेपाल रेडक्रस, सुरक्षा निकाय र अन्य सरोकारवालाहरूसँग समन्वय गर्ने । • अस्पताल तथा अन्य स्वास्थ्य संस्थाहरूलाई तत्काल प्रतिकार्यका लागि सुचित गर्ने । • अवस्था हेरी जमिन, जल तथा हवाई उद्धार कार्य संचालन गर्ने । • प्रभावित व्यक्तिहरूलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने । • अन्य विषयगत क्षेत्रहरुलाई कामको प्रकृतिका आधारमा परिचालन गर्ने । • थप क्षति हुन नदिन सूचना प्रवाह गर्ने । • शान्ति सुरक्षा कायम राख्नको लागि आवश्यक सुरक्षा व्यवस्था मिलाउने । • सरोकारवाला सवै बीच आपसी समन्वय गर्ने । • आकस्मिक कक्ष, उपचार केन्द्र, सूचना सम्प्रेषण कक्ष तथा राहत सामग्री वितरण कक्षहरूको स्थापना गर्ने
दोस्रो दिन	• थप क्षति हुन नदिन सूचना प्रवाह निरन्तर गर्ने । • उपलब्ध स्रोत साधनले अपुग भएको खण्डमा सहयो ेगको लागि सम्बन्धित निकायमा सम्पर्क गर्ने । • सुचनाका साधनहरु क्षति भएमा तत्काल सूचना सुनिश्चित गर्न बैकल्पिक उपायको व्यवस्था गर्ने । • घटनाको बारेमा सञ्चार माध्यमलाई सूचना दिने । • उद्धार कार्यलाई निरन्तरता दिने । • भग्नावशेष हटाउने कार्यलाई निरन्तरता दिने । • बेपत्ताहरूको खोजिलाई निरन्तरता दिने ।

	• अस्थायी शिविरका लागि व्यवस्थापन गर्ने । • परिस्थितिको पुनरावलोकन गरी आवश्यक स्रोत साधनको लागि प्रदेश तथा केन्द्रसँग माग तथा परिचालन गर्ने । • खोज तथा उद्धार कार्यमा भएका प्रगति तथा अवस्थाको सरोकारवालाहरूलाई जानकारी गराउने ।
पहिलो हप्ता	• प्रकोप पश्चात फैलन सक्ने महामारी नियन्त्रणका प्रभावकारी कार्यक्रम संचालन गर्ने । • पिउने पानी, खाद्यान्न, आवास, स्वास्थ्य सेवा तथा औषधिको आपूर्ति सुनिश्चित गर्ने । • अवरुद्ध भएका सडक, पुल, बिजुली, टेलीफोन, पानी आपुर्ति सेवालाई सुचारु गर्ने । • अवरुद्ध भएका विद्यालय, कलेज, कार्यालय, बजार सुचारु गर्ने । • घटनाको प्रकृतिको आधारमा सूचना आदान प्रदानलाई निरन्तरता दिने । • सम्पुर्ण विवरणलाई अध्यावधिक गर्ने ।
पहिलो महिना	• पुनर्निर्माण तथा पुर्नस्थापनालाई निरन्तरता दिने । • समुदायमा मनोसामाजिक परामर्श संचालन गर्ने । • माथी उल्लेखित कृयाकलापहरूलाई आवश्यकता अनुसार निरन्तरता दिने ।

४.६ विपद् पश्चात देखापर्ने समस्या तथा गर्नुपर्ने विषयगत कार्य योजना

४.६.१ सूचना तथा समन्वय

क. विपद् पश्चातको सम्भावित परिस्थिति

- सञ्चारका साधनहरु क्षति भई सूचना प्रसारण अवरुद्ध हुन सक्ने ।
- टेलिकमको टावर क्षति हुन सक्ने ।
- सूचना तथा तथ्याङ्क सङ्कलनमा समस्या उत्पन्न हुने ।
- समयमा क्षति विवरण प्राप्त गर्न कठिनाइ हुने सम्भावना रहने ।
- द्रुत समन्वयको खाँचो पर्ने ।

ख. गर्नुपर्ने प्रतिकार्य योजना

<u>सूचना तथा समन्वयको लागि प्रतिकार्य योजना</u>

क्र.सं.	कृयाकलाप
१	प्रकोपको पहिचान तथा पूर्व अनुमान गरि खतराको आधिकारीक सूचनाहरू लिने र संचार माध्यमवाट प्रसारण गर्ने र गराउने ।
२	गाउँपालिकामा प्रकोपको सोधपुछ गर्न सम्बन्धित सुरक्षा निकायका कार्यालयको सम्पर्क नं तय गरि सरोकारवालाहरूलाई सोको जानकारी दिने ।
३	अस्थाई आश्रय स्थलको सम्वन्धमा प्रकोप प्रभावित क्षेत्रमा सहज र तत्काल पहुँच भएका संचार माध्यमबाट जानकारी गराउने ।
४	प्रकोप सम्भावित क्षेत्रहरु, अनलाईन सेवा र प्रकोप प्रभावितलाई सहयोग गर्ने निकायको नामावली र सम्पर्क नम्वर जानकारी गराउने ।
५	बाढी पहिरो, भूकम्प तथा अन्य आकस्मिक प्रकोप आउने क्षेत्रहरुमा टेलिफोन सम्पर्क गरि अवस्थाको जानकारी लिने, जलमापन केन्द्र र संकटासन्न समुदाय बीचको सम्पर्क स्थापित गराउने ।
६	गाउँपालिकास्तरमा सूचनाहरू लिने वा घटनाहरूको आधिकारीक विवरण दिनेहरूको सम्पर्क नम्वर लिने दिने ।
७	प्रकोप स्थल सम्म पुग्न सवारी आवागमन अवरोध जस्ता परिस्थितिको अनुगमन तथा सूचना सम्प्रेषण गर्ने ।
८	प्रकोप क्षेत्रवाट आएका सूचनाहरू स्थानीय रेडियो, टेलिभिजन, पत्रपत्रिका तथा अन्य संचार माध्यमवाट प्रचारप्रसार गर्ने ।
९	पूर्व सूचना प्रभावकारी भए नभएको यकिन गर्न सम्वन्धित क्षेत्रहरूको अनुगमन गर्ने ।
१०	बाह्य सहयोग आवश्यक भएमा सो जुटाउन सम्बन्धित निकायलाई जानकारी गराउने ।
११	गाउँपालिकास्तरमा विपद् व्यवस्थापन समितिले सुम्पेका पूर्व सूचना तथा संचार समन्वय सम्वन्धि अन्य जिम्मेवारीहरू पुरा गर्ने ।
१२	सम्बन्धित सबै पक्षहरूसँग समन्वय कायम गरी विपद्लाई सम्बोधन गर्ने । सूचना प्रवाहको वैकल्पिक उपायहरू पहिचान गरी सूचना प्रवाह गर्ने ।
१३	प्राप्त सूचनालाई प्रमाणित गरी सम्बन्धित क्षेत्रहरूलाई उपलब्ध गराउने ।

४.६.२ खोज तथा उद्धार व्यवस्थापन

क. विपद् पश्चातको सम्भावित परिस्थिति

- भौतिक संरचनाहरु, घर, सडक, कलभर्ट आदि भत्किन सक्ने ।
- मानिसहरु बेपत्ता हुने, घाईते वा शख्त बिरामी, मृत्यू पनि हुन सक्ने ।
- पशुपंक्षीहरु क्षति हुन सक्ने ।
- बिजुलीका खम्बाहरु ढल्ने, सडक अबरुद्ध हुने ।
- व्यक्तिगत तथा सार्वजनिक भवनहरु क्षति तथा नष्ट हुन सक्ने ।
- भुकम्पले अति उच्च जोखिम भएका स्थानहरु पहिरो आई क्षति हुन सक्ने ।

ख. गर्नुपर्ने प्रतिकार्य योजना

<u>खोज तथा उद्धार व्यवस्थापनको लागि प्रतिकार्य योजना</u>

क्र.सं.	कृयाकलाप
१	सूचना प्राप्त हुनासाथ बगाईरहेका, चेपिएका, रुखमा झुन्डिएका र जोखिमको अवस्थामा रहेका मानिस तथा जिवित पशुपंक्षीलाई उद्धार गर्न पहल गर्ने ।
२	विपद्को सम्भावना हुनासाथ यातायात तथा अन्य साधनहरु जस्तै –मोटर, ईन्धन, ड्राईभर, डुङ्गा, लाईफ ज्याकेट, डोरी तथा जनशक्ति) तयारी अवस्थामा राख्ने ।
३	मूख्य सम्भावित क्षेत्रमा उद्धार कार्यका निम्ति विशेष रणनीति र योजना तर्जुमा गर्ने
४	प्रकोप पिडितहरूको जनधनको सुरक्षा गरी सम्बन्धित निकाय वा आफन्तलाई जिम्मा दिने ।
५	विपद्बाट बचेकाहरूलाई सुरक्षित स्थलमा पु¥याउने र सुरक्षित भएको महशुस गराउने ।
६	मृत शरीर वा जीवहरू आफन्तहरूलाई कानुनी प्रक्रिया पु¥याई जिम्मा दिने ।
७	क्षति भएका धनजनको प्राथमिक प्रतिवेदन तयार गर्ने ।

४.६.३ आपतकालीन खाद्य सामाग्री व्यवस्थापन

क. विपद् पश्चातको सम्भावित परिस्थिति

- खाद्यान्न बाली, तरकारी, फलफूल र अन्य वालीहरु नष्ट हुन सक्ने ।
- खेतवारी नै बगाएर दीर्घकालीन रुपमा बगरमा परिणत हुन सक्ने ।
- बाटो भत्किएर खाद्य वस्तु आपुर्तिमा कठिनाई उत्पन्न हुन सक्ने ।
- विपद् क्षेत्रका घरहरुमा भएको खाद्य सामाग्री तथा गोदामहरु नष्ट हुन सक्ने ।
- पानी बगेको वा बाढी खेति योग्य जमिनतर्फ बग्न सक्ने ।
- खडेरीले बालीनालीको उत्पादनमा समस्या हुन सक्ने ।
- भुकम्पका कारण भिरालो जमिन चिराचिरा पर्न जाँदा बाली उत्पादनमा कठिनाई हुन सक्ने ।

ख. गर्नुपर्ने प्रतिकार्य योजना

आपतकालीन खाद्य समाग्री व्यवस्थापनको लागि प्रतिकार्य योजना

क्र.सं.	कामको विवरण
१	विषयगत क्षेत्रको वैठक तथा छलफल, सूचना संकलन र प्रशोधन गर्ने।
२	आवश्यक खाद्य सामाग्रीहरूको आवश्यक पहिचान र श्रोत को खोजी गर्ने।
३	खाद्य सामाग्रीहरूको संकलन तथा भण्डार गर्ने र वितरण गर्ने।
४	बाह्य सहयोग आवश्यक भएमा सो जुटाउन सम्बन्धित निकाय तथा अन्य उपसमितिहरूलाई जानकारी गराउने र आवश्यक समन्वय गर्ने।
५	खाद्य वितरण कार्यदल गठन गरी परिचालन गर्ने।
६	खाद्य सामाग्रीको उपलब्धता तथा आपूर्ति सुनिश्चित गर्न अनुगमन टोली गठन गर्ने।
७	कृषि तथा खाद्यान्नको क्षति सम्बन्धी तथ्याङ्क संकलन र राहत वितरण कार्य संचालन गर्ने।
८	बिउविजन वितरण गर्नुपर्ने अवस्था भएमा सम्बन्धित निकायमा माग गरी सिजन अनुसारको बिउविजन वितरण गर्ने।
९	विपद् व्यवस्थापन समितिले सुम्पेका खाद्य व्यवस्था सम्वन्धी अन्य जिम्मेवारीहरु पुरा गर्ने।
१०	खाद्य सामाग्रीको मौज्दात विवरण अध्यावधिक गर्ने।
११	वपद्को समयका लागी कम्तीमा १ महिनाको बफर स्टक राख्ने।
१२	आयोडिनयुक्त नुनको कम्तीमा १ महिनाको लागी आपुर्ति व्यवस्थापन गर्ने।
१३	मनसुनको समयमा हुनसक्ने सम्भावित क्षति तथा प्रकोपका बारेमा सामुदायिक संचार माध्यमबाट प्रचार प्रसारको व्यवस्था मिलाउने।
१४	आफ्नो मातहतमा रहेको सवारी साधन तथा कृषि प्राविधिकहरुलाई तयारी अवस्थामा राख्ने।

४.६.४ पोषण, उपचार र औषधी व्यवस्थापन

क. विपद् पश्चातको सम्भावित परिस्थिति

- उद्धार कार्य एकै पटक सम्भव नहुँदा लास तथा अन्य मृत शरीरहरूबाट प्रकोप फैलन सक्ने।
- धेरै मानिसहरु तथा घरपालुवा पशुपक्षिहरु घाईते अवस्थामा हुन सक्ने।
- झाडा पखाला, हैजा, टाईफाईड, औलो, डेंगु, आँखापाक्ने समस्या, स्वासप्रश्वास समस्या, कालाज्वर, जापानिज इन्सेफलाईटिस, दादुरा, भाइरल ईन्फ्लून्जा, हेपाटाइटिस आदि रोगहरू पहिरो, बाढी तथा अन्य प्रकोपको कारणले फैलन सक्छ।
- कुपोषणको अवस्था देखिन सक्छ।

ख. गर्नुपर्ने प्रतिकार्य योजना

पोषण, उपचार र औषधी व्यवस्थापन सम्बन्धी प्रतिकार्य योजना

क्र.सं.	कृयाकलाप
१	विपद् भएको स्थानमा औषधि उपलब्धता सुनिश्चित गर्ने ।
२	गाउँपालिकामा आपतकालीन चिकित्साकर्मीहरूको टोलीलाई तयारी अवस्थामा राख्ने ।
३	गाउँपालिकामा रोगव्याधि प्रकोप जोखिम मूल्यांकन गर्ने तथा रोकथामका उपायहरु पहिचान गरी योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने ।
४	संभावित रोगको महामारी रोकथाम गर्न रोगको प्रकार र अवस्था हेरी न्यूनिकरण तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्ने ।
५	उपचार गर्ने स्थान र स्वास्थ्यकर्मी, स्वास्थ्य संस्थाको बारेमा समुदायमा जानकारी गराउने ।
६	प्रकोपको सम्भावित स्थानहरुमा प्राथमिक उपचारका सामाग्री पूर्वतयारी अवस्थामा राख्ने ।
७	उपचार गर्ने स्थान र स्वास्थ्यकर्मी, स्वास्थ्य संस्थाको बारेमा समुदायमा जानकारी गराउने ।
८	औषधिको स्टक व्यवस्थापन र सम्भावित विपद्को स्थानमा औषधि तयारी अवस्थामा राख्ने ।
९	औषधिको स्टक व्यवस्थापन र सम्भावित विपद्को स्थानमा औषधि तयारी अवस्थामा राख्ने ।
१०	सम्भावित जोखिमको रोग सम्बन्धी जानकारी तथा बचावटका उपायबारे जनचेतना मूलक कार्यक्रमबाट जानकारी दिने ।
११	खानेपानी तथा सरसफाईको उचित प्रबन्ध गर्ने ।
१२	एम्वुलेन्स लगायत रक्तसञ्चार केन्द्रलाई तयारी अवस्थामा राख्ने
१३	सन्देशमुलक शैक्षिक सामाग्री उत्पादन तथा वितरण र सम्प्रेषण गर्ने ।
१४	सरुवा रोग फैलन नदिन तयारी अवस्थामा रहने तथा सतर्कता अपनाउने ।
१५	अत्यावश्यक औषधी तथा औषधीजन्य सामाग्रीहरुको बफर स्टक राख्ने ।
१६	रक्तसंचार सेवा केन्द्रको अनुगमन तथा रगत भण्डारणको व्यवस्था मिलाउने ।
१७	विपद् व्यवस्थापन समितिले सुम्पेका स्वास्थ्य सम्बन्धी अन्य जिम्मेवारीहरू पुरा गर्ने ।

४.६.५ संरक्षण व्यवस्थापन

क. विपद् पश्चातको सम्भावित परिस्थिति

- महिला तथा बालबालिका, अशतm अपाङ्ग गर्भवती सुत्केरी र्दुव्यवहारमा परेको हुन सक्छ ।
- आमा बाबु बेपत्ता वा मृत्यु भएका, अशक्त अवस्थामा भएका परिवारका बालबालिकाहरु बिचल्लीमा परेका हुन सक्ने
- वृद्धवृद्धाहरु, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु वेवारिसे अवस्थामा भेटिन्छन् ।
- मानव अङ्गभङ्ग भएको अवस्था हुनसक्दछ ।
- बालबालिकाहरु अभिभावक विहिन बन्ने अवस्था सृजना भएको हुन सक्नेछ ।
- हत्या, चोरी, डकैती, अपहरणका घटनाहरु हुन सक्छन् ।
- महिला तथा बालबालिका, वृद्धवृद्धाहरुमा मनोसामाजिक असर परेको हुन सक्दछ ।

ख. गर्नुपर्ने प्रतिकार्य योजना

संरक्षण व्यवस्थापनको लागि प्रतिकार्य योजना

क्र.स	क्रियायाकलाप
१	संरक्षण क्षेत्रका लागी आवश्यक तथ्याकं संकलन गरी विपद् व्यवस्थापन समितिलाई जानकारी दिने ।
२	अशक्त, अपाङ्ग, बिरामी, महिला, बालबालिका, गर्भवती, सुत्केरी, जेष्ठ नागरिकरुको संरक्षणको प्रबन्ध गर्ने ।
३	वपद्या परेकाहरूलाई सुरक्षित स्थानमा लैजाने ।
४	आश्रय स्थलको सुरक्षा तथा शान्ति सुव्यवस्था सम्वन्धमा सुरक्षा निकायहरूसंग समन्वय गर्ने ।
५	विपद्वाट उत्पन्न परिस्थितिबाट पर्न जाने मनोसामाजिक असरलाई कम गर्नका लागी मनोसामाजिक परामर्श दिने ।
६	महिला बालबालिका तथा वृद्धवृद्धालाई उनिहरूको शारीरिक मानसिक अवस्थामा ध्यान दिई सुरक्षा तथा उपयूक्त आश्रयको व्यवस्था गर्ने ।
७	महिला प्रहरी सहित सामाजिक संघसंस्था र स्वयंसेवक संरक्षण टोली परिचालन गर्ने ।
८	आश्रयस्थलमा खानेपानी, सरसफाई, औषधि तथा उपचार व्यवस्थापन जस्ता सवालमा अन्य विषयगत क्षेत्रहरूसँग समन्वय गर्ने ।
९	स्थानीय महिला समूह,बाल क्लबहरूको परिचालन गर्ने ।
१०	सुत्केरी र गर्भवती महिलाहरुको पहिचान गर्ने र विशेष सुरक्षित स्थानमा राख्ने ।
११	अभिभावक गुमाएका वा जोखिममा परेका बालबालिकाहरूको खोजी गरी उचित संरक्षण दिने ।
१२	लैङ्गिक तथा यौनजन्य हिंसा रोक्ने कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
१३	अङ्गभङ्ग भएका व्यक्तिहरूलाई सहायता सामाग्री प्रदान गर्नको लागि सम्बन्धित निकायसँग पहल गर्ने ।
१४	राहत कार्यमा संलग्न संघ संस्थाहरूको सूची तयार पारी समन्वय गर्ने ।
१५	प्रभावीतहरूलाई पुनःस्थापना गर्न सहयोग गर्ने ।
१६	Children Kit स्थानीयस्तरबाट नै वितरणको व्यवस्था मिलाउन

१७	मनसुनबाट प्रभावित हुन सक्ने महिला बालबालिका, जेष्ठ नागरीक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको संरक्षणमा जोड दिने ।
१८	परिवारबाट बिछोडिएका, अभिभावक गुमाउन सक्ने बालबालिकाका लागी तत्काल राहत तथा बन्दोबस्ती उपलब्ध गराउन सक्ने गरी रकमको व्यवस्था गर्ने ।

४.६.६ खानेपानी तथा सरसफाई व्यवस्थापन

क. विपद् पश्चातको सम्भावित परिस्थिति

- पानीको मुहान नै सुख्ने तथा बगाएर लगेको हुन सक्छ ।
- मेन लाइनको पाईप लाइन क्षति तथा नष्ट हुन्छ ।
- पानी ट्याङ्की क्षति हुन सक्ने ।
- स्थानीय समुदायमा भएको वितरण पाईप लाईन टुटफुट तथा बगाएको हुन हुन्छ ।
- सार्वजनिक र व्यक्तिगत धारा तथा चर्पिहरु भत्केको हुन हुन्छ ।
- बाढी को धमिलो पानी मुहानमा मिसीई खानेपानी प्रदुषण हुन सक्ने ।
- इनार, टयूवबेल, डिपवेल, टान्सफर्मर, विद्युत लाईन क्षति हुन सक्छ ।
- खुल्ला दिसाको कारणले पानीजन्य रोगहरुको महामारी फैलन सक्छ ।
- भवनहरु क्षति भएको हुन सक्ने ।

ख. गर्नुपर्ने प्रतिकार्य योजना

खानेपानी तथा सरसफाई व्यवस्थापन सम्बन्धी प्रतिकार्य योजना

क्र.सं.	कृयाकलाप
१	गाउँपालिकामा उपलव्ध श्रोतसाधनको विवरण अध्यावधिक गर्ने ।
२	चिङ्ग पाउडर, पियूष, वाटर गार्ड, अक्वा ट्याव, क्लोरिन, पोटास आदी जस्ता पानी शुद्धिकरण गर्ने विधिको प्रयोग गर्न सहजिकरण गर्ने ।
३	विभिन्न निकायहरूसँग समन्वय गरि खानेपानीका लागी तत्काल वैकल्पिक व्यवस्था गर्न प्राविधिक सहयोग गर्ने ।
४	अस्थाई शौचालय निर्माण तथा व्यवस्थापनका लागी सम्वन्धित सवैलाई प्रोत्साहित गर्ने ।
५	पानीजन्य सरुवा रोग तथा व्यतिmगत र सामुदायिक सरसफाई बारे सचेतना अभिवृद्धि गर्ने ।
६	तत्काल मर्मत गरि पानी संचालन गर्न सकिने आयोजनाहरुमा पानी संचालन गर्न आवश्यक सामाग्री सहित प्राविधिक सहयोग उपलव्ध गराउने ।
७	शुद्ध खानेपानी तथा सरसफाई सम्बन्धी चेतनामूलक पम्पलेट, पोष्टरहरू संकलन तथा तयार गरि राख्ने ।
८	बाह्य सहयोगको आवश्यकता भएमा सो जुटाउन विपद् व्यवस्थापन समितिले पहल गर्ने ।
९	खानेपानीको धारा तथा पाइप लाईन बिग्रेको, नष्ट भएको पहिचान गर्ने ।
१०	गाउँपालिकामा विपद् जोखिम क्षेत्रको पहिचान गर्ने ।

११	खानेपानी स्थायीरुपले सञ्चालन गर्न आवश्यक सरसामान तथा स्रोतको आँकलन गर्ने।
१२	विपद्को समयमा सुरक्षित खानेपानीका लागि आवश्यक व्यवस्थापन गर्ने।
१३	आपत्कालीन अवस्थामा अस्थायी शौचालय निर्माणका लागी प्राबिधिक सहयोग गर्ने।
१४	वैकल्पिक खानेपानीको श्रोतको पहिचान गर्ने।
१५	अस्पताल,विद्यालय, सुरक्षा निकाय तथा मानविय आवास क्षेत्रमा ध्बक्ज् प्क्षत् व्यवस्था गर्ने।
१६	मनसुनको समयमा हुनसक्ने सम्भावित क्षति तथा प्रकोपका बारेमा सामुदायिक सञ्चार माध्यमबाट प्रचार प्रसारको व्यवस्था मिलाउने।
१७	अत्यावश्यक अवस्थामा खानेपानीका लागि टैंकर व्यवस्था गर्ने।
१८	ठोस फोहोर व्यवस्थापनका लागि स्थान छनौट तथा फोहोर राख्ने भाँडाको व्यवस्थापन गर्ने।

४.६.७ शव व्यवस्थापन

क. विपद् पश्चातको सम्भावित परिस्थिति

- विपद्को समयमा मृतक, घाईते र हराईएका मानिसहरु हुनेछन्।
- यत्रतत्र शव तथा डेभ्रिज हरु रहन सक्ने।
- पहिचान हुन नसकेका शवहरु रहन सक्ने।
- शवलाई पहिचान गरे पछि उद्धार गर्नका लागि श्रोत साधनहरुको उपलब्धतामा कमी हुन सक्ने।
- उद्धारकर्मीहरुलाई सक्रमण हुन सक्ने।

ख. गर्नुपर्ने प्रतिकार्य योजना

शव व्यवस्थापन प्रतिकार्य योजना

क्र.स	कृयाकलाप
१	शवको शिघ्र खोजी गर्ने तथा संकलन र व्यवस्थापन गर्ने।
२	शवको भण्डारण र संरक्षण सम्वन्धि कार्यहरू गर्ने।
३	शवको पहिचान, सनाखत, अन्तिम व्यवस्थापनको कार्य गर्ने।
४	शवका नातेदार, सम्वन्धीत निकायहरूलाई सूचना गर्ने तथा सञ्चार व्यवस्थापन सम्वन्धी कार्य गर्ने।
५	पिडीत परिवारलाई आर्थिक तथा राहत र अन्य सहयोग गर्ने।
६	शव वाहनको प्रबन्ध गर्ने।

४.६.८ आपत्कालिन शिक्षा

क. विपद् पश्चातको सम्भावित परिस्थिति

- विद्यार्थीको किताब तथा शैक्षिक सामग्री आपत्कालिन अवस्थामा हराउनु वा नष्ट हुने।
- मनोसामाजिक असर पर्न गई विद्यार्थीलाई मनोसामाजिक परामर्श गर्नुपर्ने।
- विद्यालयमा फर्निचर, पठनपाठन सामग्री, अभिलेख सामग्री, प्रयोगशाला सामग्री आशिंक वा पूर्ण रूपमा क्षति हुन सक्ने।

- शिक्षक तथा विद्यार्थीहरूको ज्यान जोखिममा पर्न सक्ने।
- विद्यालयमा खानेपानीका लागि प्रयोग गरीने धारा, टयांकी, कुवा, शौचालयहरू क्षति हुन सक्ने।
- विद्यालय जाने सडक अवरुद्ध हुन सक्ने।
- विद्यार्थी तथा शिक्षकहरू सरुवा रोग, झाडापखाला, ज्वरो आदिबाट प्रभावित हुन सक्ने।
- प्रभावित क्षेत्रका समुदायहरुले संरक्षणको रुपमा विद्यालयको प्रयोग गर्न सक्नेछन्।

ख. गर्नुपर्ने प्रतिकार्य योजना

आपत्कालिन शिक्षा सम्बन्धी प्रतिकार्य योजना

क्र.सं	कृयाकलाप
१	पुर्व तयारीकोरुपमा वैठक तथा छलफल र जोखिमयुक्त विद्यालयको सूचना संकलन।
२	क्षति हुन सक्ने शिक्षा सम्वन्धी भवनहरूको पुनर्निर्माणका लागि श्रोतको खोजी गर्ने।
३	क्षतिग्रस्त विद्यालयका विद्यार्थीहरूलाई पठनपाठनका लागि अस्थाईरुपमा कक्षा संचालन गराउने।
४	बाह्य सहयोग आवश्यक भएमा सो जुटाउन सम्बन्धित निकाय तथा अन्य उपसमितिहरूलाई जानकारी गराउने र आवश्यक समन्वय गर्ने।
५	विद्यालय राहत वितरण कार्यदल गठन गरि परिचालन गर्ने।
६	शिक्षा राहत सामाग्रीहरूको प्रबन्ध गरी वितरण गर्ने।
७	शिक्षक, जुनियर रेडक्रस, बाल क्लब र स्काउटको तालिम पाएका विद्यार्थीहरुलाई स्वयंसेवकको रुपमा परिचालन गर्ने।
८	प्रभावित विद्यालयको स्थलगत अवलोकन गर्ने।
९	सहयोगी सघंसस्था तथा निकायहरुको समन्वय बैठक राखी सहयोग आव्हान गर्ने।
१०	क्षति भएका विद्यालयहरुको विवरण संकलन गरि आवश्यक निर्माण, मर्मत तथा वातावरणिय सुधारका कार्य गर्ने।
११	प्रकोपमा परेको विद्यालय तथा बालबालिकाको अवस्था विश्लेषण गर्ने।

४.६.९ फोहोरमैला व्यवस्थापन

क. विपद् पश्चातको सम्भावित परिस्थिति

- प्रकोप पश्चात ढल तथा निकास प्रणाली अवरुद्ध भई यत्रतत्र फोहोर हुन सक्ने।
- फोहोरबाट सिर्जित हुने संक्रमण फैलन सक्ने।
- उद्धार कार्यमा कठिनाइ हुन सक्ने।
- दुर्गन्ध र प्रदुषण विकराल हुन सक्ने।
- फोहोर व्यवस्थापन गर्ने स्थलको अभाव हुन सक्ने।
- सडक अवरुद्ध हुँदा फोहर संकलन तथा ढुवानी प्रभावित हुन सक्ने।

ख. गर्नुपर्ने प्रतिकार्य योजना

फोहरमैला व्यवस्थापनको लागि प्रतिकार्य योजना

क्र.स	कृयाकलाप
१	विपद् अवस्थामा प्रयोग गर्ने फोहोरमैला व्यवस्थापन सामाग्रीहरूको प्रबन्ध गर्ने ।
२	फोहोरमैला व्यवस्थापन सम्वन्धी जनचेतना फैलाउन कार्यक्रम संचालन गन ।
३	बाह्य सहयोग आवश्यक भएमा सो जुटाउन सम्बन्धित निकाय तथा अन्य विषयगत क्षेत्रहरूलाई जानकारी गराउने र आवश्यक समन्वय गर्ने ।
४	प्रकोप पश्चात उत्पन्न फोहोरको परिमाण र प्रकृतिको पहिचान गर्ने ।
५	गाउँपालिका विपद् व्यवस्थापन समितिले सुम्पेका फोहोरमैला व्यवस्था सम्वन्धी अन्य जिम्मेवारीहरुको कार्य पुरा गर्ने ।
६	फोहोर व्यवस्थापन गर्ने संयन्त्र तथा फोहोर व्यवस्थापन गर्ने स्थलको निक्रयाेल गरि सोको व्यवस्थापन गर्ने ।

४.७ कार्य विभाजन

सि.नं.	क्रियाकलाप	कसले
१	खोज तथा उद्धार कार्य	गाउँपालिका विपद् उद्धार टोली, नेपाल प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी, नेपाली सेना, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, स्वयंसेवट टोली ।
२	राहत वितरण	गाउँपालिका विपद् व्यवस्थापन समिति, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, अन्य माथिल्ला निकाय ।
३	राहत सामाग्री भण्डारण	गाउँपालिका, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, सुरक्षा निकाय ।
४	स्वास्थ्यकर्मी, औषधी तथा एम्बुलेन्स र बारुण यन्त्र	गाउँपालिका, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, सुरक्षा निकाय ।
५	सडक यातायात संचालन तथा सुधार	गाउँपालिका तथा अन्य माथिल्ला निकाय ।
६	भु–क्षय सम्बन्धी	गाउँपालिका तथा भु–संरक्षण कार्यालय, जनताको तटबन्ध, जलउत्पन्न नियन्त्रण सब.डि.कार्यालय आदि ।
७	विपद् सम्बन्धी सूचना तथा जनचेतना	गाउँपालिका, स्थानीय संचार माध्यमहरु ।
८	विपद् सिमुलेसन	नेपाली सेना, नेपाल प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, स्थानीय स्वयंसेवक टोली ।
९	शान्ति सुरक्षा	नेपाल प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी वल ।
१०	पुर्नस्थापना तथा पुननिर्माण	गाउँपालिका तथा अन्य माथिल्ला निकाय ।

खण्ड ५

विपद् जोखिम न्युनिकरण तथा व्यवस्थापनका लागि आवश्यक अन्य विषयहरू

५.१ विपद् न्यूनिकरण तथा व्यवस्थापन कोष

कुनै पनि कार्य सञ्चालन लागि रकमको आवश्यकता पर्दछ । विपद्का सवै चरणका कार्यहरु सञ्चालन गर्नका लागि बजेट नभई हुदैन । विपद् व्यवस्थापनको लागि आवस्यक पर्ने श्रोत, साधन, सीप आदिको व्यवस्था मिलाउनको लागि ठुलो मात्रामा धनराशीको जरुरत पर्दछ । एक्कासी आईपर्ने विपद्का लागि रकम तथा श्रोत साधनको जोहो क्रमिक रुपमा समयमै गर्नुपर्दछ, अन्यथा आपदविपद्को समयमा पैसाको अभावमा थप क्षति व्यहोर्नु पर्ने हुन सक्छ । विपद् पश्चात एक्कासी आईपर्ने समस्या समाधानका लागि पहिला नै निश्चित रकमको व्यवस्था गरेमा परेको वेला छिटो छरितो ढंगबाट राहत तथा उद्धार कार्य प्रभावकारी ढंगबाट सम्पादन गर्न सकिन्छ । अन्यथा परेको वेला पीडितले सरकारबाट पाउनुपर्ने न्युनतम सुविधा पाउनबाट बञ्चित हुनुपर्दछ । जुन एउटा लोककल्याणकारी राज्यका लागि उचित होइन । विषेश गरेर विपद् पश्चातको राहत वितरण, उपचार र पुर्नस्थापनाका लागि रकमको तत्काल आवश्यकता पर्दछ । यदि यसका लागि पुर्वतयारी स्वरुप कोषको व्यवस्था गरियो भने परेको वेला पिडितको घाउमा केहि मात्रामा भए पनि मलहम लगाउन सकिन्छ ।

जसरी केन्द्र सरकारले प्रधानमन्त्री राहत कोष लगायत अन्य कोषको व्यवस्था गरेको हुन्छ त्यसरी नै स्थानीय सरकारले पनि आफ्ने गाउँपालिकाका बासिन्दालाई सहयोग गर्नका लागि कोषको व्यवस्था गर्नु अपरिहार्य छ । गाउँपालिकाले आफ्नो आयश्रोत तथा अन्य बाह्य सहयोगबाट विपद् न्यूनिकरण तथा व्यवस्थापन कोषको निर्माण गर्नुपर्दछ । कोषको आयश्रोत, यसको संचिती र यसको प्रयोगका लागि एउटा निश्चित कार्यविधि बनाएर यसको प्रभावकारी एवं पारदर्शी प्रयोग गर्नुपर्दछ । विपद्बाट मृत्यु भएका, अंगभंग भएका, सम्पति क्षति भएका आदिलाई निश्चित रकम तोकेर प्रदान गर्न सकिन्छ । यस कोषको मुल ध्यये विपद् पश्चातको राहतको लागि भएता पनि यस कोषलाई विपद् न्युनिकरण, पुर्वतयारी, प्रतिकार्यका तथा पुर्नस्थापनाका लागि प्राथमिकताका आधारमा सदुपयोग गर्नुपर्दछ । कोषको सञ्चालन, लेखा परिक्षण, अभिलेखिकरण तथा अन्य सर्तहरु गाउँपालिका विपद् व्यवस्थापन कोष सञ्चालन कार्यविधि २०७५ अनुसार गर्नुपर्दछ ।

कोषको आम्दानीका श्रोत निम्नानुसार हुनेछ:

- गाउँपालिकाको वार्षिक वजेट मार्फत विपद् व्यवस्थापन कोषमा जम्मा हुने स्वीकृत रकम
- विपद् व्यवस्थापन कार्यका लागि कोषमा जम्मा हुनेगरी अन्य स्थानीय तहबाट प्राप्त रकम
- विपद् व्यवस्थापन कार्यका लागि कोषमा जम्मा हुने गरी प्रदेश, जिल्ला तथा नेपाल सरकारबाट प्राप्त रकम
- गाउँसभाबाट स्वीकृत आर्थिक ऐनमा व्यवस्था गरिए बमोजिम विपद् व्यवस्थापन कोषमा जम्मा हुनेगरी प्राप्त हुने शुल्क तथा दस्तुर रकम
- गाउँसभा सदस्य, गाउँ कार्यपालिका सदस्य तथा गाउँपालिकाका कर्मचारहिरुको स्वेच्छिक निर्णयबाट प्राप्त हुने रकम

- सरकारी तथा गैरसरकारी संघसंस्थाहरु र त्यसमा कार्यरत कर्मचारीहरु, उद्योगी, व्यवसायी, पेशाकर्मी, राजनीतिक दल, नागरिक समाज, धार्मिक तथा परोपकारी संघसंस्था र आम सर्वसाधारणबाट स्वेच्छिक रुपमा प्राप्त हुने रकम
- गैर आवासीय नेपाली, वैदेशिक सरकार तथा संघसंस्थाको तर्फबाट प्रचलित कानूनको अधीनमा रही प्राप्त हुने रकम
- कोषको खाता सञ्चालनमा रहेको वित्तिय संस्थाले त्यस्तो कोषमा रहेको रकममा उपलब्ध गराएको व्याज आय
- प्रचलित कानुनको अधीनमा रही कोषमा जम्मा हुने गरी अन्य कुनै श्रोतबाट प्राप्त रकम।

कोषमा जम्मा भएको रकम तथा सामाग्री देहाय बमोजिमको कार्यमा खर्च गरिनेछ:

- विपद्बाट प्रभावित भएको वा हुन सक्ने व्यक्ति वा समुदायको तत्काल खोजी, उद्धार तथा सम्पतिको संरक्षण गर्न।
- विपद् प्रभावितको तत्कालीन राहतका लागि आवस्यक पर्ने खाद्यान्न, खानेपानी, लत्ता कपडा, औषधी, सरसफाई तथा शैक्षिक सामाग्री जस्ता वस्तुहरु खरिद गरी उपलब्ध गराउन तथा तत् सम्बन्धी अन्य आवश्यक कार्य गर्न।
- विपद्को कारण स्थायी बसोवास स्थल गुमाएका व्यक्तिहरुका लागि अस्थायी शिविर वा आश्रयस्थल बनाउन तथा पुनस्थापना गर्न
- विपद्को कारणबाट घाईते वा बिरामी भएका व्यक्तिको औषधोपचार गर्न।
- विपद् प्रभावितलाई मनोवैज्ञानिक उपचार तथा मनोविमर्श प्रदान गर्न।
- विपद्को कारणबाट मुत्यु भएका व्यक्तिको काजक्रिया वा सदगतका लागि निजको परिवारलाई तोकिए वमोजिमको सहायता उपलब्ध गराउन।
- विपद्को कारण सम्पतिको क्षति हुने व्यक्तिलाई तोकिए बमोजिमको राहत उपलब्ध गराउन।
- खोज, उद्धार तथा प्राथमिक उपचारका लागि स्वयम सेवक तथा विशेषज्ञको परिचालन र सामाग्री खरिद तथा भण्डारण गर्न।
- विपद्को कारणबाट भएको फोहरमैला तथा प्रदुषणको विसर्जन गर्न।
- विपद् पुर्व सूचना प्रणाली स्थापना सम्बन्धी उपकरण खरिद, प्रणाली विकास र सोको सञ्चालन गर्न।
- खोज, उद्धार र राहतको लागि तत्काल सञ्चार तथा यातायात सुचारु गर्न ।स्थनीय स्तरमा रहेका विपद् व्यवस्थापन स्वयम सेवकहरुको क्षमता विकास तथा परिचालन सम्बन्धी कार्य गर्न।
- जोखिमयुक्त स्थानको पहिचान तथा उक्त स्थानको धनजनको स्थानान्तरण गर्न।
- विपद् पछिको पुननिर्माण गर्न।
- विपद् पुर्वतयारी, विपद् प्रतिकार्य, विपद् पछिको पुनर्लाभ, विपद् जोखिम न्युनिकरण जस्ता विपद् व्यवस्थानका कार्य गर्न।
- समितिले तोके बमोजिमको विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्य काम गर्न।

- विपद् पश्चात विपद्बाट भएको क्षतिको लेखाजोखा र विपद् पश्चातको आवश्यकताको पहिचान गर्ने ।

५.२ विपद् व्यवस्थापन समिति

गाउँपालिकामा हुनसक्ने विपद्बाट जनधनको क्षतिलाई कम गर्नका लागि विविध प्रकारका गतिविधिहरु सञ्चालन गर्नुपर्दछ । यी विविध गतिविधिलाई व्यवस्थित रुपमा सञ्चालन गर्नको लागि निश्चित व्यक्तिहरुलाई जिम्मेवारी दिईयो भने त्यसबाट आशातित परिणाम हासिल गर्न सकिन्छ । त्यसरी स्थानीय व्यक्तिको समुह अर्थात समिति निर्माण गरियो भने जनसहभागिता बढाउन सकिन्छ र त्यसमा स्थानीय श्रोत साधन र सीपको प्रयोग तथा सवै कार्य एवं योजना प्रति जनताको अपनत्व पनि स्थापित हुन्छ । त्यस्तै त्यो समितिलाई जवाफदेहितापुर्ण तरिकाले निर्दिष्ट काममा लगाउन सकिन्छ ।

विपद् व्यवस्थापन समितिलाई तीन तहमा गठन गर्न सकिन्छ । गाउँपालिका, वडा र समुदाय स्तरमा विपद् व्यवस्थापन समिति निर्माण गरी त्यो समिति मार्फत विपद् न्यूनिकरण तथा व्यवस्थापनका लागि गरिने रोकथाम, न्युनीकरण, पुर्वतयारी, प्रतिकार्य र पुनस्थापनाका कार्यहरु योजनावद्ध ढंगबाट अगाडि बढाउन सकिन्छ । आफ्नो समुदाय, वडा तथा गाउँपालिकामा हुने विपद् व्यवस्थापनलाई यो समिति मार्फत सम्पन्न गरीनु पर्दछ । समुदाय, वडा र गाउँपालिकाको क्षमता अनुसार उनीहरुले उद्धार सामाग्री, तालिम, उद्धार टोली, स्वयंसेवक आदिको व्यवस्था मिलाउनुका साथै पुर्व सूचना र जनसचेतनाका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्नुपर्दछ ।

गाउँपालिका विपद् व्यवस्थापन समितिले जिल्ला, प्रदेश तथा केन्द्रका विपद् व्यवस्थापन समितिहरुसंग समन्वय गरी कार्य गर्नुपर्दछ । यसले NEOC तथा DEOC संग पनि निरन्तर समन्वय गरी सुचनाको आदान प्रदान गरी परेको वेला छिटो, व्यवस्थीत तथा प्रभावकारी सहयोगको ग्यारेन्टी गर्नुपर्दछ ।

गाउँपालिका विपद् व्यवस्थापन समितिले गाउँपालिकामा रहेका स्कुल, कलेज, क्लब, आमा समुह तथा अन्य संगठीत संस्थासँग समन्वय गरी विपद् न्यूनिकरण तथा उद्धारको कार्य गर्नुपर्दछ । स्थानीय स्तरमा जनचेतना फैलाउने, तालिम सञ्चालन गर्ने, उद्धार सामाग्रीको व्यवस्था मिलाउने र विपद्को समयमा जनसहभागिता सहित उद्धार तथा पुर्नस्थापना कार्यमा लाग्नुपर्दछ ।

विद्यालय तथा कलेजहरुमा विपद् सम्बन्धी जानकारीमुलक कक्षा सञ्चालन गर्ने, विपद्को समयमा गर्नुपर्ने कार्य सम्बन्धी अभ्यास गर्ने कार्यलाई पनि निरन्तर रुपमा सञ्चालन गर्नुपर्दछ । बढि भन्दा बढि जनतालाई विपद्का सम्बन्धमा सजग, सचेत र सक्षम बनाउन प्रयत्न गर्नुपर्दछ ।

गाउँमा अझैपनि हरेक घरमा शौचालयको व्यवस्था हुन सकेको छैन । त्यसले गर्दा रोग तथा महामारी फैलन सक्ने खतरा जहिले पनि विद्यमान छ । तसर्थ सवै तहका समितिले खुला दिशा गर्ने कार्यलाई निरुत्साहित गर्नुपर्दछ । जथाभावी पानी पिउनाले पनि रोगलाई निम्त्याउने भएकोले शुद्ध पानीको व्यवस्था गर्ने कुरालाई प्राथमिकता दिनुपर्दछ ।

कुनैपनि विकास निर्माणको कार्य गर्दा वातावरणीय मुल्याङ्कन गरेर मात्र गर्नुपर्दछ । प्राकृतिक तथा जैविक संरक्षणमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ । वृक्षारोपण, पानीको मुहान तथा पोखरी संरक्षण र जमिनको बनावट हेरी त्यसको यथोचित प्रयोग गर्ने कुरालाई जोड दिनुपर्दछ । बनफडानी, ढुङ्गाबालुवाको जथाभावी उत्खनन् आदिलाई पनि लगाम लगाउनु पर्दछ । विकास निर्माणका कार्य गर्दा विपद् उत्थानशीलतालाई प्रतिकुल हुनेगरी कदापी गर्नु दिनु हुँदैन ।

सवै स्तरका विपद् व्यवस्थापन समितिले उद्धार टोलीको निर्माण, उद्धार तथा राहत सामाग्रीको भण्डारण तथा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धित क्रियाकलापलाई विशेष महत्वका साथ अगाडि बढाउनु पर्दछ । सम्भव भएसम्म जोखिमयुक्त स्थानमा रहेको बसोवासलाई स्थानान्तरण गरी सुरक्षित स्थानमा राख्नुपर्दछ ।

पुर्व सूचनाले पनि जनधनको क्षतिलाई निकै कम गर्न भुमिका निर्वाह गर्ने भएकोले यसको विकासलाई पनि प्राथमिकता राखी काम गर्नुपर्दछ । माथिल्लो तटीय क्षेत्रमा बस्ने व्यक्तिसँग समन्वय गरी बाढीको पुर्व सूचना प्राप्त गर्न सक्ने व्यवस्था मिलाउन सकिन्छ । विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी निकायसँग समन्वय गरी पुर्व सूचना प्रणालीको स्थापना गर्न पहल गर्नुपर्दछ ।

आपतकालीन उद्धारको लागि सुरक्षा निकाय, स्वास्थ्यकर्मी तथा हेलिकप्टरको रोस्टर तयार गरी परेको वेला तुरुन्त सहयोग गर्ने कुराको सम्झौता वा ग्यारेन्टी गरिनुपर्दछ । गाउँपालिकास्तरमा विपद् सम्बन्धी समन्वय गर्नका लागि सम्बन्धित विषयमा जानकारी भएको कर्मचारीलाई जिम्मेवारी दिनुपर्दछ । उसले विपद् सम्बन्धी सूचना संकलन, आदानप्रदान तथा सम्प्रेषण आदिको कार्य गर्दछ । साथै उसलाई विपद् न्युनिकरण तथा व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित सवै कुराको बन्दोबस्त गर्ने, समन्वय गर्ने तथा अध्ययन अनुसन्धान गर्ने कार्यमा खटाउन सकिन्छ ।

विभिन्न स्तरको विपद् व्यवस्थापन समिति निम्न सदस्य रहने गरी बनाउन सकिनेछ ।

५.२.१ गाउँपालिका विपद् व्यवस्थापन समिति

गाउँपालिका अध्यक्ष	संयोजक
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	सदस्य
हरेक वडाबाट १र१ जना वडा सदस्य	सदस्य
गाउँपालिकामा रहेका सुरक्षा निकायका प्रतिनिधि	सदस्य
स्वास्थ्य, ईन्जिनियर, वातावरण आदिसँग सम्बन्धित गाउँपालिका कर्मचारी	सदस्य
विपद्को क्षेत्रमा काम गर्ने गैरसरकारी कार्यालयका प्रतिनिधि	सदस्य

५.२.२ वडा विपद् व्यवस्थापन समिति

वडा अध्यक्ष	संयोजक
एक महिला सहित २ जना वडा सदस्य	सदस्य
वडामा रहेका स्कुलका प्रतिनिधि	सदस्य
वडामा रहेका क्लवका प्रतिनिधि	सदस्य
वडामा रहेका आमा समुहका प्रतिनिधि	सदस्य

५.२.३ समुदाय विपद् व्यवस्थापन समिति

वडा सदस्य	संयोजक
स्थानिय समुदायको प्रतिनिधित्व गर्नसक्ने स्वयंसेवी ४ जना	सदस्य

विपद् व्यवस्थापन समिति बाहेक आपतकालीन अवस्थामा उद्धार कार्य गर्न सक्ने टोलीको पनि विकास गनुपर्दछ । सम्भव भएमा हरेक वडामा र त्यो सम्भव नभएमा कम्तीमा गाउँपालिका स्तरका लागि करिब जनाको उद्धार टोली

तयार पार्नुपर्दछ । यस टोलीले बाढी, आगलागी, भुकम्पजस्ता ठुला खालका विपत्तिको समयमा पिडितलाई उद्धार गर्नको लागि आवस्यक पर्ने सीप सिकेको हुनुपर्दछ । उनीहरुलाई परेको बेलामा छोटो समयभित्रै जम्मा भई परिचालित हुन सक्ने गरी तालिम प्रदान गर्नुपर्दछ । उनीहरुको साथमा उद्धारका लागि आवस्यक सामाग्रीहरुको पनि उपलब्धता पनि हुनुपर्दछ ।

उद्धार टोलीलाई जिल्लास्थित रेडक्रस वा सुरक्षा निकायको समन्वयमा उद्धार सम्बन्धी तालिम प्रदान गर्नुपर्दछ र यस्तो तालिम हरेक वर्ष सञ्चालन गरिनुपर्दछ । उद्धार टोलीलाई खोज तथा उद्धार, प्राथमिक उपचार, लाश व्यवस्थापन, अग्नि नियन्त्रण, पानीजन्य विपद्बाट उद्धार, खोच तथा ईनारमा फसेका व्यक्तिको उद्धार लगायतका तालिमहरु प्रदान गर्नुपर्दछ । तालिम गराउँदा बाढी, आगलागी, भुकम्पका अलावा यहा हुनसक्ने सवै खालका विपद्लाई सामना गर्न सक्ने पाठ्यक्रमहरु समावेश गरिनुपर्दछ । उनिहरुलाई उद्धार कार्यमा खटिएको अवधिभरका लागि भत्ताको पनि व्यवस्था गरिनुपर्दछ । उद्धार टोलीलाई सहयोग गर्नको लागि हरेक वडाबाट करिव १० जनाको स्वयंसेवक टोली पनि तयार पार्न सकिन्छ । यस स्वयंसेवक टोलीलाई पनि विपद् सम्बन्धी सामान्य जानकारी एवं तालिम प्रदान गर्नुपर्दछ ।

५.३ विपत उद्धारका लागि आवश्यक पर्ने सामाग्रीहरू

तालिका नं. विपतको समयमा आवश्यक पर्ने सम्भावित बन्दोवस्तिका सामाग्रीहरु

क्र.सं	बन्दोबस्तीको सामाग्रीको नाम	अ.मुल्य
१	डोजर /एस्काभेटर	१.३ करोड
२	सवारी साधन (टीपर, ट्रक, ट्रयाक्टर (इन्धन सहित)	१ करोड
३	एम्बुलेन्स	३५ लाख
४	बारुण यन्त्र	५० लाख
५	शव बाहन	२५ लाख
६	टेन्ट	२५ हजार
७	स्लिपीङ व्याग	२ हजार
८	ब्लाङ्केट	१.५ हजार
९	पोर्टेवल ट्वाईलेट	५ हजार
१०	ग्यालेन	१ सय
११	सावुन	२० रुपैया
१२	दन्त मन्जन, ब्रस	१५० रुपैया
१३	जुत्ता, चप्पल	६ सय
१४	कीटनााशक औषधी	२ सय
१५	क्यामेरा	२० हजार
१६	रेडियो	२ हजार
१७	टर्च	५ सय
१८	सिठी	५ रुपैया
१९	सर्च लाईट	१००० रुपैया
२०	थप व्याट्री	५ सय
२१	तारजाली	५ हजार

२२	बोरा	२० रुपैया
२३	बन्चरो	४/५ सय
२४	पिक /साबेल	३ सय
२५	डोरी र क्यारोविना	२ हजार
२६	टयूब	५ सय
२७	लाइफ ज्याकेट	२५ सय
२८	प्लाष्टिक ड्रम	८ सय
२९	बास	५ सय
३०	मल्टी प्रपोच टुल	२ हजार
३१	भ¥याङ्ग (फोल्डीङ्ग सीढी)	४ हजार
३२	आगलागी नियन्त्रणका लागि आवस्यक पर्ने सामाग्री तथा लुगा (Fireproof suit, mask, glove and boot, Fire rescue cooling vest, Fire extinguisher, Air breathing apparatus, Fire blankets)	२० लाख
३३	खोला तथा नदीमा उद्धारको लागि आवस्यक पर्ने सामाग्री (Life jacket, Raincoat, Water Rescue Throw Bags, Rope, Water Rescue Drysuits, Personal Flotation Devices, Water Rescue Helmets, Rescue Sleds / Boards / Rafts)	२० लाख
३४	पहाड, खोच तथा ईनार पmसेकालाई उद्धार गर्नको लागि आवस्यक पर्ने सामाग्री (Rope, Oxygen cylinder, Face mask, Gas mask, Hand gloves, Gum boot, Safety shoes, Helmet, Dragon light, emergency light, Rappelling rope, Climbing rope, Descenders, Ascenders, harness, Safety net, Hand tool set, Safety jacket, spad, pickaxe, Mega phone, P.A. system, power tool, manikin, folding shovel, stretcher etc.)	
३५	मेडिकल फस्ट रेस्पोन्सका लागि आवश्यक पर्ने सामाग्री । (First-aid manual, List of emergency phone numbers, Sterile gauze pads of different sizes, Adhesive tape, Adhesive bandages, Elastic bandage, Splint, Antiseptic wipes, Soap, Antibiotic ointment, Antiseptic solution, Acetaminophen and ibuprofen, Tweezers, Sharp scissors, Safety pins, Disposable instant cold packs, Calamine lotion, Alcohol wipes or ethyl alcohol Thermometer, Tooth preservation kit, Plastic non-latex gloves, Flashlight and extra batteries, Blanket, Mouthpiece for giving CPR)	१० लाख

३६	लाश व्यवस्थापनका लागि आवस्यक पर्ने सामाग्रीहरु (एप्रोन, मास्क, ग्लोव, चस्मा, रवर बुट, डोरी, मृत व्यक्तिका सामाग्री राख्ने प्लाष्टीकका झोला, लाश राख्ने प्लाष्टीक व्याग, पीक, सावेल, शव वाहन)	५ लाख
३७	भुकम्प पश्चातको उद्धारका लागि CSSR का सामाग्री (Bolt-cutter, Chainsaws, Chipping hammser, Chisel, Circular saw, Come-along, Crowbar, Reciprocating saw, Rotary hammer, Rotary rescue saw, Hacksaw, Hammer, Pry bar, Hydraulic jack, Saw, Shovels, Sledgehammer, Pliers, Keyhole saw, Screwdriver, Latex gloves, Halogen lights, Megaphone, Extension cord, Fire extinguisher, Generator, Handheld radios, Safety vest, Safety cones, Ladder, Wood piece)	५५ लाख
३८	गाउँपालिका सवै वडा, सडक, नदी, बस्ती, खुला ठाउ, स्कुल, स्वास्थ्य चौकी देखिने नक्शा	५ हजार
३९	विपद् जोखीम न्यूनिकरण तथा व्यवस्थापन योजना	
४०	आपतकालिन कोष	

५.४ प्रभावित व्यक्तिहरूका लागि तत्काल आवश्यक खाद्य सामाग्रीको विवरण

तालिका नं. प्रभावित व्यक्तिहरूका लागि खाद्य सामाग्री सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	विवरण	प्रति व्यक्ति/प्रति दिन
१	पानी	१० लीटर
२	पानी शुद्धीकरण गर्ने औषधी	५ ग्राम
३	चिउरा	१०० ग्राम
४	चाउचाउ	१ गोटा
५	बिस्कूट	१ गोटा
६	जूस	१ गोटा
७	चिनी	५० ग्राम
८	चियापत्ती	२ ग्राम
९	चामल	५०० ग्राम
१०	दाल	६० ग्राम
११	तरकारी	१५० ग्राम
१२	माछा/मासु	२०० ग्राम
१३	आलु	१०० ग्राम
१४	अण्डा	१ गोटा
१५	तेल	४० मीली
१६	मसला	३० ग्राम
१७	नुन	५ ग्राम

१८	दाउरा	४ किलो

५.५ केलाश गाउँ कार्यपालिकाका पदाधिकारीहरूको विवरण

तालिका नं. कैलाश गाउँ कार्यपालिकाका पदाधिकारीहरूको विवरण

क्र.सं.	नाम थर	पद	सम्पर्क नं.
१	लोक बहादुर मुक्तान	अध्यक्ष	९८५५०७७२६६
२	बाल कुमार मल्ल ठकुरी	उपाध्यक्ष	९८५५०८७२६६
३	तेज बहादुर ब्लोन	वडा अध्यक्ष १	९८५५०८८३०१
४	राजेन्द्र तामाङ घिसिङ	वडा अध्यक्ष २	९८५५०८८३०२
५	देव लाल बल	वडा अधयक्ष ३	९८५५०८८३०३
६	तिलक बहादुर मोक्तान	वडा अध्यक्ष ४	९८५५०८८३०४
७	छेकु लामा	वडा अध्यक्ष ५	९८५५०८८३०५
८	राम बहादुर गोम्बा	वडा अध्यक्ष ६	९८५५०८८३०६
९	उदास कुमार भोलन	वडा अध्यक्ष ७	९८५५०८८३०७
१०	अशिष प्रजा	वडा अधयक्ष ८	९८५५०८८३०८
११	भुवन सिंह घलान	वडा अध्यक्ष ९	९८५५०८८३०९
१२	प्रताप सिं वाइवा	वडा अध्यक्ष १०	९८५५०८८३१०

५.६ कैलाश गाउँपालिकाका कर्मचारीहरुको नामावली

तालिका नं. ४ कर्मचारीहरुको नामावली

सि.न	नाम थर	पद	ईमेल	सम्पर्क नं.
१	विनोद रोक्का	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	Binod.roka2020@gmail.com	9855088266
२	प्रकाश राइ	सूचना प्रविधि अधिकृत तथा सूचना अधिकारी	Ito.kailashmun@gmail.com	9855013459
३	नविन धिताल	अर्थिक प्रशासन शाखा प्रमुख		9855088312
४	कृष्ण कुमार यादव	स्वास्थ्य शाखा प्रमुख	Suvamkrishna93@gmail.com	9855016817
५	महेश के.सी.	प्राविधिक शाखा प्रमुख		9845636180
६	ज्वाला कुमारी स्याङतान	प्रशासन शाखा प्रमुख	kailashrmadm@gmail.com	9845826879
७	अस्मिता थापा	कानूनी सहजकर्ता		986443813
८	राहुल सेन्चुरी	कृषि तथा पशु शाखा प्रमुख	Senchuri.rahul56@gmail.com	9867229838
९	अनिल प्रसाद जोशी	इन्जिनियर	Joshianil800@gmail.com	9848723308
१०	हस्त राम नेगी	बालमैत्री सहजकर्ता	Hastanei92@gmail.com	9861827007
११	बिक्रम बहादुर	अन्तरिक लेखा परीक्षक	Markiblama82126@gmail.com	9845821268

	थिङ			
१२	लक्ष्मण खतिवडा	जिन्सी शाखा प्रमुख		9845107141
१३	दिपेन्द्र अधिकारी	प्रा.स. (शिक्षा)	kailashrmedu@gmail.com	9845503294
१४	सुधिर कुमार महतो	अ.हे.व.	kailashrmhealth@gmail.com	9864034629
१५	रमिला सापकोटा	सहायक महिला विकास निरिक्षक		9865212184
१६	नागेन्द्र कुमार यादव	अ.हे.व.		9865516314
१७	उमेश गुरूङ	ना.प्रा.स.	kailashrmkrishi@gmail.com	9841039758
१८	प्रताप थिङ	ना.प्रा.स.	kailashrmkrishi@gmail.com	9845589920
१९	सन्दिप कुशवाहा	प्रा.सा.	kushwakasandeep@gmail.com	9845909347
२०	सन्दिप सिंह यादव	ना.प.स्वा.प्रा.		9865295534
२१	उमेश कुमार मुक्तान	M.I.S अपरेटर		9865048097
२२	केशव कुवर	सव इन्जिनियर		9848660869
२३	राज कुमार चेपाङ	फिल्ड सहायक	Rpraja016@gmail.com	9845463080
२४	प्रमिला अर्याल	उद्यम विकास सहजकर्ता		9845011177
२५	सरूना प्रजा	पोषण सहजकर्ता		9840900715
२६	मनराम घलान	का.स.		9745386161
२७	रूपेश घलान	सवारी चालक		9845801324
२८	इमान सिं प्रजा	का.स.		9864242403
२९	फुल माया मुक्तान	का.स.		9864242705
३०	कृष्ण बहादुर पाठक	का.स.		9845782244

५.७ विपद व्यवस्थापनका लागि तार्किक फ्रेमवर्क दृष्टिकोण (LFA)

५.७.१ नीतिगत तयारी

विपदहरु	प्रस्तावित कार्यक्रमहरु	कार्यान्वयन अवधि	अनुमानित लागत (लाखमा)	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय
१	गाउँपालिकास्तरमा विपद् राहत कोष वा आपतकालीन कोष स्थापना गर्ने	अ.का			
२	सरोकार संस्थाहरु तथा समुदायहरु बीच संयोजन गर्न विपद जोखिम व्यवस्थापनका लागि मार्ग निर्देशिका तयार गर्ने	अ.का.	६	गा.पा.	रा.आ.स.के./जी.आ.स.के./अन्य संस्थाहरु
३	गाउँपालिका विपद् व्यवस्थापन समिति गठन गन	अ.का.		गा.पा.	
४	वडास्तरमा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन गर्ने				
५	समुदायस्तरमा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन गर्ने				
६	गाउँपालिका स्तरमा विपद जोखिम व्यवस्थापन इकाइ/फोकल व्यक्ति/डेस्क/संयोजक थापना गर्ने		१०	गा.पा.	जी.आ.स.के./अन्य संस्थाहरु
७	स्वयंसेवकहरुको संजाल स्थापना गरि विपद् तयारी, उद्दार तथा राहत सम्वन्धि क्षमता अभिवृद्धि तालिम सञ्चाल गर्ने		५	गाउँपालिका	जी.आ.स.के., रेडक्रस
८	राहत तथा पुर्नस्थापना संयन्त्र निर्माण गरि कार्यान्वयन गर्ने	अ.का.		गाउँपालिका	स.स. तथा गै.स.स.

९	प्रत्येक घरधुरीमा स्वास्थ्य तथा सम्पती विमा गर्ने	सधै		कृ.वि.म., स्वा.ज.म.	
भुकम्प	भवन संहिता बनाई सोही बमोजिम मात्र घर बनाउने अनुमती प्रदान गर्ने	सधै	८	गा. पा.	भवन विभाग

५.७.२ भौतिक विकास तथा निर्माण

विपद्को प्रकार	प्रस्तावित कार्यक्रमहरु	कार्यन्वयन अवधि	अनुमानित लागत (लाखमा)	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय
सवै	जोखिमयुक्त सबै समुदायहरुमा सहज पहुँचका लागि सडक तथा पुलहरुको स्तरोन्नती गर्ने	म. का.	१००	गा.पा., स.बि.	जी.स.स., र अन्य संस्थाहरु
	जोखिमयुक्त सबै स्थानमा आपतकालिन उपयुक्त आश्रय स्थलहरुको पहिचान तथा निर्माण गर्ने		६०	गा.पा., जी.स.स	भ.वि., गै.स.स.
	आपतकालीन परिचालन केन्द्र निर्माण गर्ने	म.का.	१२	जी.आ.स.के., जी.वि.रा.स. , गाउँपालिका	जी.स.स., गै.स.स.
	जल तथा मौसम बिज्ञान विभाग संगको सहकार्यमा मौसमि गतिबिधि निगरानी तथा सूचना प्रणालीको प्रावधान राख्न	संधै	१५	ज. मौ. बि.	गै.स.स.
	प्रर्याप्त मात्रामा एम्बुलेन्स, बारुण यन्त्र, उपचार केन्द्र तथा आपतकालिन	अ.का.	११०	जी.आ.स.के., जी.वि.रा.स. गाउँपालिका	जी.स.स, गै.स.स.
	उपकरणहरुको व्यवस्था गर्ने औषधी तथा आपतकालीन खाद्यान्न र लुगाफाटोको भण्डारण गने	अ.का.	१०	गा.पा.आ.स.के, गाउँपालिका	जी.आ.स.के., जी.वि.रा.स.
पहिरो	पहिरोबाट प्रभावित हुनसक्ने स्थानमा आवश्यकता अनुसार तारजाली तथा	दि.का.	५००	ज.उ.प्र.नि.वि. , गा.पा.	के.स., प्र.स.

	तटबन्धहरु निर्माण गर्ने				
	बायोइन्जिनियरीङका कामको लागी	दि.का.	४००	गा.पा., ब.का.	के.स., प्र.स.
	पहिरोले प्रभाव पार्न सक्ने सम्भावित स्थानका बस्तीलाई सुरक्षीत स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने ।	दि.का.	२०	गा.पा.	
बाढी	बाढीबाट प्रभावित हुनसक्ने स्थानमा आवश्यकता अनुसार तारजाली तथा तटबन्धहरु निर्माण गर्ने	दि.का.	४००	ज.उ.प्र.नि.वि. , गा.पा.	के.स., प्र.स.
	खाली ठाउँ तथा खोला नदी किनारमा वृक्षारोपण गने	दि.का.	१२	जी.ब.का.	गा.पा., स्थानीय समुदाय
	बाढीले प्रभाव पार्न सक्ने सम्भावित स्थानका बस्तीका सुरक्षीत स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने ।	दि.का.	१५	गा.पा.	
	बाढीको समयमा बस्न मिल्ने सुरक्षित स्थानको पहिचान गन	अ.का.		गा.पा.आ.स.के	
	बाढीको समयमा वैकल्पिक संचार तथा विद्युत सुविधाको व्यवस्था गने	अ.का.		सु.प्र.बि.	
आगलागी	आगलागी रेखा (Fireline) निर्माण गर्ने र आगो नियन्त्रणको संयन्त्र बनाउने, गाउँपालिकामा एक बारुणयन्त्र खरिद गर्ने	म. का.	१००	गा.पा.	जी.ब.का. , सा.ब.उ.स. र स्थानिय समुदायहरु
	आवस्यक स्थानहरुमा आगलागी नियन्त्रणको लागि पानी संकलन केन्द्र वा पोखरीहरु निर्माण गर्ने (बस्तीहरुमा र जंगलमा)	म.का.	५०	गा.पा, गा.पा.आ.स.क	जी.आ.स.के.

खडेरी	आकाशे पानी संकलन गर्न प्रत्येक वडाहरुमा पोखरीहरु निर्माण गर्ने	म.का.	१००	सी.वि., जी.कृ.वि.का.	
	सबै खेतियोग्य जमिनमा सिँचाईको भरपर्दो व्यवस्था गर्ने (नहर, ट्यूबवेल,लिफ्ट सिचाइ)	दि.का.	७००	सी.वि., जी.कृ.वि.का.	
	Drip and Sprinkler irrigation प्रयोगलाई प्रोत्साहन गने	म.का.	८	जी.सी.का., जी.कृ.वि.का., गा.पा.	
	सिमसार, पोखरी आदिको संरक्षण गने	दि.का.		जी.सी.का., जी.कृ.वि.का., गा.पा	गै.स.स., सा.ब.उ.स.
	पोखरी निमार्ण, आकाशे पानी संकलन र पानीको धारा निर्माण	दि.का.		जी.सी.का., जी.कृ.वि.का., गा.पा	गै.स.स., सा.ब.उ.स.
	वैकल्पिक बीज, बीज संरक्षण तथा खाद्यान्न सूरक्षाको संयन्त्र निर्माण गने	अ.का.		जी.सी.का., जी.कृ.वि.का., गा.पा	गै.स.स., सा.ब.उ.स.
	खाली ठाउँमा वृक्षारोपण गर्ने	दि.का.	२५	जी.सी.का., जी.कृ.वि.का., गा.पा	गै.स.स., सा.ब.उ.स.
भुकम्प	भुकम्प प्रतिरोधी संरचनाहरु बनाउने	दि.का.		गा.पा.	
	गाउँपालिकाभर प्रयोग गर्न आवस्यकता अनुसार क्रेने, एक्जाभेटर जस्ता हेभी ईक्युपमेन्टको व्यवस्था गन	दि.का.		गा.पा.	जी.आ.स.के.
	भुकम्प प्रतिरोधी घर बनाउने व्यक्तिलाई सहुलियतको व्यवस्था मिलाउने	अ.का.	१०	गा.पा.	गा.पा.
	ईक्वीपमेन्ट सहित आवश्यक न्यूनतम उद्धार सामाग्री सहित खोज तथा उद्धार योजना तयारी गने	अ.का.	१०	गा.पा.	जी.आ.स.के.
सर्पदंश	स्वास्थ्य केन्द्रहरुमा सर्पदंश	अ.का.	१	गा.पा.	

	उपचार इकाई स्थापना गने				
जनावर आतङ्क	वनजङ्कलमा घेरावार गर्ने	दि. का.	५	गा.पा.	

५.७.३ संस्थागत क्षमता विकास

विपद्को प्रकार	प्रस्तावित कार्यक्रमहरु	कार्यन्वयन अवधि	अनुमानित लागत (लाखमा)	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय
सबै	विपद व्यवस्थापन समिति गठन तथा संस्थागत गर्ने	अ.का.		गाउँपालिका	जी.वि.रा.स., स्थानीय गै.स.स., सरोकारवाला संस्थाहरु
	सबै वडा तथा जोखिमयुक्त समुदायहरुमा स्वयंसेवक दस्ताहरु निर्माण गने	अ.का.	२	गा.पा., रेडक्रस, जी.वि.रा.स.	रेडक्रस जी.वि.रा.स. , गै.स.स.
	स्वयंसेवक दस्ताहरु तथा सम्बन्धित सरकारी कर्मचारीहरु तथा सरोकारवालाहरुलाई समुदायमा आधारित विपद ब्यबस्थापन, उद्दार तथा राहत तालिम प्रदान गर्ने	अ.का.	४	जी.वि.रा.स., रेडक्रस	रेडक्रस जी.वि.रा.स. , गै.स.स.
	जोखिममा रहेका बस्तीहरुको पहिचान गरि उनीहरुको आपतकालीन सुरक्षा व्यवस्था मिलाउने	अ.का.	३	जी.वि.रा.स., गा.पा.	
कृषि महामारी तथा खडेरी	जोखिम प्रतिरोधी बालि, प्रजातिहरु, प्रविधिहरु तथा उपायहरुको बारेमा तालिम संचालन गरि क्षमता अभिवृद्धि गर्ने	सधै		गाउँपालिका	ने.कृ.अ.प.
	कृषि विकास योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने	अ.का.	१०	गा.पा.	उपभोक्ता समितिहरु

भूकम्प	भूकम्पका बारेमा आममानसमा सचेतना जगाउने	अ.का	५	गा.पा., जी.आ.स.के.	रेडक्रस
	बाढी र पहिरोको जोखिम तथा त्यसबाट उत्पन्न हुनसक्ने समस्या समाधानका लागी सार्वजनिक सुचना प्रवाह गर्ने	म.का.		गा.पा.,	रेडक्रस

५.७.४ मानव संसाधन विकास

विपद्को प्रकार	प्रस्तावित कार्यक्रमहरु	कार्यन्वयन अवधि	अनुमानित लागत (लाखमा)	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय
सबै	गाउँपालिका कर्मचारी तथा पदाधिकारीहरुलाई तालिम प्रदान गर्ने • विपद् योजना सम्बन्धी • विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी • जलवायु परिवर्तन • Agro-meteorological भविष्यवाणी	अ.का.	५	जि.वि.रा.स, रेडक्रस, गा.पा	जि.कृ.वि.का जि.स.स गै.स.स.
	गाउँपालिका भित्र रहेको सबै विद्यालयहरुमा विपद् न्यूनिकरण (Disaster Risk Reduction) तालिम नियमितरुपमा सञ्चालन गर्ने	अ.का.	५	जि.वि.रा.स, जि.आ.स.के. रेडक्रस, गा.पा	जी.स.स., गै.स.स
	सबै वडाहरुमा नियमितरुपमा आपतकालीन उद्धार तालिम सञ्चालन गर्ने	अ.का.	५	जी.वि.रा.स., जी.आ.स.के.,	जी.स.स., गै.स.स. रेडक्रस, गा. पा.
	सबै वडा तथा विद्यालयहरुमा	अ.का.	२	जि.वि.रा.स,	जी.स.स.,

	प्राथमिक उपचार तालिम नियमितरुपमा सञ्चालन गर्ने			रेडक्रस, गा.पा	गै.स.स.
	विपद उद्धार सम्बन्धि तालिम सञ्चालन गरी स्वयंसेवक तथा रेस्क्यु टीमको विकास गन	अ.का.	२	जि.वि.रा.स, रेडक्रस, गा.पा	जी.स.स., गै.स.स.
भुकम्प	वडास्तरमा स्थानीय स्वयमसेवकको गठन गरी परिआएको बेला तालिम सञ्चालन तथा परिचालन गन	अ.का.	१	जि.वि.रा.स, रेडक्रस, गा.पा	जी.स.स., गै.स.स.
	भुकम्प प्रतिरोधि घर बनाउने तरिकाको बारेमा तालिम प्रदान गर्नुका साथै प्रचारप्रसार गर्ने	म.का.	३	गा.पा., भ.वि	जी.स.स., गै.स.स.
	भूकम्पबाट जोगिने उपायहरुको बारेमा समुदायस्तरमा तालिम सञ्चालन गर्ने	अ.का.	२	जी.आ.स.के., जी.वि.रा.स. , रेडक्रस, गा. पा.	जी.स.स., गै.स.स.
	विद्यालयहरुमा नियमितरुपमा भूकम्प पूर्व–अभ्यास (Earthquake Drill) गर्ने	अ.का.	२	जी.आ.स.के., जी.वि.रा.स. , रेडक्रस, गा. पा.	जी.स.स., गै.स.स.
आगलागी	आगलागी सम्बन्धी तालिम प्रदान गर्ने	म.का.		जी.आ.स.के., जी.वि.रा.स., रेडक्रस, गा. पा.	जी.स.स., गै.स.स.
	वडास्तरमा अग्नी रेखा निर्माण सम्बन्धी तालिम प्रदान गर्ने	दि.का.	५	गा.पा., व.का	जी.स.स., गै.स.स.
खडेरी	बैकल्पीक बालीको विकास तथा खडेरी सहन सक्ने जातको वालीनाली खेतीपाती सम्बन्धि तालिम प्रदान गर्ने	अ.का	२	जी.आ.स.के., जी.वि.रा.स. , रेडक्रस, गा.	जी.स.स., गै.स.स.
पहिरो	Bio-Engineering सम्बन्धी तालिम प्रदान गर्ने	म.का.	५	गा.पा.	जी.स.स., गै.स.स
	वडास्तरमा पहिरो नियन्त्रण सम्बन्धी तालिम प्रदान गर्ने	म.का.	५		

५.७.५ प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन

विपद्को प्रकार	प्रस्तावित कार्यक्रमहरु	कार्यन्वयन अवधि	अनुमानित लागत (लाखमा)	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय
सबै	वृक्षारोपण गरी क्षयीकरण भएको भू–भागको अवस्थामा सुधार गने	दि.का.	१०	जी.ब.का., गा. पा.	जी.स.स., गै.स.स.
खडेरी	प्रभावकारी सिंचाई, भू–उपयोग प्रविधि, बालि तथा प्रजातिहरुलाई प्रोत्साहन गर्ने	दि.का.	५	गाउँपालिका	जी.स.स., गै.स.स.
	Mulching र Compost Manuring लाई प्रोत्साहन गर्ने	दि.का.	३	गाउँपालिका	जी.स.स., गै.स.स.
आगलागी	वृक्षारोपण मार्फत हरियालि र ओसिलो प्रदान गर्ने	दि.का.	५	जी.आ.स.के., जी.वि.रा.स., रेडक्रस, गा. पा.	जी.स.स., गै.स.स.
	बन जंगलमा रहेको सुख्खा पातपतिंगरहरुलाई नियमित रुपमा हटाउन	दि.का.	१		
	वनजंगलको प्राविधिक तथा वैज्ञानिक व्यवस्थापन गर्ने	दि.का.	५		
पहिरो/ बाढी	Bio-Engineering सम्बन्धी तालिम प्रदान गर्ने	म.का.	५	गा.पा.	जी.स.स., गै.स.स.
	नदि किनार तथा जलाधार क्षेत्रहरुमा वृक्षारोण तथा बायो इन्जिनियरिंग गर्ने	दि.का.	१५	जी.ब.का., गा. पा.	जी.स.स., गै.स.स.
	समुदायमा आधारित वन तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यक्रम लाई प्रोत्साहन गर्ने	दि.का.	१५	जी.ब.का., गा. पा.	गै.स.स
	भिरालो जमिनमा (Slope agricultural land technology (SALT)	दि.का.	२५	जी.कृ.वि.का., गा.पा.	गै.स.स

	लाई प्रोत्साहन गर्ने				
	सडक निर्माण गर्दा Grading/Level मिलाउने	दि.का.		गाउँपालिका	
माहामारी	लामखुट्टेको नियन्त्रण गर्न खुला ठाउँहरुमा पानी जम्न नदिने जनचेतना फैलाउने		३	सा.ब.उ.स., जी.ब.का.	रेडक्रस गै.स.स.
	पानिको मुहान सफा राख्ने र ब्यतिगत सरसफाइ गर्ने सम्बनधि जनचेतना कार्यक्रम गर्ने	दि.का.	५	रेडक्रस, स्वास्थ्य संस्था	गै.स.स

५.७.६ जीवनयापन विकास (Livelihood Development)

संस्थागत क्षेमता विकास विपदहरु	प्रस्तावित कार्यक्रमहरु	कार्यन्वयन अवधि	अनुमानित लागत (लाखमा)	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय
सबे	हिउँदको समयमा नदि किनारहरुमा लगाउन मिल्ने उपयुक्त बाली विकास गर्ने			गाउँपालिका	ने.कृ.अ.प.
	गैर–कृषि आम्दानीका उपायहरु विकास तथा अबलम्बन गर्ने		८	गाउँपालिका	गै.स.स., सहकारीहरु
	जोखिमयुक्त समुदायहरुमा क्षमता विकास तालिम संचालन गर्ने जस्तै सिलाई बुनाइ, मैन बत्ति बनाउने, परम्परागत हस्तकलाका सामान बनाउने तालिमहरु सञ्चालन गर्ने		१०	गाउँपालिका	गै.स.स., सहकारीहरु
	माछा, कादो, मकै तथा धान खेति जस्ता एकीकृत खेति प्रणाली कार्यक्रम संचालन गर्न अभिमुखीकरण तालिम सञ्चालन गर्ने		५	गा.पा.	ने.कृ.अ.प.
	ब्यबसाइक रुपमा बाखा्र, कुखुरा, बगुर जस्ता एकीकृत		७	गा.पा.	ने.कृ.अ.प.

	खेति प्रणाली कार्यक्रम संचालन गर्न अभिमुखीकरण तालिम सञ्चालन गर्ने				
	वनजंगलमा आधारित उत्पादनमुखी व्यवसायहरु अबलम्बन गर्ने तालिम सञ्चालन गर्न		१०	जी.ब.का., गा.पा.	गै.स.स., निजि क्षेत्र
	ब्यबसाइक रुपमा जडिवुटि उत्पादन तालिम सञ्चालन गर्ने		१०	जी.ब.का., गा.पा.	गै.स.स., निजि क्षेत्र
खडेरी	समुदायहरुलाई गुणस्तरीय बिउ तथा प्रविधि उपलब्ध गराउन	दि.का.	७	गाउँपालिका, जी.कृ.का	
	एकीकृत खेति प्रणाली सम्बन्धि तालिमहरु संचालन गर्ने	दि.का.	१०	गाउँपालिका, जी.कृ.का	
	सबै खेति योग्य जमिनहरुमा सिंचाई सुविधा विस्तार गर्ने	दि.का.	१५०	गाउँपालिका, जी.सी.का	
माहामारी	लामखुट्टेको नियन्त्रण गर्न खुला ठाउँहरुमा पानी जम्न नदिने जनचेतना फैलाउने		३	रेडक्रस, स्वास्थ्य संस्था	रेडक्रस गै.स.स.
	पानिको मुहान सफा राख्ने र ब्यतिगत सरसफाइ गर्ने सम्बनधि जनचेतना कार्यक्रम गर्ने	दि.का.	५	रेडक्रस, स्वास्थ्य संस्था	गै.स.स

५.७.७ पूर्व सुचना जानकारी प्रणाली

संस्थागत क्षेमता विकास विपदहरु	प्रस्तावित कार्यक्रमहरु	कार्यन्वयन अवधि	अनुमानित लागत (लाखमा)	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय
सबै	स्वचालित जलवायु मापन केन्द्र स्थापना गर्ने	म.का.	१५	ज.मौ.वि.	गै.स.स., गा.पा.
	प्रतिकार्य (Response) को चुस्त संयन्त्र निर्माण गर्ने	दि.का.	१५	जी.वि.रा.स. , गा.पा.	गै.स.स., रेडक्रस

खडेरी	खडेरी पुर्वसुचना, pest and crop damage prevention का बारेमा सुसुचित गर्ने संयन्त्र विकास गर्ने	म.का.	१२	गाउँपालिका	गा.पा., स्थानीय समुदाय, गै.स.स.
बाढी	बाढी पूर्वसुचना प्रणाली स्थापना गर्ने	म.का.	१२	जी.स.स	जी.वि.रा.स., ज.मौ.वि.
माहामारी	मौसमी रोगहरुको समय तालिका निर्माण गरि विपद पता लगाउने	म.का.	५		
आगलागी	आगलागी रेखा (Fireline निर्माण गर्ने (वन क्षेत्र)	म.का		गा.पा	जी.ब.का सा.ब.उ.स समुदाय
चट्याङ	चट्याङ भविष्यवाणी तथा तयारी सम्बन्धी जनचेतना कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने गाउँपालिका स्तरमा	अ.का.	५	जी.वि.रा.स. , गा.पा.	स्थानीय गै.स.स.

५.७.८ आपत्कालीन विपद् प्रतिकार्य योजना

विपद्को प्रकार	प्रस्तावित कार्यक्रमहरु	कार्यन्वयन अवधि	अनुमानित लागत (लाखमा)	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय
वडास्तरमा	सूचना सम्प्रेषण, खोज, तथा उद्धार कार्यक्रम परिचालन गन	आपतकालीन अवस्थामा		जी.वि.रा.स.	संचार माध्यमहरु
	सुरक्षा निकाय तथा स्वयंसेवक टोलि परिचानल गन	आपतकालीन अवस्थामा		जी.प्रा.का, गा.पा.आ.स.के	सुरक्षा निकाय, रेडक्रस
	फोहोरमैला व्यवस्थापन प्रबन्ध तथा स्वछता कायम राख्ने			जी.वि.रा.स.	गै.स.स., सुरक्षा निकाय, रेडक्रस
	सबै जोखिमयुक्त क्षेत्रहरुमा उद्धार, खोज	आपतकालीन अवस्थामा		जी.वि.रा.स.	गै.स.स., सुरक्षा निकाय

	तथा राहत सामग्रीको व्यवस्था गर्ने				
	सुरक्षित आश्रयको व्यवस्था गर्ने (प्रकोप प्रभावित क्षेत्रमा)	सधै		जी.वि.रा.स. , गा.पा.	गै.स.स., सुरक्षा निकाय
	मृत शरीरहरुको उचित व्यवस्थापन गर्ने	आपतकालीन अवस्थामा		उद्धार टोलि, नेपाल प्रहरी	गै.स.स., सुरक्षा निकाय
पहिरो	क्षतिको मुल्यांकन गन	आपतकालीन अवस्थामा			
	अस्थाईरुपमा पहिरो नियन्त्रण गर्न मानब श्रोतको परिचालन गर्ने	आपतकालीन अवस्थामा		जी.वि.रा.स. , ज.उ.प्र.नि.वि. , रेडक्रस	सुरक्षा निकाय, राजनैतिक दलहरु, स्वयंसेवकहरु, सामुदायिक संस्थाहरु
बाढी	क्षतिको मुल्यांकन गर्ने	आपतकालीन अवस्थामा			
	अस्थाईरुपमा पहिरो नियन्त्रण गर्न मानब श्रोतको परिचालन गर्ने	आपतकालीन अवस्थामा		जी.वि.रा.स. , ज.उ.प्र.नि.वि. , रेडक्रस	सुरक्षा निकाय, राजनैतिक दलहरु, स्वयंसेवकहरु, सामुदायिक संस्थाहरु
खडेरी	किटनासक औषधी तथा बिउहरु उपलब्ध गराउने	आपतकालीन अवस्थामा		गाउँपालिका	गै.स.स
आगलागी	आगलागी नियन्त्रण संयन्त्र परिचालन गर्ने	आपतकालीन अवस्थामा		गाउँपालिका	जी.प्रा.का
माहामारी	प्रभावित क्षेत्रहरुमा घुम्ती स्वास्थ्य टोलीहरु खटाउन	आपतकालीन अवस्थामा	७		रेडक्रस
	महामारी नियन्त्रणका लागि औषधी वितरण गर्ने	आपतकालीन अवस्थामा	३	गाउँपालिका	रेडक्रस

५.७.९ पुर्नस्थापना तथा पुर्ननिर्माण

विपद्को प्रकार	प्रस्तावित कार्यक्रमहरु	कार्यन्वयन अवधि	अनुमानित लागत (लाखमा)	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय
सबै	राहत संकलन तथा वितरणका लागि तथ्याङ्क तयार पार्ने	विपदपछि तत्कालै	५	जी.वि.रा.स. र गा.पा.बि.रा.स.	रेडक्रस, गै.स.स.
	पुर्नस्थापना तथा पुनर्निर्माणका लागि एकिन तथ्याङ्क तयार पार्ने	विपद् पछि	५	जी.वि.रा.स. र गा.पा.बि.रा.स.	गै.स.स. सरोकारवालाहरु
	प्रभावित बासिन्दाहरुलाई पुनर्थापनाका लागि आवस्यक सामाग्रीहरु उपलब्ध गराउने (जस्तैः बिउ, घर बनाउने काठ)	विपद् पछि	११०		सबै सरोकारवालाहरु
	विपद तयारी तथा प्रतिकार्य प्रभावकारिता मुल्यांकन गन	विपद् पछि	५	जी.वि.रा.स. र गा.पा.बि.रा.स.	सबै सरोकारवालाहरु
पहिरो	क्षतिग्रस्त संरचनाहरुको पुनर्निर्माण गर्ने	विपद् पछि	७००	जी.वि.रा.स./ गा.पा.बि.रा.स./ जी.ब.का./ सा.ब.उ.स.	सबै सरोकारवालाहरु
बाढी	क्षतिग्रस्त संरचनाहरुको पुनर्निर्माण गर्ने	विपद् पछि	३००	जी.वि.रा.स./ गा.पा.बि.रा.स./ जी.ब.का./ सा.ब.उ.स.	सबै सरोकारवालाहरु
खडेरी	खडेरी प्रभावित क्षेत्रहरमा सिँचाईको वैकल्पिक प्रबन्ध गर्ने	दि.का	१००	जी.सि.का, गा.पा.	गा.पा., प्र.स., के.स.

आगलागी	क्षतिग्रस्त संरचनाहरुको पुनर्निर्माण गर्ने	विपद् पछि	३००	जी.वि.रा.स./ गा.पा.बि.रा.स./ जी.ब.का./जि.व.का सा.ब.उ.स.	सबै सरोकारवालाहरु
शीतलहर	जीवनयापन सुधार गतिविधिहरु सञ्चालन गर्ने	दि.का	१०	गा.पा.	राजनैतिक दलहरु, गै.स.स.
महामारी	स्वास्थय सम्वन्धि जनचेतनाका गतिविधिहरु सञ्चालन गर्ने	दि.का	१५	गा.पा.	राजनैतिक दलहरु, गै.स.स.

संक्षेपीकरण

गा.पा.: गाउँपालिका

प्र.स.: प्रदेश सरकार

के.स.: केन्द्र सरकार

सु.प्र.बि.: सूचना तथा प्रसारण विभाग

ज.मौ.वि.: जल तथा मौसम विभाग

भा.वि.: भवन विभाग

जी.आ.स.के: जिल्ला आपतकालीन संचालन केन्द्र

गा.पा.आ.स.के: गाउँपालिका आपतकालीन संचालन केन्द्र

गा.पा.बि.रा.स.: गाउँपालिका विपद् राहत समिति

सा.ब.उ.स: सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति

गै.स.स.: गैर–सरकारी संस्था

स.वि.: सडक विभाग

सी.वि.: सिँचाई विभाग

जी.वि.रा.स.: जिल्ला विपद राहत समिति

ने.कृ.अ.प.: नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्

कृ.बि.म.: कृषि तथा पशुपंक्षी विकास मन्त्रालय

स्वा.ज.म.: स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय

ज.उ.प्र.नि.वि.: जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण विभाग

अनुसूचीहरु

संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपाल

विपद् प्रारम्भिक द्रुत लेखाजोखा फाराम

१ स्थान र पहुँच सम्वन्धि सूचनाको जानकारी		
१.१ प्रदेशको नाम :	१.२ जिल्लाको नाम:	१.३ पालिका :
१.४ उपयुक्तमा चिन्ह लगााउने	१.५ वार्ड नम्बर:	१.६ मिति: दिन/महिना/साल
☐ महानगरपालिका ☐ उपमहानगरपालिका ☐ नगरपालिका ☐ गाउँ पालिका		
१.७ सूचना संकलन गर्ने व्यक्तिको विवरण :		

नामः १ २ ३ ४ ५	पद /संस्था :	सम्पर्क नम्बर :	टोलि नेता ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
१.८ प्रभावित क्षेत्रको प्रकार	☐ शहरी ☐ अर्द्ध शहरी ☐ ग्रामीण ☐ दुर्गम	१.९ विपद् प्रभावित भौगोलिक क्षेत्रको वर्णनः	☐ हिमाल ☐ पहाड ☐ उपत्यका ☐ तराई
१.१० प्रभावित वडा सम्मको पहुँचमा प्रभाव	☐ पहिलाको जस्तै सामान्य ☐ कठिन (मुस्किल छ) ☐ धेरै कठिन	१.११ प्रभावित वडा सम्म पुग्ने साधन	☐ पैदल ☐ सामान्य कार ☐ गाडी (फोर व्हिल) ☐ ट्रक ☐ हेलिकप्टर ☐ अन्य(उल्लेख गर्ने) ☐ अन्य(उल्लेख गर्ने)
१.१२ समान्यतया जिल्ला सदरमुकामबाट प्रभावित क्षेत्र सम्म लाग्ने समय	☐ १ घण्टा भन्दा कम ☐ १ देखि २ घण्टा ☐ २ देखि ४ घण्टा	१.१३ अहिले जिल्ला सदरमुकामबाट प्रभावित क्षेत्र सम्म लाग्ने समय	☐ १ घण्टा भन्दा कम ☐ १ देखि २ घण्टा ☐ २ देखि ४ घण्टा

	☐ ४ देखि ८ घण्टा ☐ १ दिन भन्दा बढि ☐ अन्य (उल्लेख गर्ने)		☐ ४ देखि ८ घण्टा ☐ १ दिन भन्दा बढि ☐ अन्य (उल्लेख गर्ने)
१.१४ प्रभावित वार्ड भित्रका टोलहरुको पहुँच छ ?	☐ छ ☐ छैन ☐ थाहा छैन	१.१५ वार्ड भित्र पहुँच कम भएका मानिसहरुको सहयोगका लागि कुन साधन उपयोगी हुन्छ ?	☐ पैदल ☐ कार ☐ गाडी (फोर व्हिल) ☐ ट्रक ☐ हेलिकप्टर ☐ अन्य(उल्लेख गर्ने) ☐ अन्य(उल्लेख गर्ने)

२. विपद सम्वन्धि विवरण			
२.१ घटना घटेको मिति		२.२ घटना घटेको समय	
२.३ विपद्को प्रकार	☐ बाढी ☐ पहिरो ☐ आगलागी	☐ भूकम्प ☐ महामारी ☐ शित लहर	☐ अन्य (उल्लेख गर्ने)
२.४ विपदको परिणामका आधारमा वडा भित्रका मानिसहरुको भनाई			
२.४.१ मृतक	२.४.२ हराएका	२.४.३ घाइते	२.४.४ विस्थापित

☐ छ ☐ छैन ☐ थाहा छैन अथवा,	☐ छ ☐ छैन ☐ थाहा छैन अथवा,	☐ छ ☐ छैन ☐ थाहा छैन अथवा,	☐ छ ☐ छैन ☐ थाहा छैन अथवा,
करिव कति जनाको मृत्यू भएको होला ?	करिव कति जना हराएका होलान ?	करिव कति जना घाईते भएका होलान ?	करिव कति जना विस्थापित भएका होलान ?

२.५ प्रभावित क्षेत्रमा संचारको अवस्था कस्तो छ ? (मोबाइल, टेलिफोन)	☐ठिक छ ☐आँसिक ठिक ☐अवरुद्ध
२.६ प्रभावित क्षेत्रमा विपद्को कारणले अन्य कुन कुन सेवाहरु अवरुद्ध भएका छन ? चिन्ह लगाउनुहोस ।	☐विद्युत ☐मुख्य सडक ☐पुलहरु ☐खानेपानीको आपूर्ती ☐बजार/पसल ☐विमानस्थल ☐ स्वास्थ्य सेवा ☐ अन्य (उल्लेख गर्ने)

३ प्रभावित व्यक्ति तथा सेवाहरु

३.१ प्रभावित क्षेत्रका मुख्य सेवा तथा कार्यालयहरु संचालनको अवस्था कस्तो छ ?	जम्मा	संचालनमा छ	आंसिक क्षति तथा संचालन	पूर्ण क्षति	थाहा छैन
३.१.१ विद्यालय					
३.१.२ क्याम्पस					
३.१.३ स्वास्थ्य केन्द्र					
३.१.४ लैंगिक हिंसा व्यवस्थापनका लागि एकद्वार संकट व्यवस्थापन केन्द्र					
३.१.५सामुदायिक केन्द्रहरु					
३.१.६ गा.पा.					
३.१.७ न.पा.					
३.१.८ वडा कार्यालय					
३.१.९ रेडक्रसको कार्यालय					
३.१.१० प्रहरी कार्यालय					
३.१.११ पुस्तकालय					
३.१.१२ अन्य (उल्लेख गर्ने)					
३.१.१३अन्य (उल्लेख गर्ने)					
३.२ विपद्का कारणले कुन समुहका मानिसहरु बढि जोखिममा रहेका छन ?	☐ गर्भवति तथा स्तनपान गराइरहेका महिलाहरु ☐ अपाङ्गगता भएका		☐ १२–१७ वर्ष सम्मका केटीहरु ☐ ६–११ वर्ष सम्मका		

	व्यक्तिहरु ☐ ६० वर्ष भन्दा मथिका पुरुषहरु ☐ ६० वर्ष भन्दा मथिका महिलाहरु ☐ १८–६० वर्ष सम्मका पुरुषहरु ☐ १८–६० वर्ष सम्मका महिलाहरु ☐ १२–१७ वर्ष सम्मका केटाहरु	केटाहरु ☐ ६–११ वर्ष सम्मका केटीहरु ☐ २–५ वर्ष सम्मका केटाहरु ☐ २–५ वर्ष सम्मका केटीहरु ☐ २ वर्ष मुनिका केटाहरु ☐ २ वर्ष मुनिका केटीहरु	
३.३ प्रभावित क्षेत्रमा माथि उल्लेख नभएका समुह जस्तैः घरवार विहिन	जोखिममा रहेका समुहको बारेमा जानकारि भएमा उल्लेख गर्नु होस		

४. खानेपानी, सरसफाई र स्वच्छता	
४.१ पिउने पानीको मुख्य श्रोतको अवस्था कस्तो छ ?यदि क्षति भएको छैन भने ४.३ मा जाने ।	☐ पुर्ण क्षतिग्रस्त ☐आंसिक क्षति ☐ क्षति भएको छैन
४.२ बैकल्पिक पिउने पानिको श्रोतको व्यवस्था कस्तो छ ?	☐ छ, सुरक्षित श्रोतको रुपमा प्रयोग भएको छ

	☐ छ, सुरक्षित/असुरक्षित थाहा छैन तर प्रयोग भएको छ ☐ बैकल्पिक श्रोतको प्रयोग भएको छैन
४.३ फोहोर मैला व्यवस्थापनको व्यवस्था छ ?	☐ छ ☐ छैन
५. अस्थाई आवास र अन्य अनिवार्य गैर–खाद्य सामग्रीहरु	
५.१ के विपद्का कारण आवास सम्वन्धी कुनै समस्या भएको छ? (यदि छैन वा थाहा छैन भने ६.१ मा जानुहा वासस्थानकोस्)	☐ छ ☐ छैन
५.२ तत्कालको लागि कति घरपरिवारलाई अस्थाई आवासको आवश्यकता छ ?	संख्या उल्लेख गर्ने
५.३ अहिले विस्थापितहरु कहाँ बसेका छन् ?	☐ विद्यालय ☐ अन्य सार्वजनिक भवन ☐ सडक छेउमा शिविर बनाएर ☐ जंगल छेउमा शिविर बनाएर ☐ अन्य (उल्लेख गर्ने)
५.४ विस्थापितहरु बस्न सक्ने त्यस्ता ठाउँहरु कहाँ कहाँ छन ?	☐ विद्यालय ☐ अन्य सार्वजनिक भवन ☐ सडक छेउमा शिविर बनाएर ☐ जंगल छेउमा शिविर बनाएर ☐ अन्य (उल्लेख गर्ने)
५.५ कति समयका लागि अस्थायि आवास आवश्यक छ	☐ १ हप्ता सम्म

?	☐ १ देखि २ हप्ता सम्म ☐ २ हप्ता देखि १ महिना सम्म ☐ १ महिना देखि ३ महिना सम्म ☐ ३ महिना भन्दा बढी
६. खाद्यान्न तथा बजार	
६.१ के विपद्का कारण प्रभावित क्षेत्रका मानिसहरुले सञ्चित गरेर राखेको खाद्यान्न नष्ट भएको छ ?	☐ छ ☐ छैन ☐ आंशिक ☐ थाहा छैन
६.२ के प्रभावित वडा भित्रको बजार सामान्य रुपमा चलिरहेको छ ?	☐ पूर्ण संचालन ☐ आंशिक संचालन ☐ संचालन छैन ☐ थाहा छैन
६.३ के बजारमा पर्याप्त खाद्यान्न सञ्चित छ ?	☐ छ ☐ छैन ☐ थाहा छैन
६.४ के बजार सम्म स्थानीय समुदायको सहज पहुँच छ ?	☐ छ ☐ आंशिक ☐ छैन ☐ थाहा छैन
७. स्वास्थ्य तथा पोषण	
७.१ प्रभावित क्षेत्रमा विपद् पश्चात स्वास्थ्य सम्वन्धी कुनै समस्याहरु उत्पन्न भएका छन् ? (यदि छैन भने ७.३ मा जानुहोस् ।)	☐ छ ☐ छैन ☐ थाहा छैन
७.२ यदि छ भने कस्ता खालका समस्याहरु देखा परेका छन् ?	☐ घाइते ☐ सरुवा रोग ☐ आवश्यक प्रजनन स्वास्थ्य सेवामा समस्या

	☐ अपर्याप्त औषधि आपुर्ति ☐ अपर्याप्त जनशक्ति ☐ स्वास्थ्य निगरानि प्रणलिले काम नगरेको ☐ अन्य (उल्लेख गर्ने)
७.३ प्रभावित क्षेत्रका मानिसहरुको स्वास्थ्य सुविधामा पहुँच कस्तो छ ?	☐विपद् पूर्व जस्तै दुरुस्त (कुनै परिवर्तन छैन) ☐लामो समय लाग्छ /धेरै कठिन ☐ केहीलाई मात्र स्वास्थ्य सेवाको पहुँच नभएको हो ☐वा सवैलाई ☐थाहा छैन

८. संरक्षण		
८.१ के त्यहाँ बच्चाहरु हराइरहेको वा परिवार संग छुटेको बारेमा जानकारि छ ?	☐छ	☐छैन
८.२ के त्यहाँ कुनै लैगिक हिंसा भएकोबारेमा जानकारि छ ?	☐छ	☐छैन
८.३ ति क्षेत्रका मानिसहरुमा डर तथा चासोका विषयहरु के के छन् ?	☐ बत्तिको अभाव ☐ गोपनियताको अभाव ☐ तस्करिको डर ☐ लैङ्गिकतामा आधारित हिंसा बढ्नु ☐ अन्य (उल्लेख गर्ने)	

	☐ अन्य (उल्लेख गर्ने)

९. विपद् पश्चात् विकसित घटनाक्रम	
९.१ मौसमको वर्तमान अवस्था कस्तो छ ?	☐ मौसम समान्य छ ☐ भारी वर्षा ☐ अत्याधिक चिसो ☐ हावाहुरी ☐ अत्याधिक गर्मि ☐ हिमपात ☐ अन्य (उल्लेख गर्ने)

१०. उपलब्ध श्रोत साधन, समस्याको सामना गर्ने रणनीतिहरु र आवश्यक सहयोग		
मुख्य सुचनादाताको सुचना र लेखाजोखा टोलिको अवलोकनका आधारमा उक्त क्षेत्रमा देखिएको थप आवश्यक सहयोग		
क्षेत्र	**अतिरिक्त सहयोगको आवश्यकता**	**उक्त क्षेत्रमा आवश्यक भएको तथा उपलब्ध सहयोग**
१०.१ खोज तथा उद्धार	☐ छ ☐ छैन	
१०.२ आकस्मिक प्राथमिक उपचार	☐ छ ☐ छैन	

१०.३ खानेपानि, सरसफाई तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन	☐ छ ☐ छैन	
१०.४ आवास तथा गैर खाद्य सामग्रीहरु	☐ छ ☐ छैन	
१०.५ संरक्षण	☐ छ ☐ छैन	
१०.६ खाद्यान्न	☐ छ ☐ छैन	
१०.७ शिक्षा	☐ छ ☐ छैन	
१०.८ स्वास्थ्य	☐ छ ☐ छैन	
१०.९ लेखाजोखा टोलीको लेखाजोखा पश्चात उक्त वार्डमा तत्काल आवश्यक राहत समाग्रीको कसरि वर्णन गर्नु हुन्छ ?		☐ सहयोगको अति आवश्यकता ☐ केहि मात्रामा सहयोगको आवश्यकता ☐ स्थानिय क्षेत्रमा उपलब्ध श्रोतबाट आवश्कता पुर्ति गर्न सकिने
१०.१० तत्काल सहयोगका लागि सबैभन्दा उच्च प्राथमिकतामा के परेको छ ? प्राथमिकता निर्धारण गर्दा नम्बरमा उल्लेख गर्नुहोस । (प्राथमिकताको आधारमा १ देखि ३ सम्म क्रमबद्ध		☐ खानेपानी ☐ सरसफाई ☐ आवास ☐ ओढ्ने र ओछ्याउने ☐ स्वास्थ्य ☐ खाद्यान्न

मिलाएर राख्नुहोस्)	☐ संरक्षण	☐ अन्य(उल्लेख गर्ने)
	☐ खोज तथा उद्धार	☐ आवश्यकता पुर्ति गर्न सकिने
केहि थप टिप्पणि भएमा उल्लेख गर्ने:		

११ सूचनाका स्रोतहरु (यो प्रतिवेदन तयार गर्न प्रयोग गरिएका तथ्याङ्कका स्रोतहरु उल्लेख गर्नुहोस्)	
म पु	म पु
☐ ☐ पालिकाका कर्मचारिहरु	☐ ☐ प्रहरी
☐ ☐ वडा प्रमुख	☐ ☐ स्वास्थ्य कार्यकर्ता
☐ ☐ वडा सदस्य	☐ ☐ अ गै स स
☐ ☐ विद्यालयका शिक्षक/प्रधानाध्यापक	☐ ☐ गै स स
☐ ☐ कृषि तथा पशु विकास अधिकृत	☐ ☐ इन्जिनियर
☐ ☐ विभिन्न समुहहरु	☐ ☐ संयुक्त राष्ट्र संघ
☐ ☐ स्थानिय विपद व्यवस्थापन समिति	☐ ☐ समुदायका प्रभावित सदस्यहरु
☐ ☐ रेडक्रस	☐ ☐ स्थानिय तहका क्षेत्रगत कार्यालयहरु

अनुसूची २: स्थानीय विपद व्यवस्थापन समितिको विवरण

क्र.सं.	नाम	पद	ठेगाना	सम्पर्क नं.
१	लोक बहादुर मुक्तान	संयोजक	कैलाश गाउँपालिका प्रमुख	९८५५०७७२६६
२	बाल कुमार मल्ल ठकुरी	सदस्य	कैलाश गाउँपालिका उपप्रमुख	९८५५०८७२६६
३	तेज बहादुर ब्लोन	सदस्य	कैलाश गाउँपालिका वडा अध्यक्ष १	९८५५०८८३०१
४	राजेन्द्र तामाङ घिसिङ	सदस्य	कैलाश गाउँपालिका वडा अध्यक्ष २	९८५५०८८३०२
५	देव लाल बल	सदस्य	कैलाश गाउँपालिका वडा अधयक्ष ३	९८५५०८८३०३
६	तिलक बहादुर मोक्तान	सदस्य	कैलाश गाउँपालिका वडा अध्यक्ष ४	९८५५०८८३०४
७	छेकु लामा	सदस्य	कैलाश गाउँपालिका वडा अध्यक्ष ५	९८५५०८८३०५
८	राम बहादुर गोम्बा	सदस्य	कैलाश गाउँपालिका वडा अध्यक्ष ६	९८५५०८८३०६
९	उदास कुमार भोलन	सदस्य	कैलाश गाउँपालिका वडा अध्यक्ष ७	९८५५०८८३०७
१०	अशिष प्रजा	सदस्य	कैलाश गाउँपालिका वडा अध्यक्ष ८	९८५५०८८३०८
११	भुवन सिंह घलान	सदस्य	कैलाश गाउँपालिका वडा अध्यक्ष ९	९८५५०८८३०९
१२	प्रताप सिं वाइवा	सदस्य	कैलाश गाउँपालिका वडा अध्यक्ष १०	९८५५०८८३१०

कैलाश गाउँपालिका
४नं.वडा कार्यालय
२०७३
GAMING MAKES ME HAPPY

कैलाश गाउँपालिका
२ नं. वडा कार्यालय
छ्याङ्गदुङ्ग, मकवानपुर
बागमती प्रदेश, नेपाल

कैलाश गाउँपालिका
६ नं.वडा कार्यालय

कैलाश गाउँपालिका
८ नं. वडा कार्यालय
भार्ता, मकवानपुर
वागमती प्रदेश , नेपाल

"स्वच्छ, शिक्षित एवम समृद्ध कैलाश, कृषि, पर्यटन र पूर्वाधारको योजनावद्ध विकास"
कैलाश गाउँपालिका
ङिको स्वास्थ्य चौकी
ताम्लाङ, कैलाश-७, मकवानपुर

३नं.वडा कार्यालय
२०७३

कैलाश गाउँपालिका
१० नं. वडा कार्यालय

नामटार, मकवानपुर
बागमती प्रदेश नेपाल
नामटार गा. वि. स.
कार्यक्रमका लक्षित वर्गहरुः

अनुसूची ४: वडा भेलाका माइन्यूट